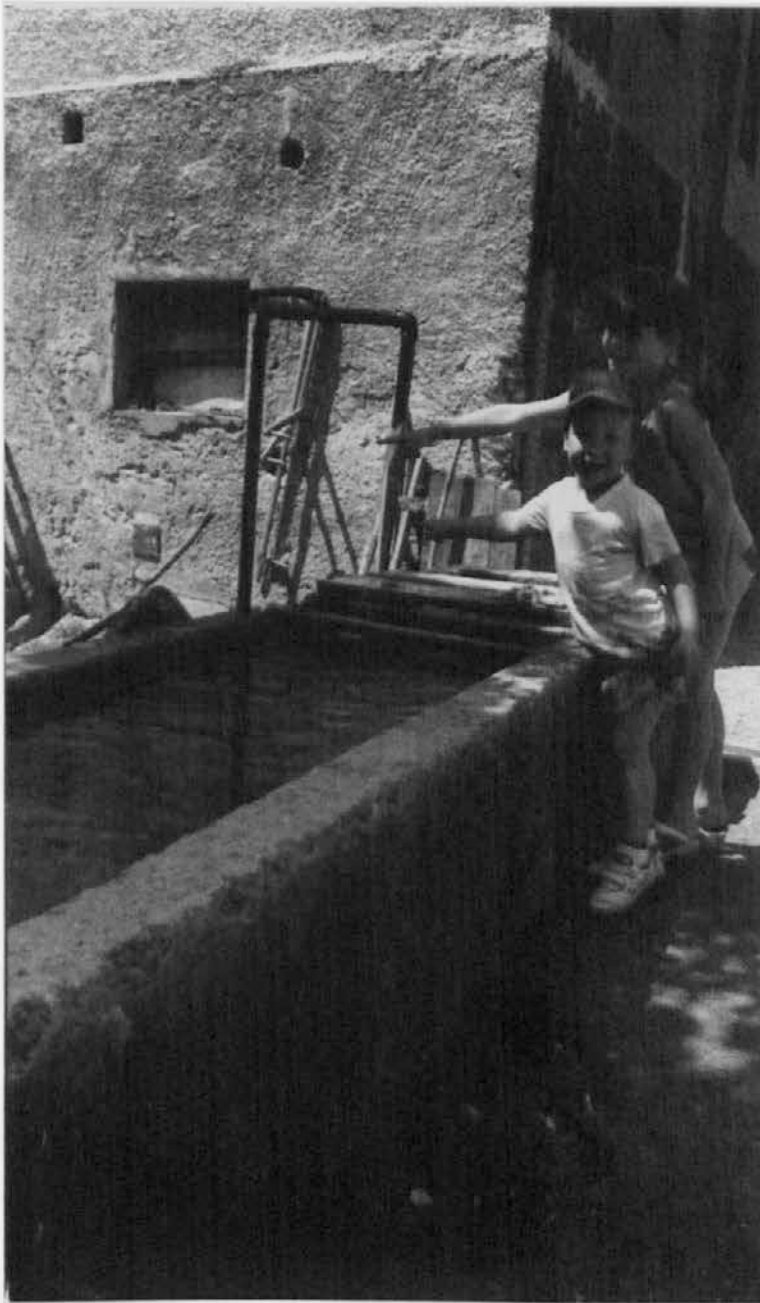

ŠLM-21

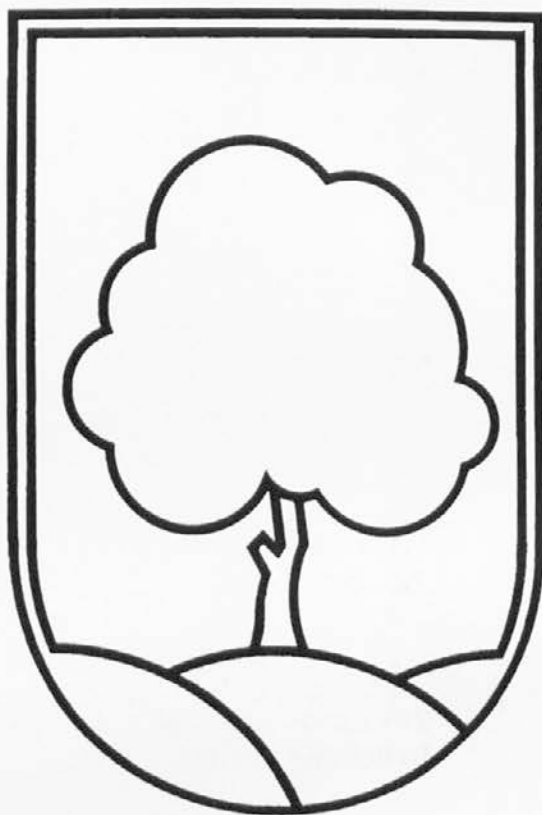
ZGODOVINA
KULTURA
JUBILEJI
PLANINSTVO
ZANIMIVOSTI

KOROŠKI FUŽINAR

I 4747/
Korošci

POKROVITELJI

OBČINA RAVNE NA KOROŠKEM

Čečovje 12
2390 Ravne na Koroškem

OBČINA MEŽICA

Trg svobode 1
2392 Mežica

OBČINA
ČRNA
NA
KOROŠKEM

Center 101
2393 Črna
na Koroškem

OBČINA PREVALJE
TRG 2A
2391 PREVALJE

Biro za Varnost pri Delu - Ravne, d.o.o.
Koroška c. 14 / 2390 Ravne na Koroškem / tel. & fax: (0602) 20-828

POOBlašČENO PODJETJE ZA IZVAJANJE
STROKOVNIH NALOG S PODROČJA
VARSTVA PRI DELU IN VARSTVA PRED POŽAROM

SŽ
OPREMA RAVNE, d.o.o.
pnevmatika, hidravlika, orodja in tehnološke linije
Koroška c. 14, 2390 Ravne na Koroškem, Slovenija

VSEBINA

**PETDESET LET KOROŠKE OSREDNJE
KNJIŽNICE DR. FRANCA SUŠNIKA –
ŠTUDIJSKE KNJIŽNICE – RAVNE NA
KOROŠKEM**

**Njeno temeljno poslanstvo ostaja
nespremenjeno** 2

Majda Kotnik-Verčko

**DVAJSET LET
PREŽIHOVEGA SPOMINSKEGA
MUZEJA V PREŽIHOVI BAJTI** 6

Janez Mrdavšič

**"MUZEJ JE ZAKLADNICA
NAŠE ZGODOVINE, KULTURE IN
OMIKE"** 11

Mag. Karla Oder

**KO POSTANE POUK
ZANIMIVEJŠI** 14

Aleksandra Rose

**FRANC GUTMAN
Igralec, režiser –
predvsem pa človek** 15

Rudi Mlinar

**LJUBEZEN, KI PRESEGA VSE
ČAROVNIJE** 17

Marijan Mauko

**ANSAMBEL ŠIBOVNIKI
JE OB 15-LETNICI DELOVANJA
IZDAL ZGOŠČENKO**

**Moja dolina –
darilo za rojstni dan** 18

Andreja Čibron-Kodrin

**ZAČETKI ŠOLSTVA
V GUŠTANJU,
NA TOLSTEM VRHU IN
V KOTLJAH** 20

Ervin Wlodyga

**RAZGLEDNICE –
PODOBE S TRENUTKI
ZGODOVINE** 25

Franc Verovnik

**ŽELEZNIŠKE PROGE V
KOROŠKI REGIJI** 29

Andreja Rustja

Z OTROKI V HRIBE 31

Veronika Kotnik

AFRIŠKA ZGODBA 33

Marijan Lačen

**TREKING PO NEPALSKI HIMALAJI
V deželi prijaznih ljudi in najvišjih
gora sveta** 41

Jože Žunec

Koroški fužinar je ustanovila Železarna Ravne leta 1951. Ta številka je izšla s pomočjo objavljenih pokroviteljev. Izdal in založil jo je Fužinar Ravne, d. o. o., Koroška 14, Ravne na Koroškem.

Uredništvo: glavna in odgovorna urednica mag. Andreja Čibron-Kodrin, tehnična urednica Jelka Jamšek. Lektoriranje: prof. Miran Kodrin.

Tel.: 0602 21 131, int. 6305 (urednica).

Fotografije so prispevali navedeni avtorji oziroma avtorji besedil in uredništvo oziroma arhiv Koroškega fužinarja.

Tisk: SŽ – ZIP center, d. o. o., Ravne na Koroškem.

Glasilo se po mnenju Ministrstva za informiranje (št. 23/128-92) šteje med proizvode, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po 5-odstotni prometni stopnji.

Ponatis prispevkov ni mogoč brez dovoljenja uredništva.

PETDESET LET KOROŠKE OSREDNJE KNJIŽNICE
DR. FRANCA SUŠNIKA – ŠTUDIJSKE KNJIŽNICE –
RAVNE NA KOROŠKEM

Njeno temeljno poslanstvo ostaja nespremenjeno

Majda Kotnik-Verčko

"Bila je 'aurea prima ...' navdušenja in poleta – skeptični meščanski intelektualec se je posmihal: Kaj bosta v tem Guštanju gimnazija in študijska knjižnica?! – toda mladina in delavci so verovali, da bo gimnazija in da bo tudi nje neobhodna družica: študijska knjižnica." (Dr. F. Sušnik)

Koroška osrednja knjižnica domuje v ravenskem gradu.

Rojstvo Študijske knjižnice sega v prva povojna leta, 3. februarja 1949 jo je ustanovil Okrajni ljudski odbor Dravograd, podpisani prepis odločbe pa nosi datum 3. marec 1949; zatem so ustanoviteljske pravice in dolžnosti prevzemali njegovi pravni nasledniki in naslednice. Že ustanovitveni akt je določil njeno temeljno poslanstvo: zbiranje, hranjenje in strokovna obdelava koroškega domoznanskega gradiva, pospeševanje knjižničarstva na območju koroške krajine ter oskrba študentov in dijakov s študijsko literaturo.

"SUŠNIKOVA ZVESTOBA IN LJUBEZEN"

Nastanek in razvoj Študijske knjižnice sta neločljivo povezana z dr. Francem Sušnikom, čigar stoletnico rojstva smo novembra lani obeležili z zbornikom in obsežno razstavo o njegovem življenju in delu. Nova ravenska gimnazija, prvi dosežek Sušnikovih povojnih kulturnih prizadevanj, je bila pomemben vzvod za ustanovitev knjižnice. Vez med obema je

bila tako močna, da ju je imenoval "sistri dvojčici". Ravenski grad je bil njun skupni dom. 700 knjig gimnazijske profesorske knjižnice je bilo njen osnovni sklad, knjige so bile na odprtih policah v učilnicah in "bolj skrbnih varuhov knjigam ni bilo, kakor so bili ti dijaki". (Dr. F. Sušnik)

Vodenje knjižnice je bilo zaupano dr. Sušniku, ki je bil hkrati ravnatelj gimnazije, v tem času pa je vodil ob Avgustu Kuharju in Maksu Dolinšku tudi pripravljala dela za tehniški muzej, ustanovljen leta 1953.

Delavski muzej je ostal notranja organizacijska enota knjižnice vse do leta 1993, ko se je uredil njegov status in je postal samostojni zavod.

Ravnatelj Sušnik je vabil slikarje, da so razstavljali po hodnikih gimnazije, 1964. leta se je razstavna dejavnost preselila v prostore Študijske knjižnice. S pomočjo Železarne Ravne pa je nastalo razstavišče **Likovni salon** – še danes notranja organizacijska enota knjižnice, ki je v desetletjih obstoja izoblikovala bogato stalno zbirko umetniških del. Razstavno dejavnost Likovnega salona je dolga leta vodil **Franc Boštjan**.

Namen študijske knjižnice na Ravnah je bil služiti potrebam tedanjega dravogradskega (zatem slovenjgraškega) okraja, torej ima že od vsega začetka **pokrajinski značaj**. Pavle Kalan, znanstveni sodelavec pri Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, je v poročilu Svetu za prosveto in kulturo LR Slovenije (27. VII. 1954) zapisal, da "Okrajni ljudski odbor v Slovenjem Gradcu posveča knjižnici vso potrebno skrb" in da "za pravilno razumevanje knjižničnega pomena ... zasluži vse priznanje." "Poleg okrajnega ljudskega odbora ima posebno skrb za njene potrebe in ji nudi izdatno materialno pomoč" **Železarna Ravne**.

Mecenji so ji bili delavci in direktorji – **Gregorju Klančniku, Francu Faletu in Jožetu Kertu** gre zahvala, da ravenki grad ni doživel usode javorniškega, ampak so ga (tako kot knjižnico) pomagali obnavljati – v njem sta »zapela les in kovina« po načrtih arhitekta **Bitenca**.

SAMORASTNIŠKI ZAČETKI OB PODPORI OBLASTI

Mlada ustanova se na začetku ni mogla nasloniti na tradicije kake obstoječe javne ali društvene knjižnice s sorodnimi nalogami, zrasla je ob podpori ljudske oblasti čisto na novo in si je morala samostojno utirati pot do uveljavljanja v svojem okolišju.

Nastanek javnih knjižnic na Koroškem sega v drugo polovico 19. st. Tone Sušnik navaja, da klasičnih čitalnic, ki so delovale v trgih in mestih, v koroški krajini ni bilo; naši trgi so bili namreč nemški (Guštanj, Traberker, Marenberg). V Slovenj Gradcu je

bila sredi prejšnjega stoletja ustanovljena Narodna čitalnica, vendar Slovenj Gradec ni bil mesto trdnega slovenskega meščanstva. Viri navajajo »skrivno bralnico« pri kmetu Juriju Lečniku na Selah (1849) in podobno pri Smolaku na Strojni. Iz arhivov zveemo o »čitalnicah« v letih 1920–1941 (v Guštanju npr. Malgajeva čitalnica). Poleg župnijskih fondov knjig so nastajali društveni skladi. Najstarejša javna knjižnica v Mežiški dolini je bila Nemška Čebulova ljudska knjižnica na Ravnah. Duhovniki pri Fari na Prevaljah so organizirali slovensko javno knjižnico, v glavnem namenjeno šolarjem. Slovenske knjige je v koroške domove prinašala Mohorjeva družba.

Nacisti so leta 1941 v Mežiški dolini sežgali domala ves fond javnih in župnijskih knjižnic, okoli 6.000 knjig. Po drugi svetovni vojni so znova začele delovati ljudske knjižnice v večjih krajih Mežiške doline.

NEIZBRISNA SLED KNJIŽNIČNIH DELAVCEV

Dr. Sušnik – zglede knjižničarja – je v Študijski knjižnici zbral prve knjižnične delavce: najprej Marijo Osojnik, poročeno Suhodolčan, odlično knjižničarko, poznejšo bibliografino v domoznanski zbirki; leta 1950 se ji je pridružil Franci Paradiž, "delavski otrok koroških fužin, ki je bil s sedemnajstimi leti partizan, ranjen, ujet, odpeljan v Dachau. Ko se je vrnil z načetim zdravjem, je ves gorel od vročice in navdušenja in študijska knjižnica je bila njegova velika ljubezen." (Dr. F. Sušnik) Kasneje je knjižnica v spomin nanj poimenovala eno od bralnic (Paradiževa bralnica). Dijak Alojzij Božank (sedaj že pokojni dekan iz Šentanela) je za prenočevanje v kabinetu po pouku inventariziral knjige, dr. Josip Šašel, upokojeni sodnik s Prevalj, je izdeloval abecedni katalog.

Pozneje so se jim pridružili Marjan Kolar, Gvido Stres, prof. Stanko Kotnik; Marjana Vončina in Mojca Močilnik sta bili v knjižničarski šoli (obe sta bili pozneje knjižničarki v slovenjgraški knjižnici, Marjan Kolar in Mojca Močilnik pa v Strokovni knjižnici Železarne Ravne). Od prve knjižničarske generacije sta danes z nami le Ljudmila Grubelnik in Ellen Acman.

Dolg je seznam vseh, ki so ustvarjali in gradili knjižnične zbirke. Omenim naj le še odličnega dokumentalista Mirka Osojnika (danes delavca Koroškega muzeja Ravne na Koroškem, publicista in kulturnega delavca) in višjega knjižničarja Alojza Pikala (zdaj dela v slovenjgraški knjižnici); mnogo je bilo administrativnih in tehničnih delavcev, vsi se spomnimo skromne in marljive varuhinje in čistilke Lenčke Sekavčnik, ki je povsem zrasla s knjižnico, tudi stanovala je na gradu.

Dolga leta so bili z nami delavci Koroškega muzeja, skrben in preudaren upravnik je bil **prof. Alojz Krivograd**.

Danes nas dela v knjižnici 17, le 12 je strokovnih delavcev.

Na Ravnah je tudi sedež **Društva bibliotekarjev Koroške**, ki je bilo ustanovljeno 9. maja 1968. leta (že prej, leta 1961 pa Podružnica Društva bibliotekarjev Slovenije za Mežiško, zgornjo Dravsko in Mislinjsko dolino).

DOMOZNANSKA DEJAVNOST ZA CELOTNO KOROŠKO

Od ustanovitve dalje Koroška osrednja knjižnica odgovorno opravlja domoznansko dejavnost za celotno Koroško, tudi zamejsko. V domoznanski zbirki hrani in ureja vso najpomembnejšo literaturo o Koroški in njenih ljudeh. Prejema obvezni izvod slovenskih tiskov, izdeluje domoznanske kataloge oziroma gradi lokalno bibliografsko bazo podatkov; rezultat domoznanstva so številne bibliografije.

Zbrala je veliko starejšega, unikatnega rokopisnega gradiva, ki je neprecenljive vrednosti in predstavlja del slovenske kulturne dediščine. Drabosnjak, Jamnik, Janežič, Gutsman, Prežih in Meško, najdragocenejša je izvorna Dalmatinova Biblija.

Dr. Valter Bohinec je v svoji Zgodovini knjižnic zapisal: "*Človek je postal nesmrten šele, ko je iznašel pisavo.*" Vredno bi bilo znova premisliti, koliko so prav domoznanske knjižnice udeležene pri ohranitvi duhovnih pridobitev generacij, ki so živele pred nami.

VKLJUČITEV V ENOTEN SLOVENSKI KNJIŽNIČNI SISTEM

Slovensko knjižničarstvo je skozi čas doživelo korenite spremembe, tudi v zakonodaji, ki jo je Študijska knjižnica razumela kot zahtevo po dvigu strokovne ravni. Zakon o knjižnicah je ukinil študijske knjižnice in zahteval uvedbo občinskih matičnih knjižnic, ki naj bi povezale knjižnice na svojem območju v knjižnično mrežo in se vključile v enoten slovenski knjižnični sistem. Študijska knjižnica je postopoma spreminjala način poslovanja, organizirala je matično službo, poenotila je nakupe in obdelavo gradiva, preimenovala se je v Koroško osrednjo knjižnico in leta 1980 prejšnje ljudske knjižnice tudi formalno povezala v enotno knjižnično ustanovo s skupnim razvojnim programom.

Obdobje preoblikovanja v občinsko matično, splošnoizobraževalno knjižnico je povezano s Sušnikovim naslednikom **prof. Janezom Mrdavšičem**. Knjižnično organizacijo in postopke dela je bilo treba v marsičem posodobiti, v teh letih so

**Na prireditvi ob 50-letnici knjižnice
je spregovorila njena ravnateljica
Majda Kotnik-Verčko.**

se vse večje krajevne knjižnice preselile v nove prostore. Matična knjižnica se je izrazito odprla in začela večji del gradiva posojati na dom. Vse to je ugodno vplivalo na število članov knjižnice in izposoja gradiva. Velike spremembe sta povzročila računalništvo in leta 1991 vključitev knjižnice v kooperativni bibliografski sistem Slovenije.

Mrdavšič je kot odličen slavist in poznavalec Prežihovih del pripravil Spominsko srečanje ob 90-letnici Prežihovega rojstva, referate je knjižnica objavila v knjigi *Odmev živega človeka*. Tudi za Prežihovo stoletnico je bil leta 1993 gonilna sila simpozija v Kotljah; tesno je sodeloval z režiserjem Janezom Drozgom pri nastajanju dokumentarca Samorastnik Voranc.

Po Mrdavšičevi upokojitvi je prevzela vodenje knjižnice bibliotekarka **Majda Kotnik-Verčko**.

PREOBRAZBA V KAKOVOSTEN KNJIŽNIČNO-INFORMACIJSKI CENTER

V zadnjih nekaj letih se je knjižnica preobrazila v kakovosten knjižnično-informacijski center, prek njenega računalnika so povezane še knjižnice Radlje, Dravograd in Slovenska študijska knjižnica Celovec, Koroški muzej in Pokrajinski arhiv Maribor (enota za Koroško), Strokovna knjižnica (SŽ, Metal Ravne). V lokalni mreži delujeta že dve zunanji enoti: mladinski oddelek – Pionirska knjižnica Leopolda Suhodolčana

in krajevna knjižnica Črna. Trdo delo knjižničnih delavcev je obrodilo lepe sadove: v računalniški bibliografski bazi je vnesena že tretjina (aktualnega) fonda. Izposoja gradiva je samo v zadnjih štirih letih (od 1994 do 1998) narasla za skoraj 40 odst., v desetletju pa kar za 100 odst.

Koroška osrednja knjižnica stopa vštric z največjimi in najboljšimi slovenskimi knjižnicami. Z organizacijo literarnih večerov, razstav in drugih kulturnih prireditev predstavlja pomembno kulturno središče koroške krajine: v knjigo obiskov se tudi danes podpisujejo najuglednejše slovenske osebnosti in obiskovalci iz vseh koncev sveta. V slovenskem prostoru smo dokaz o sožitju starega in novega, a tudi kanec domotožja po knjižnicah, kakršnih več ni in jih več ne bo.

POGLED V PRIHODNOST

Brez spoštovanja tradicije in preteklosti tudi prihodnosti ni. Temeljno poslanstvo študijske knjižnice ostaja nespremenjeno. Njena vloga in pomen v prihodnosti sta odvisna od knjižničarjev, ki smo za ta izziv pripravljeni, in od volje, hotenj in ambicij koroške krajine ter naših ustanoviteljev, ki bodo morali temeljito razmisliti o stvareh, *"ki sta jim veljala Sušnikova zvestoba in ljubezen"*. (Janez Mrdavšič)

Nujna in neodložljiva je obnova knjižnice na gradu. Knjižničarji smo prepričani, da smo pripravili ustrezne rešitve, ki bodo kraju v dobro in v ponos.

Študijska knjižnica je s svojo dejavnostjo neizbrisno zaznamovala življenje Koroške. Je vitalni del našega okolja, skrbi za splošno dostopnost informacij vsem občanom ter da vse, kar je dragocenega v ustvarjanju, ostaja prihodnjim rodovom.

Delovanje knjižnice je že pred leti preseglo prostorske zmogljivosti, grad pa je potreben temeljite prenove. Opozorila vodstva knjižnice, občine in knjižničarske stroke so našla ugodno rešitev v Zakonu o zagotavljanju sredstev za nekatere nujne programe Republike Slovenije v kulturi (Uradni list Republike Slovenije št. 24/1998). Žal lani naša občina zaradi

"Sožitje starega in novega" – predverje sodobnega knjižnično-informacijskega centra

začetih investicij na drugih področjih ni izpolnila kriterijev za pridobitev sredstev in za začetek obnove. Letos se zgodba ponavlja. Prav ob petdesetletnici se tudi zastruje vprašanje financiranja knjižnice. Iskreno upamo, da bo v novih občinah prevladal razum in da ne bodo s trenutnimi zgrešenimi odločitvami postale grobarji Sušnikove zapuščine. Polstoletna zgodovina študijske knjižnice je zgodba o rasti in napredku našega kraja in celotne koroške krajine.

V jubilejnem letu se spoštljivo in odgovorno spominjamo svojih začetkov in svojega ustanovitelja, naše delo in misel pa iščeta pot naprej. Rojstni dan je bil še posebej prazničen, ker smo prevzeli nove prostore za krajevno knjižnico v Kottljah. Poleg razstave v Likovnem salonu smo pripravili zloženko, izdelali novo spletno stran, pripravljamo še obsežno kroniko knjižnice. Zapise za prihodnost.

Naj bo v njih tudi prostor za sodobno knjižnico, kakršno načrtujemo.

Dvajset let Prežihovega spominskega muzeja v Prežihovi bajti

Janez Mrdavšič

RAZNOVRSTNOST IDEJ ZA POČASTITEV SPOMINA NA PREŽIHA

Prva leta po drugi svetovni vojni sta za kulturo v naših krajih skrbela mariborski okraj in njegov svet za prosveto in kulturo. Takrat se je porodila zamisel, da bi se v Prežihov spomin ohranile vse Kotlje takšne, kakršne so tedaj bile. Pozneje se je začela ta zamisel počasi pozabljeni. Kotlje so se spremenile in kraj, kjer naj bi se vzdrževal Prežihov spomin, je postala Vorančeva rojstna hiša – Kotnikova bajta. Njen tedanji lastnik je bil pripravljen bajto zamenjati za stranski objekt na Rimskem vrelcu, vendar zamenjava ni bila izvedljiva. V Vorančevo rojstno hišo so vzdali spominsko ploščo. Na prenovljeni je bila akademska slikarka Kreuzerjeva, profesorica na celovski slovenski gimnaziji, pripravljena narediti fresko stare bajte. Ob njej je dr. Sušnik predlagal napis: **"Taka je bila bajta, ko se je v njej staršem gostacem 1893 rodil prvorojenec Voranc Kuhar in tu preživel prve mesece svojega življenja."** Do zamenjave plošče s fresko ni prišlo.

Ob dvajsetletnici Prežihove smrti je objavil Dušan Željeznov v Nedeljskem dnevniku članek Zakaj smo uničili zaščiten spomenik?. V mislih je imel Kotnikovo bajto. Odgovoril mu je v istem časniku dr. Sušnik, ob koncu članka pa je izrazil svoje soglasje s svetom za prosveto in kulturo, da se je odločil za ohranitev Prežihove, ne Kotnikove bajte.

To odločitev je bilo treba tudi pozneje še večkrat utemeljevati. Prvin za utemeljitev je bilo več kot dovolj. Da Kotnikova bajta ne pride v poštev za Prežihov spominski muzej, smo utemeljevali z njeno preurejenostjo, s tem da so jo Kuharji zapustili, ko je bilo Vorancu komaj nekaj mesecev in jo je spoznal šele pozneje, ko pa mu je, stisnjena v senčni kot pod Kozamico, vzbujala turobne občutke.

Kmečke hiše pri Prežihu, kjer so bili Kuharjevi najemniki med leti 1900 do 1911, ko je snoval Voranc svoje prve zgodbe, trume obiskovalcev, ki so začele prihajati na Preški Vrh, večinoma niti opazile niso. Njihovo pozornost je pritegovala novejša, mogočnejša hiša, ki pa je, ko so bili Kuharji najemniki pri Prežihu, še sploh ni bilo. Voranc je v njej preživel le zadnja leta življenja, kupila pa sta jo pisateljeva hči Vida in njen mož Jože Slavič šele leta 1972. Res je, da je pri Prežihu na pami začel Voranc klesati

svoje nesmrtno podobe samorastnikov, kot piše na nizkem, grobo obdelanem kamnu pod lipo, a napis se nanaša le na Vorančeva najzgodnejša dela.

Ko se je torej bilo treba odločiti za kraj, kjer naj bi trajno ohranjali spomin na Voranca, smo se spet in spet odločili za Prežihovo bajto. Ta je bila ob gruntu svoj organizem – nekaj nad pet hektarov travničnega in setvenega sveta in trije hektarji in pol gozda. Kupil jo je Vorančev oče leta 1911 in tako prvič postal gospodar na svojem. Voranc je pozneje zapisal:

"Vse skupaj je bilo majhno in siromašno, a se je očetu vendarle zdelo sijajno. Dočakal sem, da sem sam svoj gospod, je rekel zadovoljno. In ko je prvič zasadil plug v lastno zemljo in stopal star in sključen ... po brazdi," se je zazdel Vorancu "kakor človek, ki je po dolgi poti našel svoj mir."

Jože Koruza pa je v Prežihovem zborniku zapisal, da nakup Prežihove bajte za očeta ni pomenil le izpolnitve dolgoletnih želja. Posestevce je bilo razen majhnega kosa na bregu pod hišo vse zaraščeno z mladim gozdom in Ivan Kuhar se je lotil podiranja in ruvanja tudi že do dva metra visokih dreves. Par volov se mu je pri tem delu pretegnil, a je vztrajal in si sčasoma pridobil lepo polje.

Voranc je živel pri Prežihovi bajti od svojega osemnajstega do devetindvajsetega leta. Tu je oral in sejal; od tod je hodil tesarit; od tod je šel v združeno šolo v Ljubljano in v kmetijski zadružni tečaj na Dunaju. Tudi k vojakom in v vojsko je šel od tod in sem se je vrnil iz italijanskega ujetništva. Tu je sprejemal svoje partijske tovariše in sle. Tu mu je mati pripovedovala zgodbe iz sodobnega kmečkega življenja in preteklosti, ki jih je Voranc pozneje daleč od doma preoblikoval v svoje mogočne epske pripovedi. Na njivah nad bajto je Vorančeva babica žela ajdo zadnjobart.

Vorančev oče je umrl kot posestnik pri Prežihovi bajti januarja 1944. Za njim je gospodaril pri bajti njegov sin Johan (Anzej) Kuhar. Leta 1930 se je oženil z Merkačevo Lojzko s Stražišča nad Prevaljami, a je gospodaril na obeh posestvih – pri Merkaču na Stražišču in pri Prežihovi bajti, kjer so ga junija 1944 (slabih sto metrov od bajte) umorili nemški policisti. Posestvo so podedovali Anzejevi otroci in ga leta 1966 prodali, ne da bi nameravali prodajo pretirano razglašali. Kupila sta ga Marija in Ferdo Potočnik iz Zarazborja onkraj Uršlje gore.

NEUSPEŠNI POSKUSI DOGOVORA S POTOČNIKOMA

Postopek za ureditev lastništva in renoviranje Prežihove bajte (samo stanovanjske hiše!) sta na Ravnah vodila najprej občinski svet za prosveto in nato upravni organ občine Ravne na Koroškem.

Da je kupil Prežihovo bajto, je obvestil občinski svet za kulturo in prosveto Ferdo Potočnik. Pozanimal se je, ali obstaja kak kulturni interes, saj da bo sicer bajto po svoje uredil. Maja 1967 je dr. Franc Sušnik, tedaj predsednik občinskega sveta za kulturo in prosveto, po pogovoru s Ferdom Potočnikom izoblikoval deset predlogov, ki med drugim predvidevajo tudi dogovor o popravilu bajte in izdajo dovoljenja za novo stanovanjsko hišo.

Na tej podlagi in na podlagi poznejših dogovorov je nato nastala vrsta pogodb med Ferdom in Marijo Potočnik ter svetom za kulturo in prosveto občine Ravne, ki pa so vse ostale nepodpisane. Prva je nastala oktobra 1967, druga, ki je govorila o vzdrževanju Prežihove bajte, konec istega ali na začetku prihodnjega leta, tretja sredi avgusta 1969 in četrta novembra 1970.

Šele leta 1969 je Zavod za spomeniško varstvo Maribor izdal odločbo, s katero je razglasil Prežihovo bajto za kulturni spomenik, konec maja 1973 pa je lastnikoma bajte z odločbo naložil obveznost opraviti določena vzdrževalna dela na hiši. Skupščina občine Ravne na Koroškem je trinajstega julija istega leta izdala odločbo o zavarovanju neposredne okolice Prežihove bajte.

Ker so bili vsi poskusi dogovora neuspešni, se je

ravenska občinska skupščina konec leta 1973 odločila za razlastitveni postopek, vendar je vrhovno sodišče odločbo skupščine s sodbo dne dvaindvajsetega marca 1974 razveljavilo.

S tem so se nehali poskusi dogovora med občino in Potočnikoma.

VORANČEVA DELOVNA SOBA PRI PREŽIHU

Pri Prežihu je pisateljova vdova Marija Kuhar ohranila Vorančevo delovno sobo s pisalno mizo in pisalnim strojem, knjižne omare s pretežno avtorskimi izvodi slovenskih izdaj Prežihovih del in njihovih prevodov v tuje jezike. V vitrinah je razstavila nekatere pisateljeve osebne predmete, posmrtno masko in nekaj rokopisov. Po stenah je razobesila oljno podobo Vorančeve matere, nekaj fotografij vseh članov Kuharjeve družine in nekaj priznanj Vorancu.

Drugega februarja leta 1969 je Lojze Jakopič v Nedeljskem dnevniku objavil odgovore na tri vprašanja, ki jih je zastavil dr. Francu Sušniku, ravnatelju študijske knjižnice, Tonetu Golčerju, ravnatelju gimnazije, inženirju Mitji Šipku, pisatelju Marjanu Kolarju in meni. Zanimalo ga je naše mnenje o tem, ali ima Prežihov Voranc dostojen spomenik.

Našim odgovorom je dodal pogovor z Marijo Kuhar-Prežihinjo. Oboje je naslovil z izjavo Prežihinje: "Sedaj sem na Prežihovini dekla." Omenil je številne obiske šol in delovnih kolektivov, ki dan za dnem prihajajo k Prežihu.

Prežihov spomenik in Prežihova bajta na Preškem vrhu na razglednici, ki jo je založil Koroški muzej Ravne na Koroškem.

Pisal je o tem, kako Marija Kuhar obiskovalce pristrčno sprejema in pogosti, jim pripoveduje o življenju in delu, trpljenju, željah in dosežkih pokojnega moža. Predvsem zaradi tega da še vztraja pri Prežihu in vlaga svoje prihranke v obnovo hiše in gospodarskih poslopij. Samo zato kljub starosti še vedno vsak dan pospravlja sadovnjak in dvorišče po toliko obiskih, ki puščajo za seboj konzervne škatle, papir in druge smeti. Zapisal je, da Marija Kuhar ni z odločbo nastavljen upravnik hiše, ki naj bi bila kulturno zaščitena, a opravlja to delo "bolj vestno in solidno kot katerikoli upravnik podobne ustanove".

Take razmere so vladale pri Prežihu kar celo vrsto let. O tem in drugih težavah je Marija Kuhar potožila tudi Milošu Mikelnu, ko ji je po naročilu tedanjega predsednika Zveze kulturnih organizacij Slovenije prišel leta 1975 kot njen podpredsednik čestitat za dan žena. Omenila mu je potrebo, da bi se kaj ukrenilo, da bi obiskovalci Kotelj odnesli s seboj več in bolj urejenih vtisov o Prežihu in njegovem kraju.

Mikeln je o tem poročal ožjemu vodstvu Zveze kulturnih organizacij in tajništvo zveze je že marca 1975 sklenilo obnoviti napore za ureditev Prežihovega muzeja na Ravnah, ki so jih pred leti zastavili ravenski kulturni delavci in občinska skupščina. Sklenilo je začeti akcijo za preureditev Prežihove bajte.

"PREŽIHOV DINAR"

Oktober 1975 je bil imenovan osrednji odbor Prežihovega sklada. Vanj so bili imenovani zastopniki Republiškega komiteja za vzgojo in izobraževanje, Slavističnega društva Slovenije, Kulturne skupnosti Slovenije in Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem. Za predsednika odbora je bil imenovan Miloš Mikeln, podpredsednik Zveze kulturnih organizacij Slovenije. Odbor je deloval v ožji in širši sestavi. Sestajal se je na Ravnah, po potrebi pa je vabil k sodelovanju tudi druge domače kulturne delavce ter predstavnike društev in gospodarskih organizacij. Aprila 1976 je obravnaval možne lokacije za postavitve in ureditev Prežihovega muzeja in kot najugodnejšo izbral Prežihovo bajto. Istega dne so bili Ferdu Potočniku sporočeni pogoji o postavitvi nadomestne hiše in doseženo načelno soglasje z njim.

Svoje praktično delo je odbor začel s pozivom slovenski mladini, naj začne zbirati "Prežihov dinar". Za pomoč se je obrnil tudi na vse občinske kulturne skupnosti ter druge organizacije in podjetja. Na poziv se je do konca akcije odzvalo dvesto štiriindvajset slovenskih osnovnih in srednjih šol, petnajst občinskih kulturnih skupnosti in štirinajst drugih organizacij in podjetij iz vse Slovenije.

Sredi decembra tega leta se je sestal ravenski koordinacijski odbor za ureditev Prežihove bajte in sprejel alternativni sklep, naj se, če bo količkaj mogoče, obnovi Prežihova bajta in naj bo cela dostopna javnosti, ali, če to ne bi bilo mogoče, postavi natančen posnetek le-te v muzeju na prostem nad ravenskim gradom.

Služba ravske občine je pripravila osnutek menjalne pogodbe, njen gradbeni oddelek pa vso potrebno dokumentacijo. Izdal je ustrezne lokacijske dokumente za gradnjo nadomestne hiše. Ferdo in Marija Potočnik sta se z načrtom nadomestne hiše strinjala, ne pa z njeno lokacijo in nekaterimi točkami menjalne pogodbe. Ožji odbor sklada se

je še večkrat sestal in določil nove elemente za menjalno pogodbo. O tem je obvestil Potočnikovega odvetnika, toda sedemnajstega avgusta 1976 je Ferdo Potočnik odboru sporočil, da do menjave ne bo prišlo.

PREŽIHOVA BAJTA – OBNOVA, POSNETEK V SKANSENU ALI UREDITEV V MUZEJ?

Ko so se stvari tako zapletle, da se je zastavljalo vprašanje, kako dalje, je triindvajsetega avgusta 1976 pisal dr. Sušnik predsedniku Prežihovega sklada Milošu Mikelnu in meni kot predsedniku občinske kulturne skupnosti in članu ožjega odbora. Zavzel se je za obnovo Prežihove bajte, ne pa tudi za nadomestno stanovanjsko hišo. Priporočil je izpolnitev pravobranilnine zahteve, da se Potočniku izplača razlika med ocenjeno vrednostjo stare in predračunsko vrednostjo načrtovane nove hiše (ker je pogodba označena in kvalificirana kot "menjalna").

Zavzel pa se ni samo za postopno obnovitev in restavracijo Prežihove bajte, temveč tudi za ohranitev vsega bajtinega okolja in vseh kultur. Pri tej (prisilni) obnovi naj Potočniku pomaga Prežihov sklad, je predlagal. Dopuščal je možnost, da si lastnik lahko izboljša stanovanjski standard, toda ne na račun bajtine prvotnosti. Diskretno lahko vgradi manjši prostor s sanitarijami pod ostrežje južne strani hleva, vendar tako, da bo zunanja (vidna) stran pokrita z lesom.

Namesto spominskega muzeja v Prežihovi bajti je predlagal ureditev "hotuljske transverzale", ki bi povezala vse hotuljske postaje življenja Kuharjev (Rimski vrelec, Kotnikovo bajto, Toneja, Kogel, Ivart, Lužnika, Mihelje, Kravperh, staro hišo pri Prežihu, spomenik s počivališčem za meditacijo, Prežihovo bajto in Vorančev grob).

Potočnik je – je ugotovil dr. Sušnik – sprejel obveznost ohraniti bajtarsko strukturo na svojem posestvu. Za vedno se je odrekel "zapeljivi skušnjava nehati biti bajtar in bajtarska kmetija s poljedelstvom in z živinorejo. Zase in bodoče rodove se je odrekel parcelizaciji zemljišča za mikavne vikendice, ki jih utegnejo urbanisti čet petdeset let celo vsiljevati. Sebe in bodoče rodove je vezal na bajtarstvo tega zemljišča tudi za tiste bodoče čase, ko bo treba v Kotljah z lučjo iskati koga, ki bo še hotel gojiti prežihovsko bajtarstvo." S tem pa je žrtvoval veliko več, kot je vredna razlika med vrednostima obeh bajt.

Ta stališča je zagovarjal teden dni pozneje tudi na seji Prežihovega sklada, ki pa je vendarle sprejel Potočnikovo odklonilno stališče in sklenil storiti vse pripravljalne ukrepe za postavitve posnetka Prežihove bajte v skansenu za gradom. Vsaj zase vem, da se mi je zdel ta sklep sprejemljiv samo zato, ker sem bil skorajda prepričan, da Hotuljci nanj ne bojo pristali. In res so predstavniki Kotelj prosili še za kak dan odloga in res se jim je posrečilo prepričati lastnika Prežihove bajte, da je pristal na menjalno pogodbo. Njeno bistvo je bilo v tem, da mu Kulturna skupnost Ravne na Koroškem zgradi nadomestni stanovanjski objekt do podaljšane tretje gradbene faze, obnovljeno Prežihovo bajto pa uredi kot spominski muzej. Menjalna pogodba je bila sklenjena poleti leta 1978, ko je tudi akcija zbiranja sredstev že pokazala spodbudne rezultate. Še isto leto je bil sezidan nadomestni stanovanjski objekt. Ogled stare Prežihove bajte

pa je pokazal, da razen kamenja v kletnem vencu in edinega zidanega dela stene v črni kuhinji ni nič uporabnega. Zavod za spomeniško varstvo Maribor je izdelal natančen posnetek stare bajte. Z njenim podiranjem in postavljanjem nove je bilo možno začeti spomladi 1979.

Bolj ko so napredovala dela na bajti, bolj je postajalo jasno, da bo treba postoriti še marsikaj. Tretjega julija 1979 so bile na razširjeni seji izvršnega odbora občinske kulturne skupnosti sprejete smernice za ureditev širšega kompleksa. Asfaltirati je bilo treba cesto od Šratneka do parkirišča, urediti le-to in počivališče nad bajto ... Vzporedno z bajto je bilo treba obnoviti tudi gospodarsko poslopje. Projektivni biro Kograda je pripravil načrt obnove z javnimi sanitarijami v njegovem južnem delu. Omenjena je bila tudi možnost osvetlitve spomenika.

Vsa dela v zvezi s tem je vodil posebni koordinacijski odbor pri ravenski kulturni skupnosti z enajstimi pododbiri in komisijami.

SKRIBNO OPREMLJANJE PREŽIHOVE BAJTE

Skrb za ureditev Prežihove bajte sta prevzela Koroška osrednja knjižnica – študijska knjižnica – Ravne na Koroškem in Delavski muzej. Načrt opreme je temeljil na: opisu, kot sta ga podali Marija Kuhar in Vida Slavič, in na načelih, kot jih je formuliral Drago Druškovič in so predvidevala: arhitektonsko, etnografsko in časovno ustreznost izbrane opreme (izhodišče leto 1911). Kopije rokopisov, tipkopisov in družinske fotografije je skupina poskušala po lastni zamisli nenasilno vkomponirati med etnografske eksponate.

Skupina delavcev, okrepljena z novim ravnateljem knjižnice in novim upravnikom Delavskega muzeja, je obšla bolj ali manj vso občino in na terenu popisala ustrezne kose pohištva ter drobne rekvizite, ki bi prišli v poštev. Izbrane predmete je zbrala v prostorih likovnega salona in tam opravila končen izbor. Da bi zajamčila slogovno enotnost in ustrezno kakovost opreme, je naročila tri enake postelje, omaro za hrano in okvire za družinske fotografije. Poskrbela je za mizarja, ki je popravil poškodovane dele pohištva, ter za restavratorja, ki je sam in s pomočjo muzejskih delavcev pripravil eksponate in jih barvno poenotil.

KJE NAJ STOJI PREŽIHOV SPOMENIK?

Tudi misel na Prežihov spomenik nekje v Kotljah sega že v prva leta po drugi svetovni vojni. Po prvotni zamisli naj bi stal na ravnini zahodno od bajte, blizu bréz, nad nekdanjim 'ajdovim strniščem'.

Dr. Sušnik v svojih zapiskih omenja še predlog Juste Kostwein, jamniške mežnarice Treze, naj bi spomenik: cela Vorančeva figura v značilni drži, ko si Voranc, podobno kot Gustelj, naslanja hrbet na palico, stal na vasi blizu Hrováta.

V času, ko je veljalo prepričanje, da "ni prišlo do sporazuma s Ferdóm Potočnikom in Prežihova bajta ne bo osrednja točka poti ekskurzij in drugih obiskovalcev po Prežihovem kraju", sta se predsednik Prežihovega sklada Miloš Mikeln in akademski kipar Stojan Batič zavzela za

ureditev središčne točke Prežihovega spomina čim bliže "avtentičnemu okolju, v katerem je Prežih preživel svojo mladost". Petnajstega februarja 1977 sta izdelala načrt, ki je verjetno nastal na podlagi sugestij dr. Sušnika. Ugotovila sta, da bo treba obiskovalce Prežihovega groba napotiti na Preški vrh. "Tam bo ostala bajta in drugi objekti ter okolica v sedanjem stanju, saj je zaščiten z zakonom. Dostop do same bajte, ki bo predstavljala živ in naseljen organizem, ne bo mogoč in niti ne bo smisel, ker izbliza ne bo kaj posebnega videti, mogoče je celo reči, da bo pogled na bajto in njeno okolico lepši in bolj ilustrativen iz primere razdalje."

Smotno se jima je zdelo urediti "na vrhu hrbita, kjer ob izhodu iz gozda zavije pot s kolovoza proti bajti in kjer se odpre izredno lep pogled na Preški Vrh z bajto, Uršljo goro, Kotlje in okolico, primerno počivališče kot točko, od koder bodo imeli obiskovalci najlepši razgled po Prežihovi ožji domovini; poleg primerne števila klopi iz brun bi bila v okviru tega razgledišča primerna lokacija za Prežihov spomenik".

Kipar Stojan Batič si je spomenik zamišljal kot statuo do pasu, izvedeno v bronu in na primernem podstavku. Tak razmeroma velik spomenik bi se lahko lepo vključil v smotno urejeno razgledišče.

Ob tem pa se je predlagateljema porodilo vprašanje, ali ne bi kazalo "samo glave (doprna bista) tega spomenika še enkrat odliti in ga v sodelovanju s krajani Kotelj postaviti v njihovem kraju na primerno mesto, ki bi ga izbrali oni sami v sodelovanju z našim odborom".

Ne glede na vse to pa se mi zdi, da so se misli članov odbora vseskozi vrtele okrog vrha nad Prežihom in okrog preške lipe. Ko smo izbirali lokacijo za plastiko samouka Petra Jovanoviča, smo to tudi omenjali in se sklicevali na Vorančevo navado, da je svoje obiskovalce rad popeljal tja in jim z vrha razkazoval svoj hotuljski svet.

Tudi Stojan Batič si je ogledal kraj in se takoj navdušil zanj. Spomenik naj bi stal nekje zahodno od lipe na Prežihovem vrhu. Ko smo jeseni obiskali kiparja Batiča v njegovem ateljeju in si ogledali osnutek Prežihovega spomenika, je govoril samo še o tej lokaciji in je tudi obliko spomenika prilagajal terenu.

Janez Mikuž, direktor zavoda za zaščito kulturnih spomenikov v Mariboru, je omenjal možnost, da bi bil spomenik vključen v ožji spominski kompleks Prežihove bajte, kamor pa plastika razsežnosti sedanjega Batičevega spomenika gotovo ne bi sodila.

Težave pri določanju lokacije smo imeli, ker še ni bil izdelan celoten načrt Prežihovega spominskega parka niti glede na obseg niti glede na vsebino. Prav tako še ni bila določena vloga spomenika, o katerem smo govorili, v tem "spominskem parku".

Sredstva za spomenik sta zagotovili KS Ravne in skupnost založnikov Slovenije. Ureditveni načrt neposredne okolice spomenika pa je po posvetih z Batičem izdelal arhitekt Franc Mezner.

V zaključni fazi urejanja Prežihovega muzeja so Hotuljci ponovili predlog, da bi samo glavo spomenika še enkrat odlili in jo postavili nekje v Kotljah. Odbor je predlog zavrnil in jim svetoval, naj se za Kotlje predvidi lokacija za spomenik na tematiko Vorančevih literarnih motivov. In ko me je pred nekaj meseci Jože Logar vprašal, kateri motiv bi kazalo izbrati, sem mu predlagal lik fanta s

solzicami – Voranca otroka, ki je premagal strah pred Peklom, da je izpolnil veliko materino željo.

Sedemindvajsetega septembra 1979 je bila razširjena sklepna seja upravnega odbora Prežihovega sklada, ki so se je udeležili tudi člani iz Ljubljane: Ivo Tavčar, predsednik Kulturne skupnosti Slovenije, Miloš Mikeln, predsednik upravnega odbora Prežihovega sklada, člani odbora: Milena Markič, samostojna svetovalka Republiškega komiteja vzgoje in izobraževanja, Drago Druškovič, za republiško konferenco Socialistične zveze, in Janez Mikuž, ravnatelj Zavoda za spomeniško varstvo Maribor, Rudi Vrčkovnik, predsednik skupščine občine Ravne, predsedniki občinskih odborov političnih organizacij, odborov in komisij. Miloš Mikeln se je zahvalil vsem za sodelovanje v odboru, ki je s tem prenehal obstajati, vse njegove pristojnosti pa so prešle na koordinacijski odbor za pripravo Vorančevih slovesnosti '79 pri Kulturni skupnosti Ravne na Koroškem.

PREŽIHOVE SVEČANOSTI '79

Prireditve ob odprtju Prežihovega spominskega muzeja in odkritju spomenika so potekale pod skupnim naslovom Prežihove svečanosti '79 od enajstega do trinajstega oktobra 1979. Združene so bile s sedmim sklicem Plenuma kulturnih delavcev OF, ki je bil v celoti posvečen Prežihovemu Vorancu.

Začele so se z odprtjem obnovljene Prežihove bajte. V govoru sem na kratko povzel vsebino letaka, ki smo ga izdali ob odločitvi za njeno obnovo, in spregovoril o ureditvi spominskega muzeja. Bajto je odprla Marija Kuhar, v kulturnem programu pa so sodelovali združeni šolski pevski zbori.

Zvečer so v obnovljenem kulturnem domu v Kotljah nastopili nekateri člani Društva slovenskih književnikov. Obujali so spomine na Prežiha.

Drugi dan se je začel z odprtjem obsežne in pregledne razstave Srečanje s Prežihom, ki jo je za Koroško osrednjo knjižnico vsebinsko zasnoval prof. Tone Sušnik, tehnično izvedel pa upravnik Delavskega muzeja Maks Dolinšek. Sledil je osrednji del programa – zasedanje plenuma, na katerem so poleg najvidnejših slovenskih političnih in kulturnih delavcev nastopili tudi domači referenti in obujevalci spominov na Voranca. Zvečer drugega dne je bila v telovadnici osnovne šole Prežihovega Voranca svečana akademija, na kateri je kulturna skupnost Ravne podelila Plenumu kulturnih delavcev zlato Prežihovo plaketo. Prevzel jo je Josip Vidmar.

Osrednji manifestativni del prireditve je bilo odkritje Prežihovega spomenika. Slavnostni govornik na prireditvi je bil predsednik republiške konference Socialistične zveze delovnega ljudstva Mitja Ribičič, nastopili pa so moški pevski zbori iz doline in Pihalni orkester ravenskih železarjev.

ZLATA PREŽIHOVA PLAKETA ZA MARIJO KUCHAR

Ko je bila celotna akcija za obnovo Prežihove bajte končana in spominski muzej odprt, sem v utemeljitev za zlato Prežihovo plaketo Mariji Kuhar-Prežihinji med drugim zapisal: "... predloga za podelitev Prežihove plakete ne utemeljujemo z njenim visokim jubilejem ..., temveč s požrtvovalnostjo in tiho ljubeznijo, s kakršno je tri desetletja po Vorančevi smrti

varovala njegov spomin, ko je z lastnimi sredstvi in delom vzdrževala spominsko sobo pri Prežihu, jo ljubeznivo odpirala stotinam obiskovalcev, z njo vred pa jim je odklepala tudi bogato zakladnico spominov na pokojnega moža ...

Njena velika zasluga je, da so postale Kotlje in Preški Vrh romarska pot Prežihovih občudovalcev že desetletja prej, predno je naša ožja in širša slovenska javnost lansko leto izpolnila svoj stari dolg do Voranca. S to veliko požrtvovalnostjo, ki ji je prinašala samo skrbi in stroške, a prav nobene gmotne koristi, utemeljujemo predlog, da naj ji Kulturna skupnost Ravne na Koroškem podeli zlato Prežihovo plaketo." To je Marija Kuhar prejela za slovenski kulturni praznik leta 1980, ko je slab mesec prej praznovala svojo osemdesetletnico.

PREŽIHOVA BAJTA – OSREDNJI KRAJ PREŽIHOVEGA (IN DRUGIH KUCHARJEV?) SPOMINA

V letih intenzivnih priprav in prenove Prežihove bajte še nisem vedel, da je bila Prežihova bajta tudi za Vorančevega brata dr. Alojza Kuharja kraj, "kamor so ... rajni oče položili vso svojo ljubezen, kjer je Anza vse svoje življenje garal in vesel bil, in kjer je tudi padel kot žrtev na oltar domovine", "kjer je toliko sledov Vorančevega dela, poleg tega pa še toliko spominov ... za materjo, ki so tam Vorancu pripovedovali storije o kmetih, in babico, ki jo Voranc tako lepo opisuje ..." Iz daljne Ameriko ga je vlekle "tja na našo staro bajto, ki tako leži kot malokatera druga hiša; objemena proti jugu, vsa od sonca obsijana, gleda doli na vas v dolini, a vendar toliko stran, da ne slišiš vpitja pijancev, a Uršlja gora je pred nosom in Prežihov vrh le par korakov stran".

Na predlanskih Kuharjevih dnevih (leta 1997) sem zato v svoji besedi Hotuljcem zapisal: "Ko smo leta 1979 Prežihovo bajto opremljali, nismo utegnili domisliti vseh podrobnosti in smo že takrat predvidevali možnost preureditve." Predvsem smo ob misli na Voranca prezrli, da je že spominska soba pri Prežihu v kar precejšnji meri upoštevala tudi druge člane Kuharjeve družine. "Prav bi bilo, ko bi sedaj spominsko zbirko dopolnili tudi z gradivom o drugih Kuharjih, ne da bi s tem zasenčili podobo velikega pisatelja." Načelno nisem imel nič proti temu, da bi dobili bratje Kuharji še en kraj spomina, bal sem se dvojega: da bi obiskovalci Prežihove bajte dobili vtis, da zaradi nazorskih razlik med bratoma ob Vorancu v bajti ni prostora tudi za Alojza, in da se bo vsaj del obiskovalcev Kotelj zadovoljil le z ogledom spominske sobe v župnišču in k Prežihovi bajti, ki ostaja osrednji kraj Prežihovega spomina, sploh ne bo odšel.

Pripis:

V sestavku imen domačih posameznikov namenoma nisem omenjal, razen tistih, ki so tako ali drugače avtorsko posegli v proces obnove in zaključnega programa. Ko bi se temu ne bil izognil, bi bil moral omeniti bolj ali manj vse takrat aktivne kulture in politične delavce, gospodarstvenike in celo vrsto drugih posameznikov, a bi vendarle še vedno tvegala, da bi kako ime izpustil. Vendarle pa mislim, da je treba posebej omeniti dva posameznika, in sicer **Josipa Košuta**, predsednika izvršnega odbora Kulturne skupnosti Ravne na Koroškem, in **Bineta Bevca**, njenega tajnika.

"MUZEJ JE ZAKLADNICA NAŠE ZGODOVINE, KULTURE IN OMIKE"

Mag. Karla Oder

Muzeji zbirajo, raziskujejo in predstavljajo javnosti premično kulturno dediščino. Rezultati strokovnega dela so najbolj opazni s pripravo razstave in z objavo kataloga ter raziskave. Vse pomembnejše pa postaja delo z obiskovalci.

4. SLOVENSKI MUZEJSKI SEJEM

Od 13. do 19. maja 1999 so v Ljubljani potekale številne prireditve za promocijo premične kulturne dediščine, katere varuhi so muzeji. Skupnost muzejev Slovenije v Ljubljani je organizirala izbor najboljšega evropskega muzeja leta 1998, 4. slovenski muzejski salon, razne delavnice in predavanja, 18. maja – na mednarodni dan muzejev – so podelili Valvasorjeve nagrade in priznanja zaslužnim slovenskim muzealcem. Na muzejskem sejmu je sodeloval tudi Koroški muzej Ravne na Koroškem.

Izbor najboljšega muzeja leta 1998 se je začel s slovesno otvoritvijo in nadaljeval s predstavitevijo 29 muzejev iz Evrope. Med nominirance se je uvrstil tudi Pokrajinski muzej Murska Sobota. Vsakoletno tekmovanje za naziv EVROPSKI MUZEJ LETA poteka v okviru EMYA (EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD), Evropskega muzejskega foruma, nevladne

organizacije, ki deluje pod okriljem Sveta Evrope in pod pokroviteljstvom belgijske kraljice Fabiole. Njen glavni namen od začetka delovanja v letu 1977 je spodbujati dvig kakovosti evropskih muzejev v njihovem odnosu do obiskovalcev.

V tekmovanja za laskavi naslov Evropski muzej leta so se že pred osamosvojitvijo Slovenije vključili tudi slovenski muzeji in dosegli izvrstne rezultate. Nagrado Sveta Evrope je prejel muzej v Kobaridu leta 1993, Michelettijevo priznanje idrijski Mestni muzej za najboljši evropski tehniški muzej leta 1998.

Istočasno je Skupnost muzejev Slovenije v Cankarjevem domu organizirala 4. slovenski muzejski sejem na temo MOJ NAJLJUBŠI PREDMET. Koroški muzej se je predstavil s POSTAVAMI, delovnim redom Železane Prevalje iz leta 1852. Postave je moral delodajalec v tovarni obesiti na vidno mesto, tako da so jih zaposleni lahko prebrali. Natisnjene so bile dvojezično, v nemškem in slovenskem jeziku. Iz 19 členov izvemo o dolžnostih zaposlenih in posredno razkrijemo položaj

Koroški muzej Ravne na Koroškem ima prostore v ravenskem gradu.

(Foto: A. Č.)

delavcev na Koroškem. Po razcvetu proizvodnje železniških timic na Prevaljah je leta 1899 sledila ukinitvev nekoč uspešne in svetovno znane železarne. Proizvodnja železa in jekla pa je skozi stoletja zaznamovala vso Mežiško dolino in Koroško, kar danes dokazuje tudi ohranjena tehniška dediščina.

18. maja, na mednarodni dan muzejev, so v Narodni galeriji podelili najvišja priznanja za dosežke na področju muzejskega dela – Valvasorjeva priznanja in nagrade. "Uspešnost muzeja je rezultat trdega in zvestega dela," je dejala Mirina Cvikel Zupančič, direktorica Kulturnega centra Kamnik, ko je prejela priznanje za življenjsko delo. Muzeju in muzejskemu delu se je predala že pred 36 leti, se posvetila strokovnemu delu, mentorstvu in organiziranju dela in kulturnega življenja v muzeju in mestu Kamnik.

Valvasorjevo priznanje so skupaj prejele kustodinj Slovenkega etnografskega muzeja: Mojca Terčelj za razstavo Iz dežele sončnega sijaja in mesečevih senc, Marjeta Mikuž za razstavo Ciklus ljudskih noš, akvareli Saša Šantla in Polona Sketelj za razstavo Več od zlata in srebra nam sadno drevje da. Razstave so rezultat uspešnega raziskovalnega dela, s prezentacijo pa so obiskovalcem razkrile zbirke iz muzejskega fonda.

Častno Valvasorjevo priznanje so podelili Časopisnemu podjetju Gorenjski glas, ker je Gorenjskemu muzeju Kranj podarilo zbirko fotografij, ki obsega več tisoč dokumentarnih posnetkov s področja človekovega bivanja in delovanja po drugi svetovni vojni.

DELO KOROŠKEGA MUZEJA RAVNE NA KOROŠKEM V LETU 1998

Uspešnost muzeja je rezultat trdega in zvestega dela posameznika in skupine. Te lastnosti lahko pripisemo tudi zaposlenim v Koroškem muzeju na Ravnah na Koroškem, ki so v letu 1998 kljub slabim možnostim uspešno opravili strokovno delo, pridobili nove muzealije in v muzej privabili še več obiskovalcev kot prejšnja leta.

Stalne zbirke na gradu so: metalurška, železarska – Muta, rudarska, gozdarska, lesnopredelovalna, etnološka, muzej na prostem, lapidarij z rimskimi kamni, dislocirana enota Prežihova bajta – spominski muzej Prežihovega Voranca na Preškem vrhu, rudarska in etnološka zbirka v Črni.

V Likovnem salonu sta bili na ogled dve pregledni razstavi:

FORMA VIVA, 30 UMETNIKOV, 30 SKULPTUR (22. maj – 15. junij 1998)

Razstava in okrogla miza sta domači in slovenski laični ter strokovni javnosti ponovno približali jeklene skulpture, nastale v letih od 1964 do 1989 v okviru mednarodnega

simpozija Forma viva. Avtorji iz različnih držav sveta so na Ravnah plastike ustvarjali iz jekla in jih postavili v urbano okolje.

OB 750-LETNICI PRVE PISNE OMEMBE GUŠTANJA (2. oktober 1998 – 15. 1. 1999), zgodovinski oris razvoja mesta ob vznožju Uršlje gore, v pisnih dokumentih prvič omenjenega leta 1248. V večstoletni zgodovini so prostor pretresale naravne nesreče in družbena dogajanja, bila so sušna in uspešna leta. Z razstavo smo razgledali le del kolektivnega in zgodovinskega spomina, ki se kaže skozi ohranjeno kulturno dediščino.

Sodelavci Koroškega muzeja so v sodelovanju z Agencijo Agens pripravili manjšo razstavo z naslovom **KOZOLCI** (februar 1998). Makete različnih tipov kozolcev na Slovenskem so dopolnjevale s fotografijo predstavljene toplarje v Mežiški dolini.

Ob razstavi Filatelističnega društva Ravne na Koroškem (11. september 1998) je Koroški muzej dodal gradivo o predfilateliji in pošti na Koroškem, v sodelovanju z občino Vuzenica pa je v prostorih župnišča v Vuzenici v poletnih mesecih pripravil za ogled razstavo Satara (kmečka) kuhinja.

Merilo uspešnega muzejskega dela, zlasti pa razstav, so obiskovalci. V preteklem letu je stalne zbirke na gradu obiskalo 5.160, Prežihovo bajto 12.347 in občasne razstave 2.488, skupno pa 19.995 obiskovalcev. Koroški muzej in občasne razstave redno obiščejo otroci iz vrtcev občine Ravne na Koroškem, učenci osnovnih šol iz Mežiške, Mislinjske in Dravske doline ter dijaki srednjih šol. Učencem osnovnih in srednjih šol v Mežiški dolini smo omogočili prost vstop in tako prispevali pomemben delež k izobraževanju in spoznavanju lokalne zgodovine.

Med pomembnejše in odmevnejše oblike dela z mladimi sodi likovna delavnica na temo Forma viva, ki jo je v juniju organizirala pedagoginja. Skupino je vodil akademski kipar Andrej Grošel, sodelovala pa sta Stojan Brezočnik in Irena Črnovšek, likovna pedagoga.

Razstave so rezultat večletnega evidentiranja gradiva na terenu, zbiranja, dokumentiranja in raziskovanja, torej skrbnega in vztrajnega dela, ki poteka na terenu in v kabinetu. V preteklem letu je Koroški muzej pridobil 1100 predmetov, novih muzealij. Strokovni delavci so opravili popis gradiva v depozitu, inventarizirali 671 muzealij, evidencialni gradivo na terenu in dopolnili zbirko poštnih vrednotnic.

Pomembno muzejsko, predvsem pa dokumentarno, je fotografsko gradivo. V letu 1998 je bilo evidentiranih in inventariziranih 600 fotografij, 850 dia posnetkov, 56 pridobljenih originalnih razglednic in voščilnic, dokumentiranih okrog 150 vpisanih enot, okrog 2000 fotografij pa urejenih v skladu s strokovnimi zahtevami. Pomembna muzejska enota je strokovna knjižnica s fondom strokovne literature in s hemeroteke (oddelek z dnevnimi publikacijami, op. ur.).

Posebno skrb in pozornost posvečajo muzeji tudi varovanju gradiva. Različno gradivo se hrani pod različnimi pogoji, vsem pa je skupno osnovno fizično varovanje. Tako smo v Koroškem muzeju v letu 1998 uredili depoje. Pomembna akcija je bila sanacija gobe v kleti Prežihove bajte, istočasno pa zaščita notranjosti in zunanosti hiše.

Obnovljen je tudi podstavek spomenika na Preškem vrhu in urejena okolica.

V sodelovanju z Zavodom za zaposlovanje, Občino Ravne – Prevalje in Narodnim muzejem smo usposobili restavratorskega tehnika in tako izpolnili osnovni, minimalni standard za ustrezno zaščito različnega muzejskega gradiva.

V tednu, ko so v Cankarjevem domu zaprli vrata 4. muzejskega sejma in ko ponovno pretresam rezultate dela Koroškega muzeja, se nekje na drugi strani odvija naša prihodnost. Zdi se, da je izjemna kulturna dediščina, ki jo Koroški muzej varuje in je evidentirana na terenu, postala breme, prizadevanja delavcev pa odveč in nepotrebna. Bomo res izgubili vse, kar smo s trudom pridelali v

Del koroške tehniške dediščine je postavljen v muzeju na prostem.

(Foto: A. Č.)

Ob zbiranju in dokumentiranju muzejskega gradiva je potekalo tudi raziskovanje na terenu na področju etnološke in tehniške dediščine in premične likovne dediščine na Koroškem. Narejene so bile manjše raziskave o razvoju mesta Ravne na Koroškem in razvoju pošte na Koroškem.

Vse bolj se v muzeju razvija sodelovanje z osnovnimi in s srednjimi šolami na Koroškem. Tako je Koroški muzej Ravne posodil gradivo OŠ Šmartno za razstavo Od lanu do platna, posredoval fotografsko gradivo za promocijo občine in Mežiške doline, sodeloval s študenti pri izdelavi seminarских nalog.

V letu 1998 je Koroški muzej organiziral okroglo mizo o Forma vivi (22. 5. 1998). Vodil jo je moderator dr. Andrej Smrekar, direktor Narodne galerije v Ljubljani, sodelovali pa so direktor Uprave za kulturno dediščino Stanislav Mrvič, predstavniki Ministrstva za kulturo R Slovenije in predstavniki delovišč Forma vive v Sloveniji iz Maribora, Kostanjevice in Portoroža.

V jeseni (november 1998) je predaval mag. Tadej Brate na temo Tehniška dediščina v železarstvu in opozoril na izjemno tovrstno dediščino v Mežiški dolini.

Strokovni delavci Koroškega muzeja so sodelovali v izvršnih odborih strokovnih društev in v delovnih telesih občine. Kot mentorji in recenzenti so sodelovali v akciji Gimnazije Ravne Mladi raziskovalci Koroške. Strokovni delavci so tudi avtorji strokovnih prispevkov, objavljenih v lokalnih in strokovnih glasilih.

zadnjem desetletju? Bo muzej samo še zbirka, ki čaka na obiskovalce in se sprašuje, zakaj jih ni?

Pokrajinski muzej v Murski Soboti je za svojo zagnanost, za svoj entuziazem, za strokovno delo in za novo postavitev stalne zbirke dobil posebno nagrado v okviru EMYA. Direktorica je na vprašanje – kaj je muzej, zapisala takle odgovor:

“Muzej je prijeten, topel in miren hram, je zakladnica naše zgodovine, zakladnica naše kulture in omike. Muzej ustvarjajo in delajo ljudje, ki skrbijo za pridobivanje gradiva, ga dokumentirajo, obvarujejo pred propadanjem, ga shranijo ali razstavijo in tudi objavijo. Dolga je pot, ki jo predmet – muzealija prehodi, da se končno umesti in v muzeju spregovori o svoji zgodbi, kako je bil iztrgan pozabi in propadu, in nam odgovori na vprašanja, kdaj, kdo in zakaj ga je naredil, kdo ga je uporabljal. Skozi predmete, dokumente, fotografije, listine, risbe in druge stvari, ki jih je kdajkoli ustvaril človek, odseva naše vedenje o njem, o njegovem odnosu do sveta, o njegovih potrebah in idejah, o njegovem verovanju in umetnosti. Skozi njih se zrcali naša preteklost in odseva naša bodočnost. Kdo potem ne bi rekel: “Muzej, tako rad te imam” (Irena Šavel, Muzej iz časa v čas. Zbornik soboškega muzeja 5, Murska Sobota 1998, str. 7).

KO POSTANE POUK ZANIMIVEJŠI

Aleksandra Rose
(Besedilo in fotografija)

Kako spremeniti tradicionalno obliko pouka, učno snov na čim bolj zanimiv način predstaviti učencem, znati upoštevati interese, želje in ideje otrok, predvsem pa ustvariti aktivno ozračje in na ta način spodbuditi aktivnost čim več učencev, so le nekatera izmed vprašanj, ki si jih zastavi marsikateri učitelj z namenom, da bi učencem približal učne vsebine čim bolj privlačno in predvsem zato, da bi bila zadovoljna oba, učitelj in učenec.

Naravoslovni dnevi so taka oblika učno-vzgojnega procesa, ki vse to in še mnogo več tudi omogočajo. Klasični pouk v učilnici dopolnjujejo z raziskovalnim delom na terenu. Učenci imajo možnost srečati se s konkretnimi temami, se pogovarjati z drugimi ljudmi, sami raziskovati in poglobljati svoje znanje individualno, v parih ali pa skupinsko.

Tako delo prav gotovo zahteva aktivizacijo vseh miselnih procesov, od načrtovanega opazovanja in primerjanja do posploševanja. Poudariti je treba predvsem socializacijski in vzgojni vidik, učencem pa so ponujene tudi vse možnosti za razvoj komunikacije.

Učenci so mnogo manj neposredno vodeni. Zelo pomembno vlogo dobiva otrokova iniciativa in ustvarjalnost. Na ta način lahko spremenimo tudi otrokov neposredni odnos do učne vsebine. Aktivni so torej vsi miselni procesi in omogočen je razvoj divergentnega mišljenja. Posebno pomembno vlogo pa ima komunikacija med učenci in zunanji sodelavci (vodilci, kustosi, uslužbenci ...).

Učenci lahko v okviru naravoslovnih dnevov uporabijo različne vire znanja.

Pri takem delu izstopata iznajdljivost in navdušenje učencev. Otroci sami in predvsem samoiniciativno poglobljajo svoje znanje, brskajo po knjigah, revijah, zbirajo pisne vire, se med seboj dogovarjajo in se konkretno srečajo z določeno vsebino. S svojim zanimanjem aktivirajo tudi zunanje sodelavce, ki v različnih vlogah sodelujejo pri tovrstnem vzgojno-izobraževalnem delu.

Pomembno je, da lahko otrok raziskuje in opazuje in pri tem vzporedno povezuje teoretično znanje z lastnimi izkušnjami in ga preveri v lastnem okolju. Učitelj nastopa velikokrat le kot pomočnik, ki je pripravljen učencem pomagati, jim svetovati, jih spodbuditi, jim hkrati popraviti napake ter jih pohvaliti za opravljeno delo.

Z uvajanjem omenjenih aktivnosti v učno-vzgojni proces učitelj na povsem drugačen način spodbuja k

samosojnemu in popolnejšemu povezovanju že pridobljenega znanja v novih situacijah.

OD ŠOLE DO MUZEJA NI DALEČ

Sodelovanje šole in muzeja je lahko zelo prijetna oblika dela. Poteka lahko silno različno: od zbiranja gradiva, ogleda razstav in poslušanja predavanj, ki jih pripravijo muzejski delavci, do pouka, ki se odvija v muzeju. Tovrstno delo lahko otroku razširi kulturno obzorje, možnost ima na povsem drugačen način spoznati preteklost in svoje okolje. Prav ti in še nekateri drugi vzroki opravičujejo navdušenje nad takim delom. Na drugi strani pa je to tudi za učitelje zelo pomembna oblika dela, ki vključuje samoizobraževanje in izpopolnjevanje.

In kakšne so možnosti za uvajanje in izvajanje take oblike dela pri rednem vzgojno-izobraževalnem procesu?

Da bi prišli do čim bolj ustreznega odgovora, moramo najprej poiskati in poudariti temeljne značilnosti takega učno-vzgojnega dela in postaviti v ospredje prednostne poglede, zaradi katerih se ta oblika dela razlikuje od tradicionalne. Prav gotovo bomo lahko izbirali kompleksnejše učne teme, ki jih praviloma ni mogoče "obdelati" v okviru posameznih učnih predmetov. Obravnavali bomo učno temo, zajeto iz življenjske

Na obisku v Koroškem muzeju Ravne na Koroškem: učenci pozorno poslušajo kustodinjinjo razlago.

situacije, iz življenja, ki ima za učence tudi določen praktičen pomen.

Taka oblika dela nedvomno zahteva dinamiko pouka, ki pa ji ne ustreza 45-minutna učna ura, zato je potreben bistveno fleksibilnejši umik, kot ga pozna tradicionalna oblika dela.

Zelo pomembno pri vsem tem pa je:

- da delo temelji na izkustvenem učenju učencev. To pa pomeni, da prihajajo učenci do znanja in spoznanj z lastno aktivnostjo, prek lastnega doživljanja in prek lastnih čutil;

- da dobi učni prostor povsem novo podobo. Učenci se tako neposredno srečujejo z naravo, ljudmi, s proizvodnjo ... in na ta način prihajajo do neposrednih virov znanja, spoznanj, ugotovitev. S tem pa se njihovo znanje tudi ne omejuje več na učbenike kot edine vire znanja;

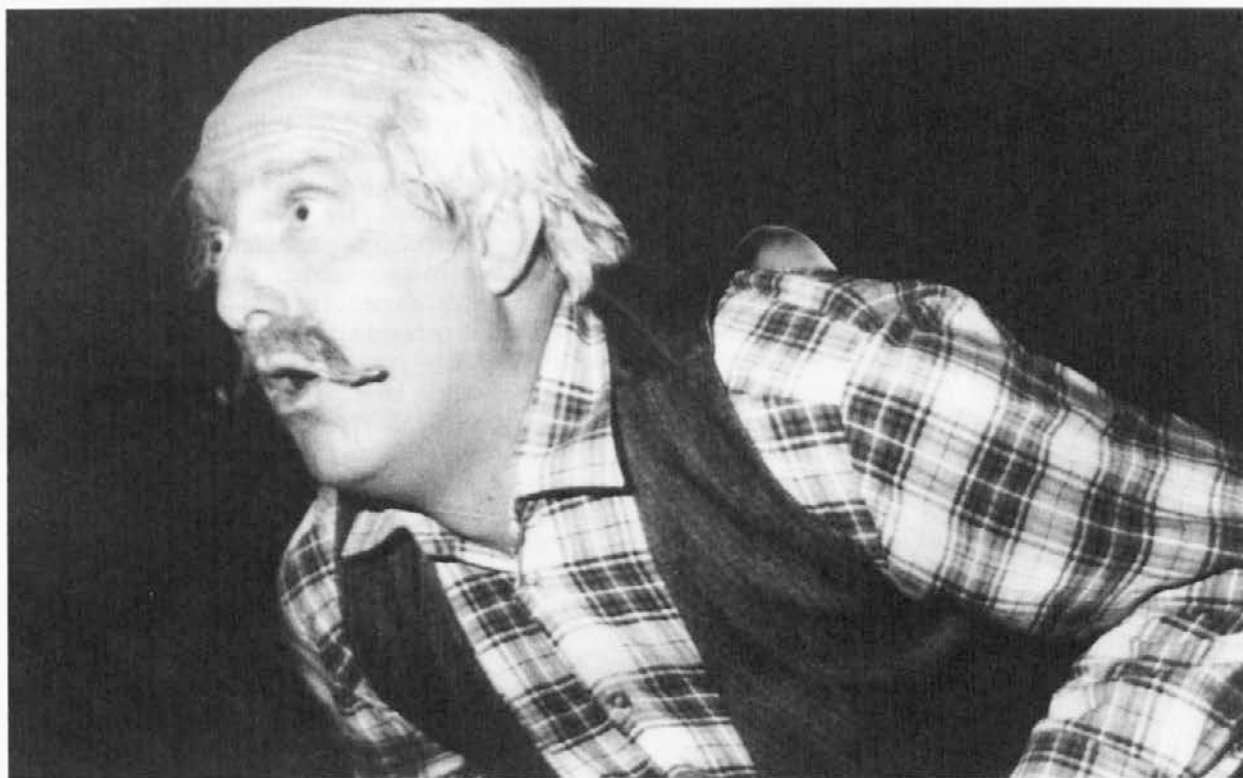
- da se odklanjata hierarhična ureditev ter šablonski način dela in razmišljanja. Omogočena je tudi večja svoboda učiteljev pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega procesa. Kajti le učitelj, ki ima sam možnost kreativno delati, lahko v polni meri ponudi to možnost tudi svojim učencem.

FRANC GUTMAN

Igralec, režiser – predvsem pa človek

Rudi Mlinar

Franc Gutman v predstavi Skupno stanovanje

*Življenje ni oder, kjer bi igrali,
kar bi nam dobri pisci pisali,
tudi ni igrišče s travo zeleno
in toboganom in klopco leseno,
ni postelja mehko vsak dan postlana,
ne potok brezskrbni, ne cvetna poljana.
Je vsakega nekaj, kar tu je našeto,
kar da nam usoda, z veseljem je vzeto.
Če jabolk nezrelih je vmes in pelina,
preskočimo vse, saj to nas ne zanima.
Če dan je turoben, nič nas ne gane,
saj od lepih trenutkov v nas sonce ostane.*

Ivanka B.

(Uvodni verzi iz gledališkega lista Kulturnega društva Leče za predstavo Rudija Mlinarja Trupla v kleti v režiji Franca Gutmana)

Ti stih se mi zdijo kar primerni za uvod v predstavitev igralca in režiserja **Franca Gutmana**. Pisati o drugem človeku je vedno zahtevna naloga, saj ljudje pogosto ne poznamo niti samih sebe, kaj šele koga drugega.

Edina olajševalna okoliščina, če se izrazim malce šegavo, je ta, da bom pisal o tistem področju njegovega življenja, ki ga vsaj bežno poznam – to je o gledališču.

Njegovo prvo srečanje z gledališčem je bilo v tretjem razredu osnovne šole na Prevaljah, kjer je tov. Stresova z

učenci nižje stopnje pripravljala otroško gledališko predstavo. Vse vloge je že imela zasedene, manjkal je le papagaj. Ko je iskala prostovoljca, se je javil, ne da bi veliko premišljeval. Tako je dobil svojo prvo vlogo, v kateri pa ga pravzaprav ni nihče videl. Le njegov glas je prihajal do občinstva. To ga je seveda malce razžalostilo, obenem pa je tudi tako skrit začutil nekaj, kar ga je za vedno zaznamovalo.

Že v naslednji igrici *Alenčica išče srečo* je zaigral v eni bolj vidnih vlog; opazila ga je režiserka, opazili so ga gledalci.

Tedaj je bil ravnatelj osnovne šole naš priznani mladinski pisatelj Leopold Suhodolčan in izpod njegovega peresa je nastalo tudi nekaj iger, ki jih je sam režiral. *Robinson ne sme umreti* in *Ukaz rdečega zmaja* ter druge igre so bile vsako leto tisti dogodki, ki so zaznamovali kulturno življenje šole in v katerih je nastopal tudi Franc.

Že v tistem obdobju je z igranjem navduševal gledalce. Predvsem pa je tudi sam kaj kmalu začutil, da ga igranje privlači z nezadržno silo in vzljubil ga je. Postalo je pomemben del njegovega življenja.

V čem je čar igranja, so poskusili povedati že mnogi igralci, a nihče najbrž še ni povedal dokončne resnice. Drži pa prav gotovo, da so bili igralci vedno nekaj posebnega: občudovali in povelečevali so jih, a hkrati so se jih bali in so bili velikokrat osamljeni, izobčeni iz družbe. Še danes se jih drži sloves drugačnih ljudi, sloves ljudi, ki nam držijo ogledalo, nas razgaljajo in razkrinkavajo naša skrita čustva.

Franc Gutman je igralec, in to dober igralec, kadar je na odrskih deskah; ko pa je med ljudmi, je povsem tak, kot smo vsi, z dobrimi in manj dobrimi lastnostmi. Prav ta sposobnost, da zna tako dobro ločiti oder in življenje, je hkrati tudi njegova največja vrlina.

Ko sem se odločil, da zapišem teh nekaj vrstic, nisem vedel, da na Prevaljah prav letos proslavljajo lep gledališki jubilej – tridesetletnico delovanja gledališke skupine.

Prav on je eden redkih, ki so v skupini že od vsega začetka. Najprej je bil igralec, pozneje pa še režiser.

V vseh teh letih se je na prevaljskem odru zvrstilo mnogo igralcev, in ta zapis je skromna zahvala tudi njim. Iz Francovih besed sem razbral, da se vseh z veseljem spominja.

Preveč jih je, da bi jih našteval, prav pa je, da omenim vsaj ustvarjalca, ki je gledališko dejavnost na Prevaljah začel in jo pripeljal v vrh amaterskih gledališč pri nas. To je **Vili Strel**, dolgoletni režiser, pa tudi gledališki zanesenjak in pedagog. Bil je tudi moj mentor, ko smo leta 1972 začeli z gledališko dejavnostjo na Lešah. Kdo izmed tistih, ki smo imeli priložnost videti njegove gledališke postavitve, se ne spominja del, kot so: *Sluga dveh gospodov*, *Komaj do srednjih vej*, *Tripče de Utolče*, *Scapenove zvijače in predvsem Deseti brat*.

Prav o tej igri ima Gutman še po toliko letih nadvse lepe spomine, mi, ki smo predstavo videli, pa prav tako zaradi njegove res odlične igre. Takrat smo sočasno z mnogo večjo in boljšo gledališko skupino na Prevaljah tudi na Lešah ustanovili najprej mladinsko, pozneje še odraslo gledališko skupino.

Tedaj smo se vsi skupaj začeli učiti gledališkega jezika in spoznavati zakonitosti, ki v gledališču obstajajo. Sam sem v te čarobne vode zaplul predvsem kot pisec dramskih del, a kot je Gutman po sili razmer postal režiser, se je enako zgodilo tudi meni, saj ni bilo nikogar, ki bi besedila postavil na oder.

Do neke točke je šlo, ko pa smo jo dosegli, sem se soočil z dejstvom, da skupina pod mojim vodstvom ne bo več napredovala.

Gutman je bil že priznan igralec in tudi z režijo se je že poizkusil. Njegova žena je doma z Leš, zato je bil nekako "naš" in tudi on je tako čutil. Najprej je prevzel mentorstvo v skupini, pozneje tudi režijo, sam pa sem lahko delal tisto, kar me je veselilo – to je, pisal igre.

Pod njegovim vodstvom smo odigrali naše najbolj odmevne uprizoritve: R. Mlinar: *Postaja* (1991), Prežih – Mlinar: *Odpusti* (1994), R. Mlinar: *Čerta božja zapoved* (1995), Jovan Sterija Popović: *Jara meščanka* (1995), R. Mlinar: *Mali oglasi* (1996, 1997), R. Mlinar: *Trupla v kleti* (1998).

Kot so lepi spomini sodelujočih, pa bo v nas lep tudi spomin na njegovo vodenje.

V gledališkem listu za leto 1995, ko smo odigrali *Četrto božjo zapoved*, smo o režiserju Francu Gutmanu zapisali:

"Franc Gutman za ljubitelje gledališča v naši okolici ni neznano ime. Že dolga leta je eden izmed stebrov prevaljsko-mežiške skupine in gledališki junaki v njegovi izvedbi so nas že mnogokrat navdušili. Zadnjih nekaj let pa se uveljavlja tudi kot režiser v naši gledališki skupini in skupaj z našo pomočjo premaguje vse ovire, da iz igralcev izvabi največ, kar so sposobni dati.

Dobro pozna psiho igralca. Zaradi njegovega poštenega, zavzetega dela ga imajo igralci radi, uživa zaupanje skupine in z njim je vsaka gledališka vaja dogodek.

Nikoli se ni vprašal, kaj bo za svoje delo dobil, plačilo so mu zadovoljni igralci, predstava kot gledališki dogodek, nam v veselje, za občinstvo doživetje.

Zaradi ljudi, kot je on, naša skupina živi in raste v zrelo gledališko družino.

On potrjuje misel: Drug drugemu ognja dajmo."

Kaj več ni mogoče dodati, lahko le ponovim, da je toliko zanosa, toliko navdušenja, kot smo ga doživeli skupaj z njim, pustilo v nas lepe, neizbrisne spomine.

Franc nam je znal vedno prav prisluhiti, kadar je pri vajah zaškripalo, je znal sprostiti situacijo, ko je opazil popušcanje, nas je znal mimogrede stimulirati za delo. Vedno je bil sproščen, dobre volje, hkrati pa dosleden in nepopustljiv pri svoji viziji predstave.

Prav zato je užival avtoriteto in v njegovo delo ni nihče med nami podvomil, kar se je najbolje pokazalo na premieri, ko smo počeli zaslužni aplavz naše zveste publike.

Čeprav so mu mnoge obveznosti jemale veliko časa, je ob delu v matični skupini in na Lešah vendar našel tudi čas, da je z nasveti pomagal tudi gledališčnikom na Holmecu in v Sentanelu.

V zadnjih letih, ko je po komediji Dragutina Dobričine nastala dobra gledališka predstava *Skupno stanovanje*, letos pa Partljčeva komedija *Štajerc v Ljubljani* (režiser in igralec v obeh predstavah je bil Gutman), smo lahko opazili, da se ljudje zopet množično vračajo v dvorane, kot da so spet odkrili že nekoliko izgubljeni čar gledališča.

Edina merila, ki so ga pri teh dveh predstavah vodila, so bila: zabavati ljudi v teh neveselih časih, izbrati besedilo, ki bo vseh velikemu številu gledalcev, in odigrati ga za njihovo zadovoljstvo. Pridružujem se mnenju mnogih, da mu je zelo uspelo.

Skupina se je precej spremenila, mnogo igralcev je dalo slovo gledališču, vendar Gutman upa, da ne za vedno. V dolini že raste mladi rod igralcev, ki bo dal skupini nov polet.

Pred leti je spodbudno začela delovati skupina Marjetka na Prevaljah, ki pa je bila le kratkega daha. Spet se je pokazalo, da zahteva gledališče celega človeka, tu ni bližnjic, to je težko delo, ki v naših razmerah ni tako materialno ovrednoteno, kot bi si zaslužilo.

Predstava prinaša Francu in igralcem le osebno zadovoljstvo, če je dobro odigrana. To je navsezadnje stvar, ki ti je nihče ne more plačati, kot ni mogoče plačati občutka sreče po predstavi.

Gutman se še kako dobro zaveda, da gledališče ni vse, kar potrebuje človek za svoje življenje. Potrebno je zaslužiti denar, tega mu že več kot trideset let daje železama.

Treba je poskrbeti tudi za telesno pripravljenost in zdravje. Franc je nadpovprečno dober rekreativec. Pozimi tek, poleti kolesarjenje, plavanje in potapljanje in še sem kaj izpustil. In ne na zadnjem mestu – dom in družina.

Dozdeva se mi, da je odkril tisto čarobno formulo za uspešno in bogato življenje, kjer vsaki od naštetih stvari posveča enako pozornost in najde pravi kompromis med njimi – tako uspešno, da nihče ob njem ni prikrajšan.

Pa naprej? Kam je zazrt, kaj si želi?

Nisem ga spraševal tega. Vem pa nekaj: vedno bo stremel k izboljšanju svojega življenja, vedno bo našel čas za prijatelje in sodelavce, vedno bo ljubil gledališče, ostal bo poštenjak in veseljak z nasmehom, ki ga bo znal prenesti tudi na druge. **Kjerkoli bo, ostal bo to, kar je, človek, ki ga imamo radi.**

Ljubezen, ki presega vse čarovnije

Marijan Mauko
(Besedilo in fotografija)

Prvenec **MALA POHORSKA ČAROVNICA** (izšel v samozaložbi leta 1998) pesnice **Anke Matvoz** je kot rožni venec. Matvozova je tista pesnica, ki je izpila ljubezenski napoj, da bi lahko ljubila – *ko je napoj popustil, / je še vedno ljubila.*

61 kiticam v zbirki se pozna, da so nastajale v daljšem časovnem obdobju. In pesnica tega tudi noče skriti. Rdeča nit je verz *mala čaravnica*, ki se v 209 verzih ponovi 34-krat in deluje kot zvočnost rožnega venca, zato lahko rečem, da je Mala pohorska čaravnica molitev. **Molitev o ljubezni za ljubezen!** Molitev o upanju in hrepenenju mlade ženske, molitev v stiskah in razočaranjih **male pohorske čaravnice.**

Anka Matvoz se je lotila nemogoče tehnike. Že v prvi kitici namreč doseže dramatični višek; zato je nemogoče še

stopnjevati napetost in s tem pritegniti bralca. Poglejmo, kako mojstrsko je avtorica razrešila ta nerešljivi pesniški problem oziroma dramatičnost prve kitice.

*Mala čaravnica,
s kamnom v duši,
je našla kamen z dušo.*

Dramatičnosti se ne da več stopnjevati. Tudi zato ne, ker:

*Kamen v duši je oživel,
mala čaravnica je zajokala.*

Z lahkotno eleganco pesnica preseka ta gordijski (pesniški)

igrah spustili na oder, da reši nerešljive zaplete. In zato se lahko lahkotno, prav po čarovniško sprehaja do zadnjega verza.

*Mala čaravnica
se je nasmehnila
in stopila v veter.*

Le kdo lahko stopi v veter? Samo – mala čaravnica.

*Mala čaravnica
se je bala teme,
zato je prižgala
zvezde na nebu.*

Avtorica Male pohorske čaravnice Anka Matvoz in ilustratorica Irina Mouravjeva-Pušnik na predstavitvi knjige v Mislinji

vozel in začne novo pesem.

*Mala čaravnica
je jokala,
ker je našla kamen z dušo.*

*Špremenila je kamen v dušo
in se zasmejala.*

Mala čaravnica je torej starogrški "deus ex machina" – bog, ki so ga Grki s strojem v

Pesnica Anka Matvoz oziroma njena mala pohorska čaravnica prižge zvezde na nebu. Ši pričara svojega pesnika in celo njune otroke, ki se igrajo na jasi. In prižgite, že prižgite luči! Luči, saj so ilustracije Irine Mouravjeve-Dušnik tudi prava čaravnija.

Uživajte.

ANSAMBL ŠIBOVNIKI

JE OB 15-LETNICI DELOVANJA IZDAL ZGOŠČENKO

MOJA DOLINA – darilo za rojstni dan

Andreja Čibron-Kodrin

Ko sem se aprila pogovarjala z nekaterimi člani ansambla Šibovniki, so bili še sredi priprav za izdajo zgoščenske. Čeprav so jo javnosti predstavili že po zaključku redakcije, so mi podrobno opisali njene značilnosti (kot tudi celotno dosedanje delovanje skupine); tako kot mnogi njihovi oboževalci ji bom z zanimanjem prisluhnila.

Šibovniki
v današnji
sestavi –
čepijo:

Janez Štrekelj
(trobenta, električna
kitara, vokal),

Dušan Božank
(klarinet, saksofon,
vokal),

Janez Plohl
(bariton,
trobenta, vokal);

stojijo:

Martin Mori
(harmonika,
klaviature, vokal),

Franc Štrekelj
(akustična
in električna

kitara, vokal) in
Andrej Mori
(bas kitara, vokal).

(Foto: Tomo Jeseničnik)

ZGOŠČENKA S STARIMI USPEŠNICAMI IN Z NOVITETAMI

Medtem ko so Šibovniki za 10-letnico delovanja izdali kaseto, so tudi 15-letni jubilej proslavili delovno. Posneli so zgoščenko, na katero so uvrstili 16 skladb: 6 jih je uspešnic s prve kasete (*Srečen le s teboj*,

Razmišljanje, Naše žene, Abraham, Quick polka, Alko polka), 10 pa je novih pesmi (med njimi sta tudi njihovi najuspešnejši skladbi doslej, in sicer *Ne cagaj, ljubček moj* in *Tip kot kip*, za kateri so na lanskem Ptujskem festivalu domače glasbe dobili srebrnega Orfeja, za prvo pesem pa še 2. nagrado strokovne komisije na festivalu v Cerkljenjaku). Naslovi preostalih novitet so: *Moja dolina*, *T'ški cajti*, *Vražje šlogarice*, *Moja dežela*, *Sreča*, *Lepi stari časi*, *Pesem je pri nas doma* in *Pomlad*.

Seznam sodelavcev je pester – glasbeni aranžmaji so delo Jožeta Galiča, Borisa Roškerja, Janeza Štreklja

in Ota Vrhovnika; besedila pa so prispevali Franc Ankerst, Vera Kumprej, Ivan Malavašič, Metka Ravnjak Jauk, Adi Smolar, Darja Štrekelj in Darja Vrhovnik.

Fantje naštevajo kar nekaj posebnosti svoje prve zgoščenske: kombinacija klarinet-saksofon; dve trobenti, ki ustvarjata poseben melos; štiriglasno petje; v petih pesmih pa kot gostja sodeluje tudi vokalistka Alenka Heričko iz Maribora, s katero so Šibovniki sodelovali v obdobju pred nastajanjem zgoščenske.

Člani ansambla Dušan Božank, Janez Plohl, Andrej in Martin Mori ter Franc in Janez Štrekelj pravijo: "Z zgoščenko se želimo lepo predstaviti Koroški." in napovedujejo: "Vse je odvisno od poslušalcev – če bodo Mojo dolino dobro sprejeli, nas bodo spodbudili, da posnamemo še kakšno zgoščenko."

PO DOBRO SPREJETI KASETI ŠE USPEHI NA FESTIVALIH

Ansambel Šibovniki se je rodil pred 15 leti. Pod tem imenom so fantje (takrat v sestavi: Martin in Andrej Mori, Maksimiljan Rener in Rajko Novak) prvič javno nastopili za silvestrovo. Sredi leta 1984 se je izoblikovalo odtlej stalno jedro skupine (Franc in Janez Štrekelj ter Andrej in Martin Mori), preostali člani pa so bili v skupini krajši čas. Pri Šibovnikih so igrali naslednji bobnarji: Uroš Krevs, Matko Šipek in Riko Plevnik. Ko je leta 1994 izšla njihova prva kasetna Srečen le s teboj, sta ob bratih Štrekelj in Mori v ansamblu delovala še Darko Krajnc (klarinet, saksofon) in Avgust Plešej (bariton). V tej sestavi so Šibovniki nastopali približno 6 let, v sedanji zasedbi pa vztrajajo že peto leto.

Rojstvo ansambla ni bilo presenetljivo: fantje, ljubitelji glasbe (*nekateri z glasbeno izobrazbo, drugi zgolj samouki*), so preigravali uspešnice – tako popevke kot narodnozabavne viže. Njihov repertoar je ostal raznolik tudi pozneje, saj radi pojejo tudi črnske duhovne pesmi. Z nasmehom pravijo, da "jim manjka le še težki rok". Franc Štrekelj pove, kar velja za vse: "Nismo ozko usmerjeni glasbeniki, poslušamo in igramo različno glasbo, pa tudi naše občinstvo rado prisluhne tako popevkam kot narodnozabavni glasbi."

Svoj glasbeni program pa Šibovniki seveda prilagajajo tudi glede na to, kje nastopajo. V 15 letih so se prevaljski in ravenski glasbeniki predstavili že na marsikateri javni prireditvi (*npr. Koroška poje, S polko in valčkom po Koroški*), leta 1986 so bili v gosteh pri zdomcih na Švedskem, pogosto zaigrajo tudi koroškimi Slovencem, zaželeni muzikantje pa so

tudi na veselicah in porokah. Za zabavni program zadnja leta skrbi Dušan Božank.

Prelomnica v delovanju ansambla je bila izdaja kasete Srečen le s teboj, ki je izšla ob njegovi 10. obletnici. Na njej je 12 skladb, avtor glasbe je Oto Vrhovnik, besedila pa so delo Darje Vrhovnik. Ocenjevalci so zapisali, da njihovi valčki in polke zvenijo drugače, kot smo sicer vajeni pri narodnozabavnih ansamblih, saj iz njihove glasbe vejejo svežina, nenavaden ritem in živahne besede.

Fantje so se in se še želijo potrjevati tudi zunaj Koroške. Sprva so nastopali na manjših festivalih narodnozabavne glasbe, leta 1996 pa so se z Mojo dolino poskusili na festivalu Slovenska polka in valček. Dve leti pozneje so tam zapeli pesem Moja dežela. Lani so bili kar dvakrat "srebrni": za nastop na Ptujskem festivalu (skladbi Tip kot kip in Ne cagaj, ljubček moj) so dobili srebrnega Orfeja, na festivalu narodnozabavne glasbe v Cerkvjenjaku pa jim je strokovna komisija prisodila 2. nagrado za skladbo Ne cagaj, ljubček moj, zato napovedujejo, da se bodo na festivale prijavljali tudi v prihodnje.

GLASBA KOT SESTAVNI DEL ŽIVLJENJA

Šibovniki, ki zase pravijo, da so "dobra ekipa", v kateri "vsakdo podpira kakšen vogal" (*Martin Mori je vodja ansambla, Janez Štrekelj piše glasbo in vodi vaje, Dušan Božank zbira šale za šov program, Janez Plohl in Franc Štrekelj pa zastopata skupino navzven*), imajo mnogo načrtov tudi za prihodnja leta.

Še naprej bodo predvsem veliko igrali, saj jih to veseli, in jim je postalo že način življenja. Medtem ko so na začetku vadili kar pri Šibovniku doma (*staršem so nasploh zelo hvaležni za začetno podporo*), zdaj to že vrsto let počnejo v Gasilskem domu na Prevaljah.

Tu nastajajo tudi njihove lastne skladbe, za katere pa pravijo, da so do njih zelo kritični, zato jih tudi ustvarjajo natančno in počasi. Na leto si želijo posneti dve do štiri skladbe – tako bi ob 20-letnici ansambla lahko izšla nova zgoščenska. Pomerili se bodo tudi na večjih festivalih narodnozabavne glasbe, saj ne želijo izgubiti stika z glasbenimi usmeritvami.

Posneli so že več videospotov, zadovoljni pa so tudi s tem, kako pogosto "jih vrtijo" na radijskih postajah oziroma v televizijskih oddajah.

Fantje, katerih povprečna starost je okrog 30 let, večina pa jih je zaposlena v ravenskih železarskih družbah, so trenutno najbolj ponosni na zgoščenko. Za podporo pri glasbenem udejstvovanju so hvaležni svojim najbližjim, za pomoč pri zadnjem projektu pa se zahvaljujejo tudi podjetju GOK Igem Dravograd.

ZAČETKI ŠOLSTVA V GUŠTANJU, NA TOLSTEM VRHU IN V KOTLJAH

Ervin Wlodyga

TRŠKA ŠOLA V GUŠTANJU

Ustanovitelj guštanjske šole je bil župnik in generalni vikar **Gašper Pilat** (Gasparus Pillat). Umrli je leta 1706 in zapustil 3.000 guldnov za ustanovitev sklada za financiranje enega učitelja v Guštanju.

Dvojezični pouk je do leta 1811 potekal v eni od tovarniških sob. V 62 hišah trga Guštanj je bilo leta 1810 62 šoloobveznih otrok, od katerih jih je 45 obiskovalo šolski pouk.

Tedaj je bil učitelj gospod **Mesner**, kot organist pa je deloval Adam Seiser, roj. 1751. Učiteljevi dohodki so leta 1810 znašali 164 Fl. 30 Kr. S tem denarjem je moral poplačati tudi cerkvnika.

1816 pa pod šolsko nadzorstvo Pliberk.

Učitelji so bili:

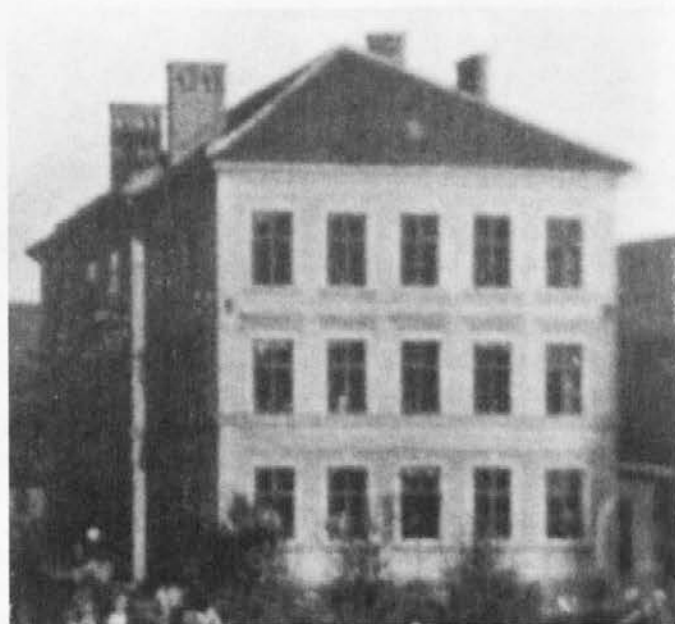
leta 1790 **Johan Praschnigg**, učitelj, preselil se je v Tainach; v letih 1790–1820 **Adam Seyrez** – umrl 6. 6. 1820; pomožni učitelj **Andreas Hriberschek** leta 1822; **Johan Kozely**, star 20 let, leta 1823; **Georg Schmacher** – nadomestni učitelj leta 1823; v letih 1824–1932 **Albert Scholz**, učitelj, dotlej začetni učitelj, roj. leta 1804 v Wolfsu; v letih 1832–1859 **Johan Schmid**, učitelj; leta 1868 **Leonhard Vogler**, roj. pri Sv. Barbari v bližini Ptuja; leta 1868 **Alojz Dreo**, dodeljen v Völkermarkt (Velikovec), **Josef Killer**, **Peter Logar** in leta 1874 **Josef Rainer**.

Učitelji

Trška šola v Guštanju je do leta 1816 spadala pod šolsko nadzorstvo Eberndorf (Dobrla vas), od leta

Stara ulica na Ravnah –
levo je poslopje, v katerem je
najprej delovala osnovna šola.

Takšna je bila osnovna šola v Guštanju leta 1932
(zgrajena je bila leta 1910).

Šolski upravitelji

Do leta 1874 je bila šola v Guštanju enorazredna, v letih od 1874 do 1881 dvorazredna, od leta 1881 do 1897 trirazredna, od leta 1897 do 1902 štirirazredna. Od leta 1902 do 1912 je bila šola petrazredna.

Od leta 1874 do 1905 je bil vodja šole nadučitelj **Josef Prielasnik**. (O njegovem delovanju žal nisem našel nobenih podatkov.)

Vodja šole od leta 1905 do 1925 je bil nadučitelj **Ferdinand Pečnik**.

Rodil se je 16. 10. 1862 v Podgorju v Rožu, v okraju Beljak. Njegova žena je bila Ida, roj. 16. 9. 1867, umrla pa je 21. 10. 1942 v Guštanju. Imela sta hčerki Ido, roj. 3. 11. 1890, umrla pa 2. 9. 1966 na Ravnah, ter Olgo, roj. 25. 4. 1892, umrla 22. 6. 1964 na Ravnah. Ferdinand Pečnik, ki je bil tudi moj nadučitelj, je umrl 21. 11. 1938 v Guštanju.

Leta 1910 so zgradili novo šolo, ki je stala 62.000 kron. Od leta 1925 do 1937 je šolo vodil upravitelj **Janko Gačnik**. Že leta 1922 je bil uveden šesti razred in pod Gačnikovim vodstvom leta 1936 še sedmi razred.

Janko Gačnik se je rodil dne 12. 2. 1895 v Grazu. Ob njegovi sedemdesetletnici je dr. Franc Sušnik v *Koroškem fužinarju* 27. 4. 1965 napisal:

"Trideset let je bil učitelj na Ravnah od 1920 do 1950. leta; pravzaprav trideset bi jih bilo, da jih niso pretrgala štiri leta okupacije, ki jih je preživel v konfinaciji nekje v Abruzzih in potem kot učitelj v taborišču NOVJ v južni Italiji. Trideset tistih let, ki so pomedla stoletja in postavila tudi Guštanj – Ravne na glavo. /.../

V Celovcu ga niso sprejeli na učiteljske. Kapituliral pa Gačnik že tedaj ni. V Mariboru je bil ravnatelj Schreiner in profesor dr. Potočnik, prijatelj koroških Slovencev. 1914. leta je maturiral, svetovna vojska se je začela, nekaj mesecev je bil učitelj v Slovenskih goricah pri Barbari, potem pa je moral k vojakom. V Romuniji je, poročnik, čakal konec 1918 in mimo Libelič hitel med prostovoljce – borce za Koroško. Jugoslavija – čudovita beseda! Eros, ki je vžigal žene in dekleta. Za moške je pomenila konec vojske. V ponesrečeni ofenzivi 29. aprila 1919 je bil Gačnik ranjen. Tedaj se je, onemogel v sovražnikovih rokah, s krvjo zapisal svoji Koroški. Jugoslovanski patriotizem je v nemal v svojih učencih in mnogoterih društvih, ki jim je bil predsednik, tajnik, režiser, vadiitelj, pevovodja in prosvetar.

Lepo je, če se učenci pohvalijo: "Gačnik me je učil." Lepo; če se učitelj lahko ponosno spomni; glej, ta je bil moj učenec!

Po osvoboditvi so nove Ravne vzkipele. Gačnik je bil upravitelj

dijaškega doma, upravitelj šole, gradil je spomenik v Dobrijah, urejal partizanske grobove, bil je tajnik Zveze borcev, režiral je igre, vadi in vodil je pevce, z ženo Miro povsod prisoten prosvetni delavec.

Korenike so ostale na Koroškem. Buden čuvar je nad tradicijami koroške narodne borbe."

Od leta 1921 do 1941 je bil Janko Gačnik v Sokolskem društvu društveni prosvetar, pozneje pa dlje časa tudi prosvetar koroškega sokolskega okrožja. Tu je treba

omeniti **Rudolfa Šimona**; upravitelja osnovne šole Tolsti Vrh, ki je bil v vmesni dobi dve do tri leta prosvetar, Gačnik pa tajnik. Šimon je bil dober predavatelj in nekaj časa podstarosta društva. (*Telesna vzgoja treh dolin – Mislinjske, Mežiške in Dravske doline, Slovenj Gradec 1957, str. 116*)

Janko Gačnik je umrl 5. 9. 1967 v Mariboru, star 72 let. Pokopan je na pokopališču v Libeličah.

Od 1. 4. 1937 je bil vodja šole v

Guštanju **Maks Tomažič**. Rodil se je 5. 2. 1904 v Tinjah na Pohorju kot sin šolskega upravitelja Ivana in gospodinje Ane Tomažič. Umrl je 16. 4. 1941 v Zidanem Mostu.

Zorko Kotnik z Dobrij opisuje v članku Spomini na pomlad leta 1941 tragično smrt zadnjega predvojnega šolskega upravitelja.

"Malo pred poldnevom se mi je javil pred mojim bunkerjem bivši šolski upravitelj v Guštanju Maks Tomažič v uniformi poročnika ter prosil, da ga vzamem v sestav svojih ljudi. Dogovorila sva se, da bo prevzel bunker nasproti Blatnika. Bil je zelo nervozen. Takega še nisem videl, kljub temu da sem ga poznal še iz dijaških let v Mariboru. Ko sem po kosilu pregledal teren, sem opazil, da pri Blatniku nekaj ni v redu. Nad hišo ob železnici se je gibalo več ljudi. Nekaj so morali delati; onstran pri bunkerju pa ni bilo videti nobenega človeka, pa tudi bunker je bil prazen. Ko sem po povratku poslal tja patroljo, ni našla nobenega človeka. Pač pa so našli dve tračnici ob cesti, ki ju je dal tovariš Tomažič odstraniti. Tako so jim povedali Blatnikovi." (str. 21)

"Pri Klančniku na Selah smo v gostilni naročili čaj, tovariš Tomažič pa tega ni hotel, temveč si je izbral žganje. Tudi jesti ni hotel in postajal je vedno bolj živčen. Trdil je, da zagotovo ve, da so granate s Prevalj zadele staro šolo pri cerkvi v Guštanju in da so otroci in žena mrtvi. (To pa ni bilo res, op. E. W.) Ko sem mu pojasnil, da to ni mogoče, je postajal še bolj občutljiv. Pred odhodom si je kupil še pol litra žganja za na pot.

Na postaji v Celju sem izročil moštvo tovarišu Tomažiču, toda ta je bil ves iz sebe. Malo boljše volje je postal, ko je koj nato srečal na kolodvoru svojega brata." (str. 22)

"Pozneje sem zvedel, da je bil Tomažič še vedno pod vtisom, da so mu Nemci ubili ženo in otroke. Ko so z vlakom prišli do Zidanega Mostu in tam dalj časa čakali na vlak za Ljubljano, se je odstranil in ga niso več videli. Drugi dan so ga domačini našli obešenega na drevesu za kolodvorom. Imel je preslabe živce, zato ločitve od žene in otrok ter propada države ni mogel prenesti. Drugače pa je bil dober učitelj in vzgojitelj, pa tudi tovariš." (Koroški fužinar, 25. 8. 1972, str. 20-23) (Zorko Kotnik, doma z Dobrij, se je rodil 14. 2. 1904, bil je šolski upravitelj v Šmartnem ob Paki. Umrl je 22. 12. 1978 v Ljubljani.)

Kazni za neposlušnost v šoli

Učiteljice in učitelji, ki so me poučevali v guštanjski osnovni šoli od leta 1920 do 1927, so bili:

v prvem in drugem razredu **Jožica Komel** v letih 1920-22;

v tretjem razredu **Olga Pečnik** v šolskem letu 1922-23;

v četrtem razredu **Rudolf Šimon** v šolskem letu 1923-24;

v petem razredu **Jožko Zega** v šolskem letu 1924-26 in

v šestem razredu **Janko Gačnik** v šolskem letu 1926-27.

Učitelj verouka je bil **Anton Oblak**.

In kako so nas kaznovali za neposlušnost in nagajivost?

Učitelj verouka **Anton Oblak** je "grešnika" položil na zaboj za premog, nato pa ga je natepel z železno grebljico. Brez jokajoče spremljave ni šlo.

Učiteljice so od nemirneža zahtevale eno ali dve dlani, po katerih so potem udarile s tanko šibo. Če je nemirnež odmaknil roko, je moral nato klečati v kotu ob tabli. Učitelju **Zegi** se ni ljubilo vstati, pa je kar z roko pokazal, naj razgrajača za njim sedeči učenec krepko klofutne; če pa je to storil prenežno, je bil še on deležen klofut od sošolca. Učitelj **Rudolf Šimon** je stisnil dlani v pest kot boksar, pri tem pa še rekel: "Če se razkačim!" Nato je prijel nemirneža za glavo ter ga udaril po licu tako nežno, kot ga bi hotel pobožati.

Sam pa sem jih v šestem razredu pri **Janku Gačniku**, ker se nisem v srbohrvaščini naučil "Soče", dobil po hrbtu z metrom za merjenje blaga. Pri tem se je meter zlomil, jaz pa sem namesto v jok planil v smeh. To je učitelja tako ujezilo, da me je še enkrat hotel udariti s svojo palico (bil je namreč vojni invalid brez noge), pa sem ušel. Nato je ostale učence poslal domov, razred zaklenil, mene pa nagnal v zadnjo

klop, kjer sem potem moral na glas recitirati pesem "Soča". Tudi zato znam še danes dve kitici.

TOLSTOVRŠKA ŠOLA

Leta 1907 je bila ustanovljena in odprta kot dvorazrednica v novozgrajenem šolskem poslopju. Stala je 20.000 kron. Po 23-letnem boju s šolskim vodstvom je končno dobila status oziroma naziv "ultraquistische" šole na Tolstem Vrhu.

Vodje šole so bili:

Johan Zeichen (v letih od 1907 do 1919), **Vinko Okorn** (1919-1920), **Joahan Kržišnik** (1920), **Peter Močnik** (1920-1924), **Rudolf Šimon** (od leta 1925 do izbruha druge svetovne vojne).

Rudolf Šimon se je rodil 28. 3. 1888 v Libeličah. Umrl je 25. 7. 1944. Poročen je bil z Marijo, roj. Srinc pri Sv. Jakobu na Suhi.

Njegova žena se je rodila 1901. leta, umrla pa leta 1985. Pokopana je pri Sv. Barbari. Imela sta dva otroka, in sicer: Vladko (1932-1953) in Rudolf (1934-1985).

Tolstovrško šolo so obiskovali otroci iz kmečkega okoliša: Tolsti Vrh, Javornik, Selovec in Zelenbreg, kjer so si od leta 1883 prizadevali, da bi v guštanjski šoli v prvih dveh razredih poučevali v slovenščini. To se jim ni posrečilo, zato so si prizadevali za samostojno šolo. Leta 1905 so njihovo prošnjo uslišali in 3. 11. 1906 je tolstovrška osnovna šola začela delovati kot podružnica guštanjske. Že naslednje leto je postala samostojna enorazrednica. Leta 1907 je dobila prostore v nekdanjem sodnijskem poslopju gosposke Javornik in postala dvorazrednica. Po prvi svetovni vojni je ostala dvorazrednica s približno 110 otroki. Leta 1945 so jo ukiniteli, njen šolski okoliš pa priključili k osnovni

šoli v Guštanju (današnje Ravne na Koroškem).

"Na Ravnah so začetki šolanja nejasni, gotovo pa so pred 19. stoletjem imeli trško šolo. Leta 1700 je prevaljski župnik Gašper Pilat (1644–1706) ustanovil več štipendij za dijake iz fare Device Marije na Jezeru, ki so jih podeljevali do leta 1915/16. Na Ravne je bila vezana Pilatova ustanovna listina za mesto beneficiata. Za letno plačilo iz te ustanove je beneficiat moral vzeti v uk tri revne sposobne fante in jih poučevati predvsem v latinščini. Beneficiata na Ravnah ni bilo več od leta 1861. V 18. stoletju je bila na Ravnah verjetno trivialka, pouk pa je vse do leta 1862 potekal v zasebni hiši. Takrat so zgradili novo šolsko stavbo, ki so jo leta 1886 dvignili za nadstropje. Do leta 1874 je bila šola enorazredna in nemška, potem je postala dvorazredna in leta 1880 trirazredna. Tretja učilnica je bila v tolstovrški občini v Turnerhausu. Leta 1897 je postala štirirazrednica in 1902 petrazrednica. Leta 1910 je bilo pod vplivom nemških in nacionalističnih društev Schulverein, Suedmarke in Turnverein zgrajeno novo šolsko poslopje. Do leta 1918/19 so poučevali izključno v nemškem jeziku. Leta 1921 je šola postala šestrazrednica."

(Karta Oder: Občina Ravne na Koroškem – etnološka topografija slovenskega ozemlja – 20. stoletje, str. 40)

Šolski upravitelj

Peter Močnik

Franc Gornik v *Koroškem fužinarju* (1995, št. 2, str. 28-34) v članku Drobotnice iz zgodovine čebelarjenja v Mežiški dolini in Podjuni med drugim omenja Petra Močnika, ki je bil upravitelj tolstovrške osnovne šole od leta 1920 do 1924.

"Vrnimo se zopet k dogajanju v čebelarji organizaciji v Pliberku, kjer je ob začetku prve svetovne vojne učiteljeval Peter Močnik. Kot običajno je v šoli vodil in učil čebelarstvo. Bil je izjemen organizator in pisec o čebelarstvu. Njegova zasluga je, da so se ohranila poročila o dogodkih v čebelarstvu v naši občini od 15. leta do plebiscita ter še naprej, do 30. leta." (str. 31) /.../

"Leta 1919, 23. sušca, je Peter Močnik organiziral podružnični zbor čebelarjev v Pliberku." /.../

"Peter Močnik tudi v teh viharjih časih ni miroval. Leta 1919 je organiziral v Pliberku, ki je bil še vedno glavni kraj Koroške južno od Drave, zbor vseh čebelarskih društev. Ustanovili so podružnično zvezo s sedežem v Pliberku. Sestavljena je bila iz naslednjih društev: Črna pri Prevaljah (60), Globasnica (22), Kasaze (15), Prevalje (25), Dobrla ves (25), Guštanj (25), Mežica (38), Žitara vas (21), Dravograd (23), Galicija (8), Pliberk (109) in Železna Kapla (58 članov)." /.../

"Na novega leta dan 1922. je bil občni zbor Guštanske podružnice. V tem letu je postal član Slovenske čebelarjeve zveze Peter Močnik, ki je po plebiscitu prebežal na Prevalje na šolo." (str. 32) /.../

"Ponovno se je oglašil Peter Močnik. V Slovenskem čebelarju zasledim njegove članke: leta 1926 Koristi od članstva, Bomo li večno

čebelarili po starem?, Od organizacije ni koristi. V tem času je poučeval na tolstovrški šoli v Guštanju." (str. 33) /.../

"Leta 1928 se je oglašil Močnik iz Guštanja. V Slovenskem čebelarju najdemo članek: Bomo vedno čebelarili v kranjičih." (str. 34)

ŠOLA V KOTLJAH

Župnik Felician Globotschnig je od leta 1851 v župnijski stavbi v Kotljah poučeval v čitanju in pisanju 34 otrok. Od 1857 do 1862 je pouk vodil Gregor Schwikerschilz, ki pa je bil odpoklican v Guštanj, da je tam nadomeščal učitelja.

V Kotljah so leta 1862 nastavili za učenje sposobnega mežnarja, ki pa, po poročilu nadzornika, čitanje in pisanje ter računanje skoro isto obvlada, kar dobro organizirana šola tudi potrebuje.

Tako je obstajala privatna šola v Kotljah do leta 1878, ko se je v smislu "Reichsvolksschulgesetzes" razvila v enorazredno osnovno šolo, do časa, ko je bila stavba šole zgrajena za 900 Fl. Dvorazredna je postala leta 1900, v trirazredno je bila povišana leta 1929. Nova šola, ki še sedaj stoji, je bila zgrajena leta 1907.

Vodje šole

Vodje šole v Kotljah so bili:

Izidor Wippel (od 1878 do avgusta 1882); Friedrich Straus (od 1882 do 8. 11. 1883). Od 1883 do 1884 učiteljsko mesto ni bilo zasedeno. Josef Prielasnik (od 16. 4. 1884 do 15. 11. 1885 – vodja v Guštanju od 1874 do 1905), Franc Grobelnik (od 1885 do septembra 1886), Franc Samonig (od 1886 do 21. 8. 1892), Josef Drescher (od 1802 do 2. 7. 1894), Anton

Učenci guštanjske šole leta 1903

Hölzel, Ulrich Pečnik (do aprila 1904), Franc Aicholzer, Johan Pinter, Leopold Samonig, Ludvik Skalka (od 1905 do 1906), Peter Močnik (od 10. 7. 1906 do 10. 6. 1907), Josef Fleis (od 1907 do 1919), Adolf Sokol (od 1. 1. 1919 do 1. 11. 1919), Ferdinand Kogelnik (od 1919 do 1. 8. 1920), Adolf Sokol (od 1. 11. 1920 do 15. 11. 1932, roj. 5. 6. 1890 v Zgornji vasi – Žvabek), Zorko Kotnik (od 1932 do 1. 5. 1936), Vida Kuhar (od 1. 5. 1936 do 18. 11. 1936) in Ivan Rutar (od 1936).

Pojasnilo

Župnik in dekan iz Kaple je v samozaložbi nameraval leta 1938 izdati knjigo Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg (Zgodovina kulture in cerkve v dekanije Pliberk). Ker pa je tedaj izbruhnila druga svetovna vojna, do njenega natisa ni prišlo. Obstaja pa fotokopiran

IV. del tega osnutka. Nekoč mi ga je odstopil Maks Dolinšek s pripombo, da ga bom morda kdaj še uporabil. Nekaj podatkov iz te kopije sem v pričujočem članku tudi povzel.

Viri:

Kultur- und Kirchengeschichte des Dekanates Bleiburg von Stephan Singer, Pfarrer und Dechant in Kappel f. -b. Konsistorialrat Kappel 1938. Im Selbstverlag.

Karla Oder: Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja – 20. stoletje. Občina Ravne na Koroškem.

Danica Polanšek, matičarka Matičnega urada Ravne: razni osebni podatki o vodjih šol v Guštanju, Tolstem Vrhu in v Kotljah.

Zorko Kotnik: Spomini na pomlad leta 1941; v: Koroški fužinar, 25. 8. 1972, str. 20–23.

fs (Franc Sušnik): Janko Gačnik sedemdesetletnik; v: Koroški fužinar, 27. 4. 1965.

Ivan Ferk in Hedvika Jamšek: Janku Gačniku v slovo.

Pokopališče Barbara: osebni podatki o družini Ferdinanda Pečnika in Rudolfa Šimona.

Franc Gornik: Drobtinice iz zgodovine čebelarjenja v Mežiški dolini in Podjuni; v: Koroški fužinar, december 1995, str. 28–34, (o Petru Močniku).

Saša Tomažič, ravnatelj osnovne šole Franca Rozmana-Staneta: rojstni podatki o Maksu Tomažiču.

Vsem, ki ste mi nudili kakršnekoli podatke, se najlepše zahvaljujem.

RAZGLEDNICE – PODOBE S TRENUTKI ZGODOVINE

Franc Verovnik

V ečini ljudi se zdijo razglednice nekaj čisto vsakdanjega, tako da niti ne razmišljajo o tem, kdaj so se prvič pojavile, kako so se spreminjale in kakšen je njihov širši pomen. Običajno služijo temu, da z njimi naslovniku skupaj s prijaznimi pozdravi pošljemo čim lepšo podobo nekega kraja, ki smo ga obiskali ali v katerem živimo. Včasih si jih kupimo tudi zase, za spomin na prijetno potovanje.

V resnici pa pomenijo razglednice mnogo več. So svojevrstne podobe časa, v katerih je upodobljen trenutek zgodovine. Lahko jih štejemo za majhne umetnine, ki vsebujejo pomembne in zanimive podobe minulega časa: prebivalcev, znamenitih dogodkov, naših krajev, zgradb, gora in celotnih pokrajin. S starimi razglednicami si lahko pričaramo nekdanje čase, spoznavamo tedanje ljudi in njihove navade, hkrati pa tudi kraje in pomnike kulturne dediščine. Njihove podobe se lahko precej razlikujejo od današnjih, saj so se medtem naselja zelo spremenila, stare stavbe izginjajo, posegi v krajino pa so včasih grobi.

ZGODOVINSKI ORIS ZNAČILNOSTI RAZGLEDNIC

K daj in kje je nastala prva razglednica, ni točno znano. Pred njo se je pojavila dopisnica, ki jo je prvič izdala dunajska poštna uprava 1.

oktobra 1869 in jo imenovala Correspondenz- Karte. Slovenci smo jo sprva imenovali listnica, od leta 1873 dalje pa dopisnica. Komu naj se pripiše iznajdba razglednice, se še danes prepirajo med seboj Nemci, Angleži, Francozi in Srbi. Zagotovo je nastala pred letom 1873. Prve razglednice z upodobitvami slovenskih krajev pa so se pojavile na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja. Tako sta znani najstarejši razglednici Ljubljane iz leta 1891 ter Maribora iz leta 1892.

Razglednice so začeli izdajati na veliko v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja. Skoraj vsak manjši kraj je dobil svojo razglednico. Za njihov zmagoslavni pohod je bil zelo pomemben razvoj turizma. Postalo je samoumevno, da je treba iz vsakega kraja, zdravilišča ali planinske kočje poslati razglednice prijateljem, sorodnikom in znancem. Obenem se je razmahnilo tudi zbiranje razglednic, ki so predstavljale spomin na neko osebo, skupino ljudi ali pa na obisk nekega kraja.

Velika moda pisanja in zbiranja razglednic je trajala nekako od leta 1897 do konca prve svetovne vojne – ta leta imenujemo »zlato obdobje« razglednic. Izdajanje in prodaja razglednic sta bila donosen posel za založnike in tiskarje. Razglednice so bile tiskane v tehniki barvne litografije, bile so res skrbno izdelane in jih danes lahko štejemo za prave male umetnine. Na njih so v okroglih, ovalnih, pravokotnih in drugačnih okvirčkih upodobljene sličice, ki prikazujejo celoten kraj, zraven pa še posamezne poglede na znamenite stavbe: šole, gostilne, trgovine, graščine, zdravilišča, železniške postaje, na gore in druge zanimivosti, kot so

Razglednica
Črne –
v ospredju
krajanka
s škropilnico
ob
vodnjaku

ljudje v narodnih nošah, steklenice slatine, vse pa je bilo ozaljšano s cvetlično vinjeto. Na eni razglednici je včasih do sedem takih sličic. Vsaka ima še svoj podnapis, ki je pretežno v nemščini, vendar so ponekod napisi že dvojezični ali pa samo v slovenščini. Litografska tehnika, in z njo izdajanje opisanih razglednic, je izginila, ko tiskarji niso več zmogli zadovoljiti naraščajočih potreb trga. Začeli so uporabljati tiskarske tehnike, s katerimi so lahko v najkrajšem času natisnili čim večjo količino razglednic. Sprva je bila to fototipija, ki je imela za osnovo steklene fotografske plošče, kasneje pa tehnika knjigotiska. S temi tehnikami je postala kakovost razglednic nekoliko slabša. Do neke mere so pri tem izjema barvne razglednice, ki so jih do konca prve svetovne vojne izdelovali na podlagi črno-belih slik, ki so jih nato obarvali z ročno narejenimi barvnimi klišaji.

Tedanje razglednice se oblikovno in vsebinsko razlikujejo od današnjih. Do leta 1904 je bil prostor na njih uporabljen drugače, kot smo navajeni danes. Stran s sliko je bila namenjena tudi pisanju sporočila, druga stran pa v celoti samo naslovu. Če so imele razglednice sporočilo napisano na naslovni strani, jih pošte niso sprejemale. Šele omenjenega leta se je naslovna stran spremenila tako, da so jo razdelili z navpično črto v dva dela: na desni za naslov in znamko, na levi pa za sporočila. Tudi po vsebini so razglednice pred prvo svetovno vojno bolj raznolike od današnjih, bile so bolj naklonjene majhnim krajem in podrobnostim. Njihovi naročniki in založniki so bili gostilničarji, trgovci, razna društva v manjših krajih, ker jim je razglednica obenem služila tudi kot reklama. Prav zaradi teh malih vaških, trških ali mestnih ljudi je na takih razglednicah zaznavna posebna osebna nota, ki jo pogrešamo na današnjih razglednicah.

Po prvi svetovni vojni je navdušeno pošiljanje in zbiranje razglednic upadlo. Z razvojem telefona so se spremenile oblike komuniciranja med ljudmi. Pojavile so se foto razglednice, kasneje tudi tiskane v sodobnejši ofsetni tehniki. Po kakovosti te razglednice zaostajajo za

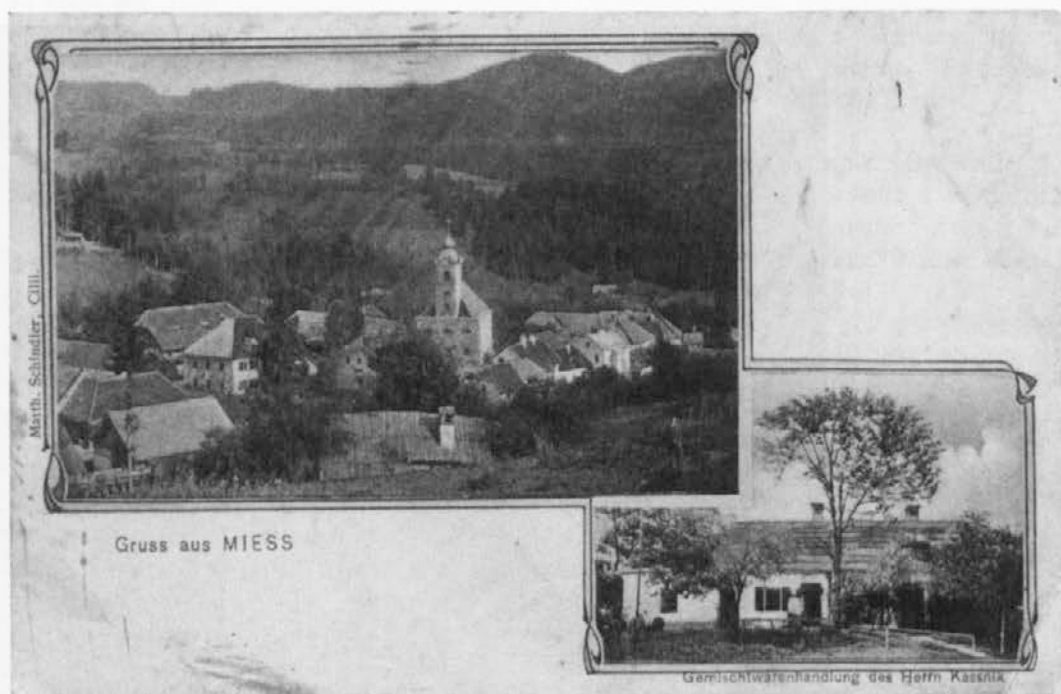
prejšnjimi. Z leti se je kakovost barvnega tiska sicer izboljševala, vendar je ostajala estetska plat razglednic še vedno na nizki ravni. Šele v zadnjih dveh desetletjih se je znova povečalo zanimanje za stare razglednice - hkrati s spoznanjem, da so lahko razglednice pomembno propagandno sredstvo za turizem. Oboje je vzrok, da se znova pojavlja vse več lepih razglednic, ki so delo priznanih umetniških fotografov in oblikovalcev.

Načrtno zbiranje starih razglednic s tujko imenujemo *kartofilija*. Stare razglednice so danes postale pravo dragoceno tržno blago za zbiralce, saj so nekatere izjemno redke. Zato dosegajo dokaj visoke cene, ki se oblikujejo po različnih kriterijih. Razglednice morajo biti čim bolj stare, čim bolj ohranjene, z žigosano znamko iz obdobja, ko so bile odposlane, z napisanim naslovnikom in s pisnim sporočilom. Med motivi na razglednicah pa dosegajo najboljšo ceno prizori iz vsakdanjega življenja z upodobljenimi ljudmi in različnimi stavbami iz tistega časa.

STARE RAZGLEDNICE MEŽIŠKE DOLINE

V nadaljevanju bom skušal iz svoje zbirke predstaviti nekaj zanimivih starih razglednic Mežiške doline, ki so nastale v času do druge svetovne vojne. Najstarejše razglednice s Koroške so znane iz zadnjega desetletja prejšnjega stoletja. Izdelane so v enobarvni ali večbarvni litografski tehniki, še pred koncem stoletja pa tudi v novejši in cenejši tehniki fototipije ali knjigotiska. Litografij je žal le malo ohranjenih. Na barvni litografski razglednici Mežice, ki je objavljena v knjigi *Pozdravi iz slovenskih krajev* in je bila odposlana leta 1900, sta poleg panorame Mežice še dve sličici. Na eni je narisana knap v tedanji delovni obleki, s krampom in z jamsko svetilko, na drugi pa topilnica svinca. Razglednico

Razglednica
Mežice –
panorama
in
Kassnikova
trgovina

krasijo čudovite cvetlične vinjete. Starejša od te razglednice – sodeč po poštnem žigu je bila odposlana 31. 10. 1897 – je enobarvna litografska razglednica Prevalj. Na njej je podoba Prevalj in še štiri manjše sličice, okrašene s praprotno in planikami. Na prvi sličici sta livarna in valjarna, na drugi je železniška postaja, na tretji Štoparjev most, na zadnji pa cerkev svete Barbare z Uršljo goro v ozadju.

Črna, ki so jo v Avstro-Ogrski imenovali Schwarzenbach, je na razglednicah z začetka tega stoletja in med obema svetovnjima vojnama prikazana večinoma na panoramskih posnetkih z različnih strani. Zanimivi pa sta dve razglednici, na katerih so upodobljene hiše ob cesti, ki pelje iz središča proti Slemenu, v ozadju pa je farna cerkev. Na levi strani je viden vodnjak, ki je služil krajanom za oskrbo z vodo. Prva je bila natisnjena leta 1901 in odposlana isto leto na silvestrovo. Posnel jo je nadučitelj Paul G., tiskana je bila v Celovcu. Na njej je poleg imena kraja še napis Platz. Druga je bila posneta s skoraj istega mesta, vendar je bolj polna življenja, saj so na njej upodobljeni tudi naključno prisotni ljudje, ki pozirajo fotografu. V ospredju je ženska v dolgi obleki, značilni za tisti čas, na korito vodnjaka ima postavljeno vrtno škropilnico. Ta razglednica je kar nekaj let mlajša od prejšnje, ker sta na njej drevesi pred cerkvijo že precej višji.

Iz okolice Črne so vredne opisa razglednice iz obdobja stare Jugoslavije, na katerih so vidna mogočna pobočja Pece, na drugih pa so različni posnetki lesene Uletove kočice, predhodnice današnje kočice na Peci. Najlepši motiv med njimi je zimsko jutro, slikano s praga kočice, pred katero stojijo smučarji. Kot posebnost naj omenim, da je na eni od teh razglednic iz leta 1930 podpisan nadškof dr. Gregorij Rožman, ob njem pa še Ivan Hojnik, župnik iz Koprivne. Zanimivi sta tudi razglednici Svetega Jakoba v Koprivni iz tistega časa. Obe sta posneta z istega mesta, vendar ena pozimi, druga poleti. Na zimski je v ospredju možakar s širokokrajnim klobukom in z dolgo popotno palico. Razglednico je napisal koprivski župnik Ivan Hojnik. Na poletni je spredaj gruča zvedavih otrok. Na obeh pa je v ozadju cerkev svetega Jakoba. Z drugega konca, iz Žerjava (nemško Scheriau bei Schwarzenbach), pa je na starih

razglednicah že vidna značilna stavba separacije.

Poleg prej opisane litografske razglednice Mežice (nemško Mieß) so znane še številne s panoramskim prikazom kraja, večinoma s Peco v ozadju. Tedaj je štela Mežica le peščico sicer mogočnih hiš. Posebej zanimiva pa se mi zdi razglednica, ki jo je glede na napis na njej izdelal Math. Schindler v Celju, naročil pa jo je najverjetneje trgovec Kassnik v reklamne namene, saj je na njej poleg slike kraja še fotografija njegove trgovine z mešanim blagom. Omembe vredni sta tudi razglednici gostilne Troha (Toff) in novega cerkvenega zvona iz leta 1924.

Pred opisom razglednic Prevalj naj omenim še lepo razglednico Poljane s cerkvijo, z gostilno in s tremi vitkimi prazničnimi majskimi drevesi. Prevaljskih razglednic iz prve polovice tega stoletja je kar lepo število. Prevalje (nemško Prävali) so bile v Avstro-Ogrski pomemben železarski kraj in na mnogih razglednicah so vidni dimniki plavžev in ponekod gost dim. Naslikane so tudi za tednji čas mogočne stavbe Perzonalov. V tistem času so bile Prevalje še ločene od Farnje vasi. Med pomembnimi stavbami kraja, ki jih je zabeležila fotografska kamera po prvi svetovni vojni, so železniška postaja, stavba trgovske poslovalnice Delavskega konzumnega društva in hiša trgovca Filipovskega. Iz okolice Prevalj so na razglednicah prikazani Štoparjev most (napis na razglednici: Stoparov vijadukt), cerkev svetega Danijela v Šentanelu in Leše. Slednje so bile ob prelomu stoletja pomemben premogovski kraj, kar je tudi zapisano na dveh lepih razglednicah, ki ju je založil Anton Mader v Pliberku. Prva je panoramska iz leta 1902, na drugi iz leta 1904 pa je poleg slike Leš (nemško Liescha) še sličica z mogočnim kolesljem pred krajevno restavracijo. Vse skupaj je ozaljšano z lepo cvetlično vinjeto. Z druge strani Prevalj, z Brinjeve gore, pa se je ohranil posnetek lesene cerkvice svetega Kozme in Damijana z romarji iz leta 1935, ko je bila okolica še skoraj gola, prikazan pa je tudi praznično okrašen oltar.

Da so se ohranile številne podobe Guštanja ali Gutensteina in tudi bližnjih Kotelj izpred prve svetovne vojne, gre zahvala Vinzenzu H. Brunduli, ki je bil njihov najpogostejši založnik. Med njimi je tudi najstarejša v moji

**Razglednica
Prevalj,
odposlana
31. 10. 1897 –
podobe
kraja,
železarne,
železniške
postaje,
Štoparjevega
mostu in
cerkve
sv. Barbare
z Uršljo
goro**

zbirki. Odposlana je bila novembra 1900, na njej pa je že značilna podoba kraja. Že na zgodnjih razglednicah je prikazana železama, takšna je na primer razglednica, poslana marca 1903. Na malo kasnejših so poleg železamiških zgradb še velike stavbe s stanovanji za uradnike, ljudska šola in gasilski dom na sejnišču. Zanimive so tudi podobe grada Javornik (nem. Gamsenegg) in lesenega železniškega postajališča Guštanj – Ravne, ki ima na starejši razglednici iz stare Avstrije še nemški napis: Haltestelle Gutenstein Streiteben. Posebej zanimiva in prrsrčna pa je razglednica z dvema sličicama: na prvi je upodobljeno središče trga s številnimi radovedneži, ki so se nastavili fotografu, na drugi pa trgovina Rudolfa Brundule, ki je bil založnik te razglednice, in pred njo skupina ljudi, verjetno trgovec z družino in naključnimi kupci. Obe sliki sta popestreni s cvetlično vinjeto v poznosecesijskem slogu. Posebej zanimiv je tudi prizor z glavnega trga kraja, kjer so vidni nekdanji privezi za konje, radovedni otročaji in vodnjak z dvema cevema.

Iz neposredne guštanjske okolice je na razglednici ohranjeno poslopje Tolstovrške slatine z gostilno in s sobami za tuje. Tudi sosednje Kotlje se ponašajo s svojo slatino z Rimskega Vrelca. Iz leta 1897 je ohranjena čudovita večbarvna litografija Vrelca, ki je bila izdelana na Dunaju pri Karlu Schwidernochu, enem najznamenitejših izdelovalcev litografskih razglednic v Avstro-Ogrski. Na

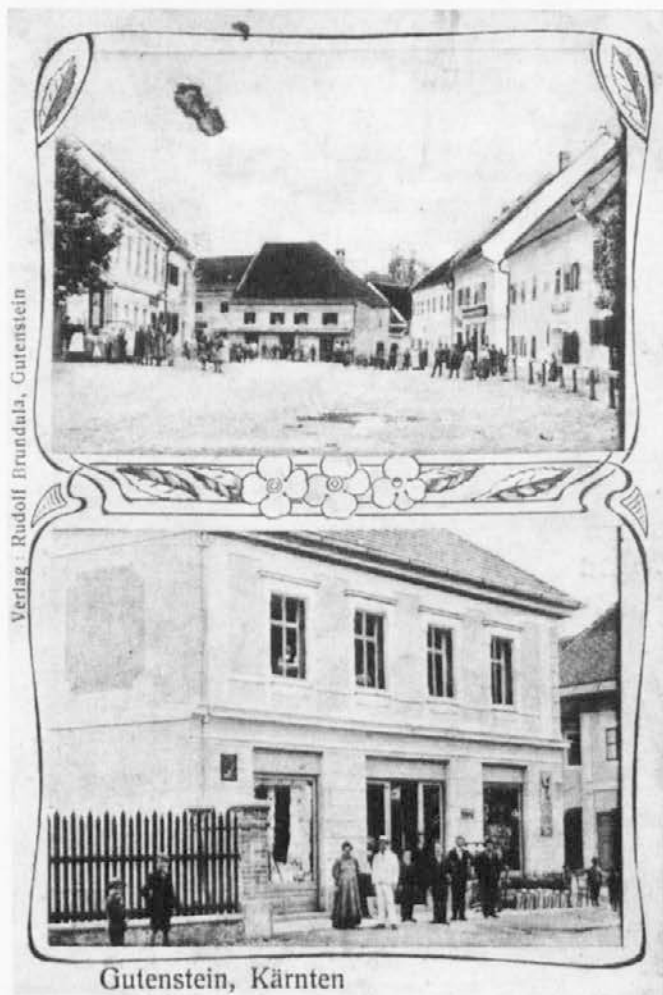
razglednici so štiri risane sličice, ki prikazujejo glavno poslopje letovišča z Uršljo goro v ozadju, vilo ob Vrelcu, sotesko nadvojvode Heinricha in značilno steklenico za slatino Rimskega Vrelca (nemško Römer Quelle), okoli katere so navedene bolezni, ki jih v tem letovišču zdravijo. Na razglednicah iz kasnejšega časa so podobni motivi že na fotografskih posnetkih. Napis so sprva še nemški, nato pa tudi slovenski. Med slednjimi je zanimiv napis iz časa takoj po prvi svetovni vojni: *Pozdrav iz Koroškega Rimskega vrelca Pošta Kotlje Slovenski Korotan*. Iz samih Kotelj (nemško Köttelech) je vreden ogleda prizor na razglednici s praznično oblečenimi gosti gostilne Pošta (Gasthof Post). Prva taka razglednica je barvna in je iz leta 1907, kasnejša pa je ponatisnjena v črno-beli tehniki in ima poleg nemškega imena kraja v oklepaju tudi že slovensko. Zanimiva je še razglednica, na kateri je upodobljena množica ljudi pred cerkvijo in župniščem, verjetno ob kakšnem večjem cerkvenem prazniku. Tudi ta že ima v oklepaju slovensko ime kraja. Večina kasnejših razglednic Kotelj pa je panoramskih, na skoraj vseh je v ozadju mogočna Uršlja gora.

Verjetno ne bi bilo prav, če bi pri prikazu razglednic Mežiške doline izpustil tiste, ki so povezane z Uršljo goro, čeprav si jo lastijo tudi prebivalci Mislinjske doline in še kdo. V zbirki se mi je nabralo več kot sto razglednic, od najstarejše pa do tiste iz lanskega leta. Najstarejša upodobitev Uršlje gore je na zelo lepi barvni litografiji Slovenj Gradca, ki je bila odposlana 29. 8. 1897. Na sličici je cerkev sv. Uršule z navedeno nadmorsko višino 1696 metrov (St. Ursula, Seehöhe 1696 m). Poleg nje so narisane še kapelica prvega pogleda ter zgornja in spodnja mežnarija, od katere se proti cerkvi vije procesija romarjev, ki nosijo bandera in kip (najverjetneje Marijin). Razglednice je založil znani slovenjgraški trgovec Karl Bastianschitz, ki se tudi najpogosteje pojavlja kot založnik na razglednicah Uršlje gore pred prvo svetovno vojno in še nekaj let po njej. Na nekaterih je prikazan še lovski dvorec na Plešivcu, po letu 1912 pa predvsem planinska koč, ki je bila zgrajena tega leta. Pred njo so upodobljeni različni obiskovalci Gore – od planincev, lovcev do romarjev. Zanimivi so predvsem posnetki romarjev v značilnih oblekah tistega časa, ki stojijo pred spodnjo mežnarijo ali blizu zgornje. V tem obdobju so nastali tudi prvi značilni posnetki tropa ovč, pri kapeli prvega pogleda, pri križu ali nekje na vrhu.

Z bežnimi opisi nekaterih starih razglednic Mežiške doline sem skušal na svoj način oživiti spomine na nekdanje čase. Njihove trenutke je zarisala spretna roka litografa ali zabeležilo oko fotografske kamere in jih ohranilo za kasnejše rodove, da jim vsaj malo pričara duh tistih davnih časov. Upam, da mi je na ta način uspelo prikazati pravo vrednost starih razglednic, s tem pa tudi smisel in pomen zbirateljskega prizadevanja.

LITERATURA

Pozdravi iz slovenskih krajev; dežela in ljudje na starih razglednicah, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1987.

Gutenstein, Kärnten

Razglednica Raven oz. Guštanja – trg in trgovina Rudolfa Brundule

Železniške proge v koroški regiji

Andreja Rustja

Letos bo minilo 150 let, kar je pripeljal prvi vlak v Ljubljano. V senci tega dogodka, ki je pomemben za celotno Slovenijo, pa ne smemo prezreti, da bo 4. oktobra minilo 120 let, kar so začeli voziti vlaki po progi Dravograd–Wolfsberg–Zeltweg; 20. decembra pa bo preteklo 100 let od otvoritve proge Velenje–Dravograd. Ob teh treh jubilejih je prav, da se spomnimo, kako so te proge načrtovali, gradili, uporabljali in ukinjali. Posebej še zato, ker je nekdanja železarna na Prevaljah slovela po kvalitetnih izdelkih za potrebe železnice, saj so izdelki s Prevalj nadvladali angleško konkurenco. Ob razstavi na Dunaju leta 1845 so veliko pisali o prevaljski železarni, katere izdelki (tirnice, osi za vozila, obroči za kolesa itd.) so bili pojem za kakovost.

Med tremi železniškimi progami, ki so se spajale v Dravogradu, sedaj životari le še najstarejša, to je Obdravska proga, ki jo poznamo tudi pod imenom Koroška proga.

Op. ur.: Objavljeni prispevek je del obširne študije Andreja in Karola Rustja; nadaljevanja bomo objavili v prihodnjih številkah.

Proga Dravograd–Wolfsberg

Od šestdesetih let 19. stoletja dalje so zasebni kapital v velikem obsegu usmerjali v gradnjo železniških prog, saj so bile te pogoj za razvoj

kraja ali regije. Izdelanih je bilo tudi veliko načrtov za lokalne proge, vendar so dajali prednost glavnim progam, kjer se je obetal obilen donos za investirani kapital. Zaradi izbruha gospodarske krize leta 1873 se je zanimanje za vlaganje poleglo in nastal je začasen zastoj v gradnji železniškega omrežja.

Proga Dravograd–Wolfsberg je del projekta proge Knittelfeld (Zeltweg)–Wolfsberg–Dravograd–Celje–Zaprešič. Projekt so v posebni spomenici predstavili celjski Nemci 14. novembra 1874 pod vodstvom državnega poslanca dr. Rickarda Foregerja in celjskega župana dr. Josefa Neckermanna.

Država je podpirala gradnjo lokalnih železnic in v ta namen uvedla precejšnje olajšave glede trasiranja. Za lokalne proge je omilila "Železniški zakon" iz leta 1851. Zato je trgovinsko ministrstvo 19. aprila 1875 izdalo navodilo o gradnji lokalnih prog. Na osnovi tega je 12. marca 1876 zakon opredelil tudi gradnjo 38 km dolgega odseka državne proge Dravograd–Wolfsberg. V tem času je bilo zgrajenih več lokalnih železniških prog v okviru javnih gradbenih del, med temi je bila tudi proga Dravograd–Wolfsberg. Progo so začeli graditi leta 1876, za promet je bila odprta 4. oktobra 1879.

Z razmejitvijo po plebiscitu med Kraljevino SHS in Republiko Avstrijo je državna meja progo presekala v km 83,937 iz Zeltwega, tako da je v Sloveniji ostalo le 3,9 km proge. Leta 1918 so ukinili postajališči Trg Spodnji Dravograd in Rabštajn – Libeliče. Nemci so obe postajališči med drugo svetovno vojno obnovili (Unterdrauburg Markt in Rabenstein). Pred vojno so običajno med Dravogradom in Wolfsbergom vozili po trije pari potniških vlakov in en par tovornih vlakov. Med drugo svetovno vojno je tod vozilo vsak dan po pet parov potniških vlakov.

Med najpomembnejše objekte na progi je spadal jeklen polnostenski most v km 75,209 (iz Zeltwega) čez Dravo v

Železniški
most
(čez Dravo)
v Dravogradu
na progi
proti
Labotski
dolini

(fotografirano
leta 1945)

Dravogradu. Jugoslovanska vojska je most ob umiku aprila 1941 poškodovala. Okupator ga je nemudoma usposobil za promet, vendar je bil leta 1945 ponovno poškodovan. Uničene je bilo približno 50 odst. jeklene konstrukcije. Leta 1947 ga je Mostovna iz Ljubljane usposobila za promet. Na levi strani mostu so postavili dodatno jekleno kozo na betonskem podstavku. Tako obnovljeni most je dopuščal le 14 ton osne obremenitve in hitrost 10 km/h. Most stoji še danes.

Avstrija je za svoje lokalne potrebe (na podlagi sporazuma o souporabi) uredila pešaški promet Wolfsberg–Dravograd–Celovec po prvi in drugi svetovni vojni. Ko pa so v Avstriji 10. oktobra 1964 dogradili zvezni lok Pliberk (Bleiburg, Gonowitz)–Sv. Pavel (St. Paul) v Labotski dolini, je pešaški promet skozi Dravograd usahnil. Lokalni promet pa je bil tako neznaten, da so promet popolnoma ukinili in naš del proge leta 1966 razdrli. Avstrijski del proge Labot–Sv. Pavel še obratuje.

Projekt železniške proge Prevalje–Mežica– Črna na Koroškem–Radmirje

Mežiška dolina je bila v času, ko so železniške proge predstavljale glavno kopno prometno sredstvo, zelo slabo povezana z ostalimi središči. Zato se je grof Vincenc Thurn še leta 1920 potegoval za gradnjo železniške proge Črna na Koroškem–Železna Kapla. Nova državna meja med takratno Kraljevino SHS in Republiko Avstrijo je Mežiško dolino zelo prizadela, saj so morali na železniško postajo Prevalje, od koder je bilo skozi Maribor v Ljubljano 219 km; s počasnim vlakom po Mislinjski dolini in skozi Velenje do Ljubljane pa 170 km.

Prometno zagato so skušali rešiti z gradnjo železniške proge Prevalje–Mežica–Črna na Koroškem–Radmirje, kjer bi se priključila načrtovani železniški progi Šmartno ob Paki–Gornji Grad–Kamnik.

Železniški odbor za Mežiško dolino je vodil župnik v Črni na Koroškem Jožef Dobravc.

Normalnotima železniška proga Prevalje–Radmirje bi z železniške postaje Prevalje potekala še kak km ob progi Prevalje–Holmec, nato pa zavila v dolino Meže in mimo Poljane do Mežice, kjer bi bila v km 8,2 železniška postaja Mežica. Od tod bi potekala po desni strani Meže, katero bi prestopila v km 15,7 na nadmorski višini 580 m tik pred Črno na Koroškem, od tod bi vodila po levi strani Meže do nadmorske višine 630 m, kjer bi ponovno prečkala Mežo in zavila v dolino Bistre. Pri koti 728 in km 21,5 je bil predviden začetek 5,5 km dolgega predora pod 1453 m visokim Hlipovcem, predor bi se končal v dolini Ljubnice na nadmorski višini 700 m pri Sv. Miklavžu (sedaj Ljubenske Rastke). Po dolini Ljubnice bi se spuščala s padcem 25 promilov do Ljubnega ob Savinji in dalje do

Radmirja, kjer bi se v km 39 priključila na projektirano progo Šmartno ob Paki–Gornji grad–Kamnik.

Proga bi bila elektrificirana, električno energijo naj bi dajala hidroelektrarna na Savinji pri Lučah.

Veliko podporo gradnji te proge so izrazili na Ljudskem taboru pri Sv. Frančišku v Zgornji Savinjski dolini 16. oktobra 1921, kjer je o tem govoril tudi dr. Korošec. Na taboru so sprejeli resolucijo o gradnji proge, ki bi Koroško prek Zgornje Savinjske doline povezala s svetom. Za železnico se je potegovala tudi občina Koprivna.

Ozkotirna proga Prevalje–Žerjav

Med prvo svetovno vojno je začelo primanjkovati vprežne živine, zato je uprava rudnika v Mežici (takrat družba Bleiberger Bergwerke – Umion iz Celovca, pozneje The Central European Mines, Limited) odločila, da zgradi ozkotimo železnico do železniške postaje Prevalje. Načrti so bili pripravljeni decembra 1917, potrjeni pa 12. aprila 1918. Lokacijska obravnava je potekala med 23. in 26. aprilom 1918.

Ozkotimo progo so speljali kar po cesti in deloma ob cesti, vendar tako, da cestni promet ni bil oviran, kar pa je podražilo prevoze.

Ozkotima proga je bila dolga 14,66 km in je premagala 122 m višinske razlike. Prvi odsek proge od železniške postaje Prevalje do Poljane so zgradili leta 1918, drugi odsek do Žerjava pa leta 1921. Leta 1926 so potekale aktivnosti, da bi progo uredili tudi za potniški promet, vendar ni bilo pogojev za to in so raje leta 1928 razširili cesto.

Huda poplava je leta 1934 progo (in cesto) zelo poškodovala, zato so ukinili promet na ozkotirnici. Rudniška uprava je že leta 1933 nabavila dva tovornjaka TATRA in šest prikolic za prevoze do Prevalj, zato so poškodovano progo razdrli.

Tirna širina ozkotime proge je bila 600 mm, najmanjši radij je bil 30 m, večinoma pa so imele krivine radij 50 m. Timice s težo 12 kg/m so bile pritrjene na lesene prage, ki so bili postavljeni v razmiku 75 cm. Za vleko sta služili dve pami lokomotivi z naslednjimi značilnostmi:

moč	60 kW (približno 80 KM)
teža	14,1 tone
število osi	4
osni pritisk	3,5 tone
dolžina	6.052 mm
širina	1.800 mm
višina	2.900 mm
vlečna sila	približno 20 kN.

Lokomotiva je lahko peljala po 5 naloženih vagonov. Na razpolago je bilo 18 vagonov, nosilnost posameznega vagona je bila 5,2 toni.

Z OTROKI V HRIBE

Veronika Kotnik*
(Besedilo in fotografije)

Mladinski odsek Planinskega društva Ravne na Koroškem prireja izlete predvsem za osnovnošolsko mladež. Vsak mesec v odseku opravimo vsaj en pohod; vanje vključujemo elemente gorniške šole, ki jo potem, ko mladi osvojijo osnove varne hoje v hribe, po dveh do treh letih, slovesno zaključimo.

V odseku trenutno delamo štirje: trije planinski vodniki z opravljenim tečajem A- in B-kategorije ter mentorica planinske skupine.

Že od starih časov je nad Plešivškim hlevom, pod Uršljo goro in romarsko potjo, ki pelje na goro, še danes vidno globoko brezno. V njem je bilo v davnih časih podzemno jezero, v katerem je živel povodni mož. Hotel je živeti v miru, da ga nihče ne bi motil.

Ko so po Koroškem kopali svinčevo rudo, so jo začeli iskati tudi v okolici Uršlje gore. Kmalu so se pojavili tudi v bližini podzemnega jezera, v katerem je bival povodni mož. Zaradi kopanja in stalnega nemira se je čutil ogroženega. Odločil se je, da se preseli nekam drugam, kjer bo imel mir.

Izbral si je kraj na Pohorju, kjer so danes Lovrenška jezera. Tja se je namenil zvoziti vodo iz svojega jezera na Uršlji gori. Za prevoz vode si je izbral par črnih volov kmeta Šisernika, najvišje ležeče kmetije na tem koncu Uršlje gore. Vodo je vozil samo ponoči, da gospodar ni vedel za to, in vsako jutro je še pred svitom vola vrnil v hlev. Ko je neko jutro gospodar vstal še pred svitom in se odpravil na pot, je srečal vola, ki sta se vračala domov. Povodni mož pa se je z vodo vred že preselil na Pohorje.

To je ena izmed zanimivih pripovedk, ki so nas spremljale na poteh z našo mladežjo. Lepo je hoditi z otroki v hribe. Tako radovedni so, tako zelo znajo uživati med tekom po travniku, med preskakovanjem korenin in zobanjem robidnic. Voda iz bližnjega potoka nas najbolj osveži, pa še prijatelja je zanimivo poškopiti. Veliko poti smo prehodili, če bi nam vreme ne nagajalo tako zelo, bi jih verjetno še več.

Kje vse smo lani bili in kaj vse smo počeli?

V začetku **januarja 1998.** leta smo se odpravili na **SPOMINSKI POHOD K SVETI NEŽI NA KOROŠKI SELOVEC.**

Nato nikakor nismo več našli sobote z lepim vremenom, pa smo se dogovorili za ogled diapozitivov med tednom. **Brane Vezonik** nam je predstavil svoje **ALPINISTIČNO POTEKANJE PO TAJSKI.** Zanimivo!

Februarja smo se podali na **BRINJEVO GORO IN BREZNICO DO KMETA RAKITNIKA.** Dan je bil lep, z nami je bil Matejev oče **gospod Mlinšek**, s katerim so fantje navdušeno merili obseg velikih dreves ob naši poti. Pri Rakitniku so nas prijazno sprejeli in ponudili topel čaj. Nazaj grede pa nam je posijalo še sonce, tako da smo ta počitniški pohod prav prijetno zaključili.

Marca smo se zopet sestali na šoli ob ogledu

Počitek pod Brinjevo goro

diapozitivov s **HIMALAJE.** Tudi **Stanko Mihev** zna svoja doživetja zanimivo opisati. Še ga bomo povabili!

Povzpeli smo se še na **NANOS**, kjer nas je močna burja skoraj odpihnila. Na povratku domov smo si ogledali še **grad Erazma Predjamskega.**

Aprila smo se potepali po **TOLSTEM VRHU**, tik pred prvomajskimi počitnicami pa smo se podali še na **PIKOVO.**

V **maju** smo se odpravili **OKOLI URŠLJE GORE.** Dva dneva pa smo preživeli na **NARAVSKIH LEDINAH**, kjer smo se z mladimi planinci iz ostalih društev koroške regije pomerili v kvizu znanja.

Z Viljemom Kotnikom sva bila štiri dneve skupaj s 130 malimi šolarji v **PLANINSKI ŠOLI V KRANJSKI GORI.** Čudovito smo se imeli; kako neverjetni so ti šestletniki!

* Veronika Kotnik, načelnica MO PD Ravne na Koroškem

Na poti na Volinjek smo počivali in malicali na Rifloovem vrhu; potem pa smo se odpravili iskat "skriti zaklad".

Po koroških stezicah se nas je potepala kar čedna skupina. Bili smo dobro razpoloženi.

Na Nanosu nas je burja pošteno prepihala; pa smo se kljub temu imeli lepo.

Junij je minil tako hitro, da smo še na **NOČ KRESNIČ** komajda uspeli priti.

Septembra smo se povzpeli na **VOLINJEK**, tja, kjer so nekoč živele "žal žene".

Oktobra smo se v prelepi sončni nedelji potepali po **TOLSTEM VRHU IN ZELENBREGU**.

V **novembru** smo se odpravili na že kar tradicionalni pohod v **HUDO LUKNJO, ŠPEHOVKO in PILANCO**. Na tej poti in pri raziskovanju jam vedno uživamo. V jeseni bomo na ta pohod povabili tudi odrasle člane PD Ravne.

Decembra smo se udeležili še nočnega pohoda **ČEZ GORO K OČETU**.

Tako – to so bila naša potepanja, pestra, zanimiva in poučna. Vsak pohod je zgodba zase. Posameznega pohoda se udeleži od deset do trideset osnovnošolskih otrok. Na vsaki poti odkrijemo kaj zanimivega, novega.

Delo z mladimi je naporno in odgovorno; ampak ko vidiš "iskrice" v očeh teh nadebudnežev, ko slišiš brezskrbni smeh in ko vidiš, kako pozorno ti znajo tudi prisluhniti, si zadovoljen in si misliš –

vredno je!

In na koncu naj rečem še hvala

Faniki Knez,
Danici Šušteršič,

Lojzu Pristavniku
in Viljemu Kotniku,

ki se trudijo skupaj z mano:

AFRIŠKA ZGODBA

Marijan Lačen
(Besedilo in fotografije)

Januar 1999; Nairobi–Pariz–Dunaj. Več kot pol ure že krožimo nad dunajskim letališčem in nikakor ne moremo pristati. Milan, sedeč pri oknu, me rahlo vznemirjen dregne: "Nobene piste ne vidim. Ali bomo kar na jezeru pristali?" Če ne bi opazoval razigranih stevardes tam spredaj, bi se resno zamislil, ali bomo sploh pristali ali pa bomo kar padli dol. Res je že skrajni čas, ko se po več kot štiridesetih minutah kroženja oglasi pilot, da je na dunajskem letališču izjemno povečan promet, a bomo v naslednjih petnajstih minutah pristali.

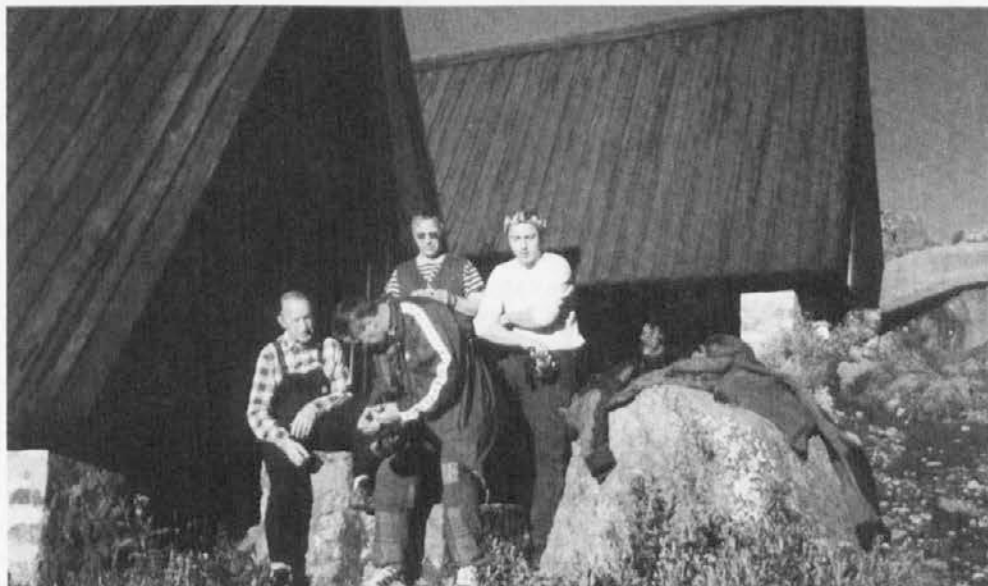
Tako se še čisto na koncu vznemirljivo končuje naša pot po Afriki, no, po Tanzaniji, resnici na ljubo le delu Tanzanije, saj le-ta meri milijon kvadratnih kilometrov. Tudi začela se je letalsko vznemirljivo. Ob odhodu naj bi na pariškem letališču bila nastavljena bomba, zato smo odleteli z več kot triurno zamudo. In to ves čas do Nairobija v strahu, kaj pa, če je ta bomba prav na našem letalu.

Med tema dvema letalskima zgodbama pa je bilo dvajset dni afriških dogodivščin, ki smo jih preživljali Milan, Tone, Ika in jaz. Hribolazili smo po Kilimanjaru, safarili po Serengetiju in lenarili na Zanzibaru.

NA "STREHI" AFRIKE – PRIZORI ZA BOGOVE

Če je želja dovolj močna, se ti lahko celo uresniči, a vseeno moraš nekaj narediti za to, je zapisal Richard Bach. Moja želja povzpeti se na vrh Kilimanjara je bila močna vsaj dvajset let, pa mi je nekako ni uspelo uresničiti vse do letošnjega leta. Sicer sem si želel, da nas bi bilo tukaj sedaj več, vsi moji prijatelji, s katerimi sem vsa leta zahajal v gore. Želel sem si, da bi koroška generacija hribincev, ki je bila prva v Centralnih Alpah, pa na Araratu in v Andih, skupaj ob koncu tega stoletja stala na najvišjem vrhu Afrike. Žal se čisto tako ni izšlo. Te misli me preletavajo, ko se počasi vzpenjam skozi tropski deževni gozd. Dobro, da je šele poldan. Popoldan se bo kot vsak dan ulilo in eno uro ali več šlo kot za stavo. Prvopristopnik na Kilimanjaro Nemeč Hans Mayer je za ta del poti porabil več kot šest dni, saj si je dobesedno izsekal pot skozi to džunglo. Točno 110 let je od tega. Sto tisoč let pa je minilo, odkar se je pri zadnji vulkanski erupciji zemlja dvignila do višine 5.895 m in tam tudi ostala vse do danes.

Čeprav se počasi približujemo višini 2.500 m, postaja gozd vse bolj gost in temnejši. Hodimo počasi in resnično uživamo v svetu, ki je za nas tako drugačen. Nosači z našo opremo so verjetno že v koči in nam pripravljajo čaj ter večerjo. Ko se približno na pol poti ustavimo (danes predvidevamo samo tri ure

Milan,
Marjan,
Tone in
Ika
na pol poti
do vrha
Kilimanjara

hoje), se nam pri kosilu kaj hitro pridruži družina pavijanov. Zelo pogumni so ti simpatični prebivalci deževnega gozda, čisto se nam približajo. Ika poskuša enega celo ujeti, a je seveda vedno le nekoliko prepočasen; vsaj on tako misli!

Koča Mandara, na višini Triglava, čudovita jasa sredi tropskega gozda. Petnajst hišic, ki lahko nudijo zatočišče sedemdesetim popotnikom. Takoj opazimo na strehah koč sončne celice, ki nam bodo zvečer dajale električno svetlobo. Ja, tudi Afrika ni več, kar je bila, to bomo pozneje še večkrat doživeli. Topel čaj nas že čaka. Komaj se dobro namestimo v skupni jedilnici, že se lahko prepričamo, kaj pomeni tropski naliv. V trenutku se ulije in nato skozi deževno zaveso ne vidiš več dlje kot nekaj metrov. Ne vem, kako bi bilo, če te takšen naliv dobi na planem. Le dobre pol ure za tem pa – kot da ne bi nikoli deževalo. To takoj izkoristimo za krajši aklimatizacijski vzpon sto metrov višje, kjer na planoti kraterja Maundi (enega izmed mnogih kraterjev v pogorju Kilimanjara) opazujemo igro sonca in senc v poznem popoldnevu. Že kar daleč pod nami je savana z živalmi, z ljudmi, s civilizacijo.

hladnejše kot tisto v januarju, med oktobrom in decembrom pa je drugo deževno obdobje. Turistični napotek se kar sam po sebi postavlja: v Afriko, na Kilimanjaro, na safari torej v januarju, februarju, juliju ali avgustu!

Ko nam tako cel dan po malem rosi z neba sredi januarskega sušnega obdobja, v nasprotju z vsemi znanimi opisi, je Tonetu tega počasi dovolj: "Je pa že pri nas bolje, se ti vsaj nihče ne upa zagotavljati, da je julija sneg na Peci izključen."

Pet ur hoje imamo danes za cel dan. Ugotovljamo, da so Afričani hojo zelo enakomerno in primerno porazdelili, kočice so postavili na pravih krajih z upoštevanjem prepotrebne aklimatizacije. Kar nekam občudujemo afriško gorniško znanje (pozneje izvemo, da so jim vse to "naštrikali" Švicarji). Upoštevanje primerne aklimatizacije je še posebej na tej gori pomembno, saj se dvigneš dobesedno iz tropskega gozda z več kot 30° C do višine večnega ledu z manj kot -15° C. Kilimanjaro je edina gora v Afriki, ki jo pokrivata večni led in sneg.

Koče Horombo, kjer bomo preživelii naslednjo noč,

Na strehi
Afrike –
Kibo,
Uhuru
Peak,
5.895 m

Ko se vračamo h kočam, nas pa vonj po večerji že na daleč opozarja, da je tudi že sem prodrla človeška civilizacija. Večerja je res slastna, izbiraš lahko menu s svežim sadjem za desert. In tako bo vse prihodnje dni. Preprosto ne moreš vedeti, kje ima naš kuhar vse to skrito. Naslednji dan moramo premagati višino tisočih metrov, med vrhom Triglava in vrhom Grossglocknerja. Hoja je dokaj enolična. Morenasto zemljišče je obraslo z mahovi, lišaji ter nizkim grmičevjem, tu in tam se najde še kakšno drevo ali kaktus zanimivih oblik. Ves čas se enakomerno vzdigujemo. Dan je precej turoben, nič kaj značilen za ta letni čas. No, pravzaprav na ekvatorju (smo na tretjem vzporedniku) letnih časov sploh ni. So le sušna in deževna obdobja. Januar in februar sta najbolj suha in zelo topla meseca; najdaljše deževno obdobje je od konca marca do srede junija, nato sledi do srede oktobra najdaljše sušno obdobje, ki pa je nekoliko

niso skrite v gozdu in jih zato že od daleč vidimo. Vrvež okoli njih je kar precejšen. Te kočice, kjer je prostora za več kot 150 ljudi, so vedno najbolj obiskane. Tu prenočujejo tisti, ki se vzpenjajo, kakor tudi tisti, ki sestopajo z gore (na poti na goro prespiš tri noči, nazaj grede pa le eno). Na vrh Kilimanjara vodijo poleg te še tri poti. Ta se imenuje Marango route (v žargonu Coca-cola route); je manj atraktivna, zato pa ima mnoge druge prednosti: le na tej poti spiš v kočah, je najhitejši dostop do vrha, predvsem pa najcenejši. Na Kilimanjaro se ne moreš povzpeti sam ali vsaj ne brez plačila vseh taks, vstopnin in kaj vem še česa. Na koncu koncev je najboljša varianta angažirati primerno agencijo, ki ti vse organizira, vključno z nošnjo in s kuhanjem na gori. Za celotne storitve na osebo za pet dni je 550 USD zelo solidna cena. Sprva se ti zdi cena astronomska, ko pa sešteješ vse storitve, ki ti jih nudijo na gori, vidiš, da so vsi naši

drugorazredni hoteli visoko precenjeni. Skratka: strežejo nas od spredaj in zadaj. Naša edina naloga je, da sami hodimo; a ravno v tem je tudi edini problem, ki se bo z vsakim metrom višine še stopnjeval. Po podatkih zadnjih let se na vrh letno poskuša povzpeti deset tisoč ljudi. Od tega jih okoli tri tisoč pride do zadnje kočice, tri tisoč do roba kraterja na višini 5.700 m in preostali do vrha. Upamo, da bomo med njimi.

pa so Shira (5.050 m), Mavenzi (5.149 m) in Kibo (5.895 m). Kibo je pokrit z več kot 20 m debelim ledenikom in je pravzaprav krater z več kot 2 km dolgim premerom. Najvišja točka kraterja pa je vrh Uhuru (kar v svahilijskem jeziku pomeni svoboda). Besedi Kibo in Mavenzi tudi v svahilijskem jeziku nimata pomena. Živa pa je zgodba, zakaj je Kibo višji in mogočnejši in zakaj je Mavenzi nižji, a bolj skalnat.

**Masajka
pri
vsakodnevnom
opravilu**

"Glavno, da pridem na vrh. Rajši bi seveda šel po Whiskey route, pa dobro, tudi coca-cola mi je kdaj všeč," pripomni Milan, ko zleknjeni v celi svoji dolžini počivamo v eni izmed koč Horomba. Po večerni aklimatizaciji vsaj sto metrov višje in nato nazaj, kjer bomo spali, vzamemo še vsak dva aspirina v prepričanju, da moramo to noč trdno spati. Prejšnjo noč namreč nismo. Zjutraj smo se izgovarjali na večerni pravi čaj, ki smo ga pili, kot da bi bil sadni. Nekaj časa se še pogovarjamo, nato počasi potihnemo. Ko se neskončno dolgo premetavam po postelji in mislim, da je vsaj že tri zjutraj, čisto potihno vklopim baterijo in pogledam na uro. Tone, Milan in Ika v tem trenutku kot v zboru: "Koliko je ura?" "Pol enajst," odgovorim. V naslednjem trenutku nas popade prešeren smeh. Dolgo v noč ali morda v jutro se nato še pogovarjamo, marsikaj si še povemo, le čaja, ki naj bi bil vzrok naše nespečnosti, nihče ne omeni. Ne vem, kdaj sem zaspal, vem le, da vstati ni bilo lahko.

Ker si ne privoščimo dodatnega aklimatizacijskega dneva na koči Horomba (to bi bilo dodatnih 110 USD), nas danes čaka dolgo prečenje pod Mavenzijem do vznožja Kiba. Povzpeli se bomo do kočice Kibo na višini Mount Blanca. Mavenzi je zelo privlačen skalni vrh, ki se pne več kot 5.000 m visoko in nas spremlja večji del današnje poti. Med tem časom smo že tudi razčistili z imeni, kar nam prej kljub skrbnemu prebiranju literature ni bilo dano. Tako sedaj vemo, da Kilimanjaro sploh ni vrh, temveč pogorje, pokrajina, ki se razprostira na podobni površini in dolžini kot naše Pohorje. To pogorje ima več vrhov, glavni trije

Nekega dne, ko je na Mavenziju ogenj že ugasnil, na Kibu pa je še gorel, je Mavenzi prišel h Kibu, ga pozdravil in ga poprosil: "Kibo, moj ogenj je ugasnil. Ali ga mi lahko daš malo?" Kibo mu je dal ogenj in tudi nekaj hrane, ki jo je ravno kuhal. Med potjo domov je Mavenziju ogenj zopet ugasnil in se je vrnil h Kibu. "Kibo, med potjo mi je ogenj ugasnil." In Kibo mu je zopet dal ognja in nekaj hrane. Mavenzi je odhitel domov in spet mu je ogenj ugasnil. Še enkrat je prosil Kiba za malo ognja. Tokrat pa je Kibo izgubil potrpljenje, dvignil je svojo palico in večkrat udaril Mavenzija. Zaradi tega je Mavenzi danes nižji in skalnato razdrapan. Kibo pa je še vedno visoka, lepa, z ledom okronana gora (a ognja tudi on že več tisočletij nima).

V popoldanskih urah prispemo do podnožja Kiba, do kočice Kibo. Pred nami je najtežji del poti: več kot 1.200 m strmega vzpona v enem zamahu. Zato je seveda počitek na koči več kot dobrodošel. Že ob šestih popoldan, ko je sonce še visoko na obzorju, se spravimo v posteljo. Še dobro, da že ob polnoči krenemo, saj vemo, da spali tako ali tako ne bomo. Še posebej tu na 4.900 m ne. Seveda pa – gledano v celoti – vzpon na Kilimanjaro ni kakšno posebej drzno hribovsko dejanje. Pravzaprav je edini problem hiter prehod skozi različne klimatsko-vremenske pasove, kar še dodatno otežuje aklimatizacijo. V dobrih treh dneh se iz savane (do 40°C) povzpneš skozi deževni gozd (tudi prek 95-odstotna vlaga), preko gruščnato morenastega sveta v večeren led in sneg (tudi do -25°C). Gore s takšnimi skrajnostmi ni nikjer drugje na svetu.

Pole-pole! Kar nekaj svahilijskih besed sem se naučil v času bivanja v Afriki. Zelo verjetno jih bom večino pozabil. Zanesljivo pa ne bom pozabil besede pole-pole (počasi). In to zaradi dveh tako zelo pomembnih značilnosti na naši poti. Samo s pole-pole lahko prideš na vrh Kilimanjara. Vsak korak, ki ni pole-pole, ti že lahko povzroči preglavice, glavobol, vrtoglavico, slabost. Drugič pa je pole-pole v Afriki vedno treba razumeti skupaj z besedo stahamil, v angleščini keep cool (angleščina je tako v Keniji kot v Tanzaniji, kjer večina govori svahili, a tako različen, da se večkrat ne razumejo med seboj, tudi uradni jezik, da se lahko sporazumevajo). Stahamil, ostani hladen, je še kako treba upoštevati, pa ne zaradi afriške vročine, temveč zaradi evropskih meril. Če poskušaš življenje na tanzanijskem podeželju meriti z evropskimi merili, zelo kmalu ne boš več stahamil. In tega nikomur ne priporočam!

Pole-pole. Točno ob polnoči. Štirje Slovenci, trije Avstralci, en Ganec, naš vodnik (ki ima za te višine zelo pomenljivo ime, po naše Nebeška svetloba) in dva njegova pomočnika. V čudoviti hladni noči, v soju zadnjega krajca lune krenemo proti vrhu. Zaradi obilice zvezd, južno nebo ima za eno tretjino več zvezd kot severno, na nebu skoraj ni več prostora. Pole-pole, a zelo zgodaj. Vsaj trije vzroki so, da smo krenili že ob polnoči: da je gruščnat svet še zamrznjen in lažje hodimo, da se bomo lahko pravočasno vrnili do koč Horombo, kjer bomo prespali zadnjo noč na gori, in zato, da bomo ob sončnem vzhodu prišli na rob kraterja (sloviti Gillmans point, kjer mnogi omagajo) in doživeli v jutranji zarji pogled za bogove.

Sedaj pa najprej vzpon za bogove, proti bogovom. Višje, ko se vzpenjamo, bolj mrzlo postaja, tudi nočne jutranje ure opravijo svoje. Mraz je precej hud, gora pa se vse bolj postavlja pokonci. Končno, malo po peti uri, noga stopi v prazno. Smo na robu kraterja, na

Gillmans pointu (5.685 m). Do svita je še dobro uro, zato po kratkem predahu krenemo naprej, proti vrhu. Sedaj je hoja veliko bolj prijetna, ker ni tako strma in ker so vmes skalni skoki in prehodi. Vedno več pa je tudi snežno-lednih kombinacij. Še malo pa hodimo samo še po snegu in ledu. Sloviti sneg Kilimanjara je pod našimi nogami, sneg tako rekoč na ekvatorju. Ko je 1849. leta Reverand Rebmann v Londonu objavil članek, v katerem je kot prvi človek opisal, da je malo južneje od ekvatorja videl goro, na kateri je sneg, so člani Kraljevega geografskega društva zapisali, da je Rebmann sicer čisto resen človek, da pa je bil v tem primeru nekoliko predolgo časa na soncu.

No, pa še dobro, da ni bil, ker potem sedaj mi ne bi hodili po snegu, proti vrhu, na "streho" Afrike. Uhuru peak, 5.895 m. Prijeten je občutek, ko veš, da tja do Indije proti vzhodu in do Andov proti zahodu ne moreš več višje. Vzhajajoče sonce počasi jemlje moč mnogim zvezdam in zadnjemu luninemu krajcu. Ko stojimo na vrhu, osvetljeni s prvimi sončnimi žarki, ko je globoko pod nami še vse zavito v temo, ko se samo Mavenzija rahlo dotakne škrlatna svetloba, ko Milan uspe samo izdahniti: "Čudovito!", je to res prizor za bogove. In globoko v meni se še enkrat, kot že tolikokrat prej, potrdi smiselnost tega nesmiselnega početja.

SAFARI – PET DNI PRVOBITNE DIVJINE

Razdrapan land rover, verjetno še iz kolonialnih časov, rahlo gizdalinski, a očitno sposoben, šofer in vodič v eni osebi, dobrodušen in malo buckast kuhar, brezpotja štiristotih kilometrov, pet dni prvobitne divjine in mi štirje. To bo safari ob jezeru Manyara, v kraterju

Vstop v
Serengeti,
največje
zatočišče
divjih
živali
na
svetu

Ngorongoro in po brezkrainem Serengetiju.

Ko nekoliko kilometrov po Arushi zapustimo še zadnjo pridobitev moderne dobe, to je asfalt, in naš avto sumljivo drdra, nisem čisto prepričan, da se bo ta vožnja končala po načrtih. Toda vedno znova in znova, vse do konca se prepričujemo, da so včasih delali boljše avtomobile kot danes. Slabih 30 km vožnje po terenu, ki bi mu pri nas rekli vse prej kot cesta, je precej napornih. Le kako bomo zdržali naslednjih več kot 400 km? Toda človek je neverjetno prilagodljivo bitje (in to je že druga stvar na tej poti, o kateri se močno prepričamo): že naslednji dan namreč sploh ne bomo več opazili, da se vozimo po slabih cestah. In to kakšnih? Današnja je prav lepa in gladka.

Ob cesti je vse od Arushe sem proti jezeru Manyara skoraj neprekinjena prodajalna. Domačini, ki dobro vedo, da se tod vozijo beli turisti na safari, ob cesti prodajajo vse, kar imajo, in za kar mislijo, da bi lahko šlo za dolarje ali tanzanijske šilinge. Vsakokrat, ko se ustavimo, in to je kar nekajkrat, nas takoj obkrožijo in začnejo ponujati svoje izdelke. Še

petino Slovenije. In tu na rodovitnih in nikoli sušnih bregovih jezera Manyara se bo začel naš prvi safari. Rjavkasto jezero sploh ni spodbudno. Zato pa so toliko bolj poživljajoči zeleni griči nad jezerom. Ni čudno, da je Ernest Hemingway svojo knjigo poimenoval Zeleni griči Afrike. V njej je živo opisal lov na leve, jelene in nosoroge. Danes, skoraj 65 let po njegovih doživetjih, bomo to ponovili mi. Sicer ne bomo streljali, a zato doživetja verjetno ne bodo nič manjša. Iz dveh razlogov ne bomo streljali: prvič, ker nismo lovci in želimo biti le opazovalci živali v njihovem prvobitnem okolju, in drugič, ker tu danes nihče več ne strelja, saj je tukaj zaščiten nacionalni park.

Ko vstopamo na teritorij divjih afriških živali, se kot popolni zelenci po navodilih vodnika pripravimo na težko pričakovano soočenje: dvignemo streho avtomobila, stopimo na sedeže, s fotoaparatom v eni in z daljnogledom v drugi roki. Sami sebi se zdimo imenitni. S filmsko hitrostjo podoživljamo mnoge avanture prvih belih raziskovalcev Afrike in drzne

**Največja
kopenska
žival
nam
zelo
tesno
prekriža
pot.**

posebej ženske so napadalne. Milana kar obkrožijo, in ko se izvije iz njihovega oklepa, je čisto okrašen z verižicami in zapestnicami. Ne preostane mu drugega, da kot star trgovec izpelje trgovino do konca. Pozneje se seveda prepričamo, da je Milan pri tem trgovanju potegnil precej krajši konec.

Sredi popoldneva se že dolgo lesketajoča se zaplata jezera Manyara razširi pred nami v vsej svoji sicer blatnasto rjavi širjavi. Kamor pogledaš, voda. Počasi bomo morali naša merila prilagoditi afriškim razsežnostim. Tega jezera je namreč kar za dobro

sodobne posnetke divjih, nevarnih živali. Pod vplivom te žive predstave se kar stresemo, ko se grmovje pred nami prvič močneje premakne. Ko zapeljemo okoli ovinka, se komaj izognemo neposrednemu srečanju; no, ne z nosorogom, pač pa z zelo številno družino pavijanov. Niti na misel jim ne pride, da bi se nam umaknili. Mirno nadaljujejo s svojim vsakodnevnim popoldanskim početjem: obiranjem mrčesa drug z drugega. Čisto simpatične so te afne in za naš začetek čisto pravišnje: da nas prizemljijo in da se ne zdimo več tako imenitni sami sebi.

Bolj ko vstopamo v neokrnjeni svet jezera Manyara, pogosteje srečujemo živali in naši fotoaparati neumorno zumirajo in šklocajo. Prva srečanja so vedno najbolj vznemirljiva: prva zebra, prvi divji prašič, prva žirafa, pa impala, gazela in pelikan, flamingo, pa kodu, topi, prvi orix in gnu in še mnogo drugih, ki jim niti vodnik ne ve imena, vsaj v angleščini ne. Ko vidim vso to množico živali, predvsem so to najrazličnejše vrste gazel in antilop, si predstavljam, da v Afriki ni lahko biti otrok v šoli, vsaj pri biologiji ne.

V vsej tej vnemi niti ne opazimo, da je sonce že zelo nizko – in potem bo kar naenkrat tema (tega, da ni mraka, smo se namreč tukaj na ekvatorju že naučili). Takoj, ko sonce zaide, je že tema. Dobro je pa to zjutraj; takoj ko vzide sonce, je namreč že svetlo. Sicer pa imamo dobrega vodiča, ki sedaj in prihodnjih nekaj dni misli namesto nas. Naša edina naloga je opazovanje in fotografiranje živali. Ampak ne iz takšne bližine. Ne da bi namreč upoštevali prednost bolj utrjene poti, nam čreda slonov prekriža pot in se, ne meneč za nas, napoti naprej proti višje ležeči goščavi. Prihajajo od jezera, kjer so bili na večernem napajanju. In mi točno čez njihovo pot! Pot, po kateri hodijo že tisočletja. Spomnim se filma Steza slonov in njihovega neminljivega spomina. Kako nebogljen je bil človek, ko se jim je hotel postaviti po robu. Ker smo resnično tik ob njihovi poti, se mlajši, ki so spredaj, nekoliko ognejo. Potem pa pride starosta. Niti na misel mu ne pride, da bi se umaknil. Zelo trdo mimo našega roverja gre ponosno. Nekajkrat jezno zapiha. Čeprav stojim v avtu, ga moram pogledati navzgor. Kako markanten je ta reliktni narave, vez med dobo dinosavrov in atomsko dobo tretjega tisočletja. Ko ga gledam tako svobodnega in enkratnega, nikakor ne morem razumeti lovskih strasti ali zbiralcev okel, ki za zadovoljitev svojih sebičnih potreb pobijajo to žival. Za prvim prihajajo naslednji, tesno ob avtomobilu. Če bi se dobro stegnili, bi se jih lahko dotaknili. Resnici na ljubo moram priznati, da sem si ta safari predstavljaj tako približno na sto in več metrov. No, počasi, ko vidimo, da je naš vodič popolnoma miren, nas mineva prva otplost zaradi srečanja bližnje vrste. Medtem so pa že tudi sloni mimo. Še dobro, da sedaj ne vemo, da najtesnejša in še bolj vznemirljiva srečanja šele pridejo.

Noč preživimo v krasnem kampu, kjer nas ne nadleguje nič – razen komarjev. Ker ne vem, ali so "tisti z malarijo" ali "tisti z rumeno mrzlico", sem zelo zadovoljen (ker sem ves popikan), da smo se cepili proti obema. Zelo zgodaj zapustimo kamp in s tem tudi zadnje prebivališče človeške civilizacije; tu nakupimo še nekaj svežega kruha in sadja. No, to stori naš kuhar. Kuharji tukaj v Afriki so sploh nekaj posebnega. Ko misliš, da boš v popolni divjini ostal skoraj brez hrane, ti pričarajo v zelo kratkem času popolno kosilo. In to kakšno! Od juhe do glavne jedi z mnogimi prikuhami in z obveznim svežim sadjem na koncu. Vedno so na izbiri ananas, banane in mango. Edina slaba stran uživanja te obilice sadja je v tem, da si ne moreš privoščiti piva (Kilimanjaro lager pa je celo zelo dobro pivo in še kako "paše" v tej tropski vročini). Ko enkrat konzumiramo to kombinacijo,

mislimo, da se naša pot klavrno končuje. Driska je namreč huda. Tako huda, da smo prepričani, da smo dobili tisto pravo amembno zastrupitev. Ker pa ta nadloga hitro mine, ugotovimo, kaj je njen vzrok. Tonetu je stvar takoj jasna: "Ja, se bom pa že pivu odpovedal!" Ostali trije pa smo še nekaj časa v dilemi, ne enemu ne drugemu se ne bi želeli odpovedati. Kako je bilo naprej, pa naj ostane skrivnost.

Pot nas prek 2.000 m visokega gorskega grebena okoli 100 km daleč pelje v Serengeti: največje zatočišče divjih živali na svetu, 14.000 km², divjine za dve tretjini Slovenije, prostrane savane, kjer je človek le gost; ta svet pripada samo živalim in upam, da bo tako vedno ostalo.

Na robu Serengetija, preden se spustimo na savansko planoto, srečamo še zadnje ljudi. Vendar to niso ljudje našega časa (ali pa mi ne njihovega). To so Masaji; plemena, ki danes živijo tako, kot so pred tisoč in morda še več leti. To je tista prava Afrika, katero nam slikajo po televiziji ali v časopisih. Druga Afrika, tista civilizirana, danes živi podobno življenje kot mi, s coca-colo in z avtomobili. Vsaj dvakrat na poti se nam je zgodilo, da smo se mi počutili kot nekultivirani Afričani. Eden od nas (grešnika se seveda ne pove) je po kosilu na prostem odvrnil papirnato servieto na tla, češ, saj smo v Afriki. Naš vodič pa jo je brez besed pobral in jo dal tja, kamor pač smeti spadajo. Ko smo v nairobijskem parku v hudi vročini po celodnevem ogledu mesta srkali hladno pivo, se nam je pridružil mlad fant, študent, in se z nami zapletel v pogovor. Ko smo mu poskušali povedati, od kje, da smo, Slovenije seveda ni poznal. Ko pa smo mu rekli, da smo iz bivše Jugoslavije, mu je bilo seveda vse takoj jasno. Takoj pa nas je vprašal, kako je kaj pri nas in ali se še streljamo. Vprašanje je bilo postavljeno s takim tonom, da je bilo več kot očitno: "Za nas tukaj v Keniji je popolnoma nerazumljivo, da se lahko ljudje pobijajo med seboj. Res v čudnih, divjih krajih živite."

Ko vstopamo v masajsko vas, je res, kot da bi vstopali v drugi čas. Pravzaprav tu sploh ni časa, če pa že je, ga zanesljivo ne merijo. Vas je ločena od zunanjega sveta z vejami različnih debelin nekega listavca. Za to najbolj naravno ograjo, ki sem jo kadarkoli videl, v krogu stojijo masajske hiše, stisnjene ena k drugi kot ovce v opoldanski pripeki. Kakšne hiše! Njihova konstrukcija so enake veje kot za zunanjo ograjo, vezni material pa je izključno blato, živalsko blato. Le-tega enostavno polagajo na hiše. Ko ga izpere dež, ga preprosto zamenjajo z drugim. Pred hišami pa je krožna prometnica, kjer se odvija celotno življenje tega plemena. V središču vasi ni trga ali kakšnega spomenika, temveč ograjena staja za živino, ki pa je trenutno prazna (razen obilice blata), ker je živina na paši. Kar se pa ljudi tiče, je zbrana cela vas, kot da ne bi imeli drugega dela, kot čakati turiste. Sicer se jim pa to splača. Da nam razkažejo svoje domovanje, nas to kar nekaj stane. Prijazno nas povabijo v svoje hiše. Notranost ene si res temeljito ogledamo. To je nizek temačen prostor, sredi katerega gori ogenj, ki daje prostoru edino svetlobo. Ob ognju je nekaj sedežev. V ozadju so levo in desno od nas ležišča, spletena iz vejevja in pokrita s kožami.

Milana, ki je vstopil prvi, gospodar povabi na sedež ob ognju. Sploh se kar hitro udomačimo in nič nas ne motijo nekam čuden vonj in roji muh. Gospodar nam pokaže, da se lahko tudi uležemo. No, to bi bilo pa že preveč!

Ko pridemo na plano, je zbrano celo pleme. Na eni strani moški, na drugi ženske. Vsi so oblečeni v svoja znamenita rdeča ogrinjala s črnim vzorcem ter okoli vratu in rok zelo bogato okrašeni. Njihova glavna značilnost so okrašena ušesa; več ko imajo obeskov, bolj so imenitni. Mislim, da jih imajo nekateri kar več kot kilogram v enem ušesu. Njihovi uhlji so nenormalno podaljšani z veliko luknjo v mečici. Masaji so najbolj prvobitno in ponosno pleme Centralne Afrike. To se izraža v marsičem: v njihovi popolni svobodi, v zanimivih oblačilih, v omalovažujočem odnosu do drugih prebivalcev Afrike, češ, da jih je pokvarila civilizacija. Ika se s tem v celoti strinja in pravi, da bi kar lahko živel tukaj. Njihov ponos in svobodo izraža tudi ples moških, ki ga s pesmijo spremljajo ženske. Neka zanimiva vzvišenost je v plesu teh ljudi, ki nas spremlja, ko počasi zapuščamo njihovo naselbino. Še daleč tja v Serengeti smo pod vplivom življenja Masajev, ki je tako drugačno od našega. Toda – ko v popolni divjini sredi prostrane savane proti večeru postavljamo šotore in pred njimi, ko se stemni, prižgemo bakle, da bi ponoči odganjale divje živali, nekako čutimo, da prihodnja dva dneva našega življenja ne bosta tako zelo drugačna od masajskega. Narodni park Serengeti! Ime izhaja iz masajske besede siringet in pomeni neskončna planjava. V parku, ki ga je, kot rečeno, za dve tretjini Slovenije, živi okoli tri milijone velikih

živali. Od tega je 1,5 milijona gnujev (divje govedo), več sto tisoč gazel in zeber. Vse te živali dnevno migrirajo, iščejo novo hrano. Na dan pojedjo okoli 4.000 ton hrane. Dnevno premikanje vseh teh živali predstavlja danes enega svetovnih naravnih čudes. Premikanje sto in sto tisoč živali je še posebej izrazito v sušnem obdobju, ko živali iščejo tudi vodo. V tem obdobju jih veliko tudi pogine. Pa ne letos in tudi lani ne. V zadnjem času se je spremenila tudi Afrika. Kar nekajkrat nas je že namočilo, kar bi bilo pred leti v tem letnem času nemogoče.

Naš safari se začne že zelo zgodaj, pred jutranjo zoro. Vsa narava, vse živali še spijo, ko naš avto s svojim hrupom kruto zareže v spokojno savano. Naši cilji v prihodnjih dneh so jasni: videti, doživeti in seveda fotografirati "velikih pet". To je pet živali, ki so nekaj več. Zaradi svoje moči in ponosa so res veliki: bizon, slon, lev, leopard in nosorog. Njihova glavna skupna značilnost je, da se nikoli ne napadajo med seboj. Veliki se med seboj spoštujejo. Ja, kar s precejšnjo mero spoštovanja se lotimo njihovega iskanja. Naš vodnik, ki mu izkušenj ne manjka, ve, kje jih iskati. Kljub temu pa je v svojih izjavah, ali jih bomo srečali, zelo previden. Ko že kar nekaj ur krožimo po prostrani, z redkimi drevesi potroseni savani, ko se množice jelenov, zeber, antilop, gnujev in žiraf že kar nekam navadimo in naveličamo, leva pa nikjer (tega namreč iščemo to dopoldne), vodič na moje rahlo nestrpno vprašanje, ali bo kaj z levom, odgovori: "Ja, če bi bil lev navadna koza, bi ga pa že davno srečali." Po tej nadvse vmesni pripombi kar nekam potihnemo in še bolj napeto oprezamo za

Ngorongoko –
edinstveni
ekosistem

kraljem živali. Ura je malo čez poldan, sonce skoraj nad našimi temeni, vročina postaja kar neprijetna, vse je nekako potuhnjeno v mirovanje, v iskanje sence. Mi pa še kar na planem.

"Simba! Lev!" se mi iztrga glasen klic iz grla, ki tako rekoč v istem trenutku zaledeni. Čutim samo še mravljince po hrbtu. Šofer močno pritisne na zavore. Mislil sem, da ga bom videl nekaj deset metrov daleč. Sedaj pa leži dva do tri metre od nas. Živ in svoboden lev. Le en skok bi bil potreben in pojedina bi bila popolna. Velika 250-kilogramska mačka pa se le leno preteguje. Niti toliko se ji ne ljubi, da bi nas pogledala. Kljub temu, da nam je vodič malo prej zelo strokovno razložil, da nas lev nima v svojem gensko programiranem prehranjevalnem programu, se popolnoma le ne moremo sprostiti. Počasi, ko nam že skoraj zmanjka filmov, se nas velika mačka naveliča. Lenobno se dvigne, se zastrmi predse, pogleda levo in desno, kot bi nam pozirala, in počasi krene proti drevesu z bolj gosto senco.

Še isti dan nam pot prekriža nekaj bizonov, z neposredne bližine renči na nas levinja, h kateri se stiskajo štirje mladiči, prav tako precej blizu nas pelje k vodi svoja dva mladiča elegantna leopardinja, najhitrejša kopenska žival na svetu. Vendar ničesar ne more zasenčiti spomina na razburljivo srečanje z levom, kraljem živali. Samo enkrat še je moč našega doživljanja podobna. Naslednji dan, ko se spustimo v krater Ngorongoro, v želji, da pred naše radovedne oči ulovimo še zadnjega od petih velikih: nosoroga. A to ne bo lahko. V Tanzaniji živi menda samo še sedem nosorogov, vsi v kraterju Ngorongoro. Na celi zemeljski obli pa jih je menda samo še 350, največ v Keniji in Ruandi.

Že samo doživetje kraterja Ngorongoro je nekaj izjemnega. Na svetu je bilo sedem čudes, ki jih je zapisala mitološka zgodovina. Osmo pa si še danes prisvajajo različna okolja. Afrika si je za osmo čudo sveta izbrala krater Ngorongoro. In to upravičeno. Ngorongoro je sosed Kilimanjara, leži v istem vulkanskem območju, tudi nastal je v istem času. Le njuna usoda je bila popolnoma drugačna. Ko je bruhal Kilimanjaro, se je dvignil skoraj do 6.000 m višine in tam tudi ostal. Ko pa je bruhal Ngorongoro, se je po končanih erupcijah pogreznil v samega sebe. Danes je Ngorongoro vulkanski krater, katerega rob je dokaj simetrično na višini 2.300 m, dno pa je 600 m nižje. Krater meri v premeru 20 km. Vstop vanj je precej zahteven, za večje živali praktično nemogoč. To pomeni, da živali, ki živijo v kraterju, nikoli ne gredo iz njega, one zunanje pa tudi ne morejo noter. V tem smislu Ngorongoro predstavlja edinstven zaključen ekosistem. Tu živijo vse vrste živali, razen žiraf, ker ni tako visokih dreves, ki so jim edina hrana. Tudi človek ne živi tukaj. V krater se lahko pride samo po eni cesti, ki je vklesana v rob kraterja in drzno speljana na dno. Po drugi, še bolj ozki in drzni, cesti

pa lahko krater zapustiš. Obe cesti sta seveda strogo enosmerni.

"Če Ngorongoro imenujejo raj na zemlji zaradi te rajске ceste, po kateri lahko kar hitro zgrmiš v pekel, se ne bi čudil," bolj za sebe kot za nas na glas razmišlja Tone, ko strmi v molčečo globino, ki je kot nalašč, da je še bolj skrivnostna, zavita v meglo. A kaj kmalu se prepričamo, da je to res raj na zemlji, a zaradi vse kaj drugega.

Naš cilj je jasen, videti še zadnjega – nosoroga. Ko že kar nekaj časa krožimo po kraterju in srečamo že skoraj vse živali (tudi lev z lepim številom levinj nas več ne gane), Ika zelo učeno ugotovi: "Če je imel nosorog vsaj približno takšno noč kot mi, ga še dolgo ne bomo srečali." Če je njega celo noč tako namakalo kot nas, potem ima Ika prav. Res se mu ne bo ljubilo narediti niti koraka. Naš vodič še enkrat dokaže, da je pravi mojster, safarija. Po raznovrstnih šoferskih kombinacijah naenkrat obstane in preprosto reče: "Tu ga imate!" Pa ga res imamo. Deset, petnajst metrov pred nami v polvisoki travi lenobno leži žival, ki od vseh, ki še danes teptajo zemeljska tla, najbolj sodi v obdobje dinozavrov. Ko nas zazna, bolje rečeno, ko se mu zljubi, da nas zazna, dvigne svojo ogromno glavo in usmeri proti nam mogočen rog. Kot da bi vedel, da ga občudujemo ravno zaradi tega roga. Mislím, da je nato minilo vsaj dvajset minut, ko se je počasi dvignil in nas oplazil s pogledom. Za trenutek se mi je zdelo, da se bo napotil proti nam. Nato pa se je obrnil in vzvišeno odkorakal v vsej svoji tako nezemeljski pojavi. Vsaj dva zelo nasprotujoča si vzroka sta, da tudi mi bolj sproščeno zadihamo. Prvi je ta, da se nam je uresničila želja in smo si bili iz oči v oči z zadnjim od velikih petih. In drugi je ta, da si z njim nismo več iz oči v oči, ker ... naš avto bi bil zanj kar lahek zalogaj (vsaj v kakšnem vesternu iz Centralne Afrike je tako izgledalo).

Razbremenjeni želje, da srečamo tudi nosoroga, se še nekaj ur sproščeno vozimo po tem osmem čudesu zemlje. Šele zdaj bolj pozorno opazujemo njegovo posebnost, njegovo lepoto. In res imamo kaj videti. Ko se sonce že skoraj dotakne roba kraterja, ko se sence podaljšajo in se ostra svetloba prebarva v pastelne tone, ob kraterskem jezeru, rahlo drhtečem v popoldanskem vetru, kot nagrado za vse pretekle dni, za ves naš spoštljiv odnos do tega okolja, doživimo enega najlepših prizorov, ki se lahko človeku ponudijo na zemeljski obli. Tik pred nami ob začetku jezerske gladine stojijo prvi flamingi. Snežno beli na dolgih tankih oranžnih nogah. Bolj ko se jezero oddaljuje in širi, več je flamingov, na stotine, na tisoče. Prve vidimo razločno, nato pa se vedno bolj strnejo drug v drugega. Tam zadaj sta samo še oranžna in bela mavrična barva flamingov, ki se zlivata z zeleno jezersko barvo in modrino neba. In tam daleč na robu jezera se vse zlijejo v eno samo nedoločljivo lesketajočo se barvo.

Na lepši način bi konec tega safarija lahko doživeli samo še v sanjah.

TREKING PO NEPALSKI HIMALAJI

V DEŽELI PRIJAZNIH LJUDI IN NAJVIŠJIH GORA SVETA

Jože Žunec

(Besedilo in fotografije)

Treking okrog Annapurn je veličasten pohod med Manaslujem, kjer je grob znanega slovenskega alpinista Nejca Zaplotnika, in pogorjem Annapurn ter sveto goro Machhapuchhre, pa tudi Dhaulagiri se lepo vidi. Nepopisno čudoviti so pogledi na v nebo segajoče osemtisočake, ki bleste v svoji veličini. Na njihove vrhove so stopili le najhrabrejši, pa še ti z nadčloveškimi napori. Mnogi se niso vrnili; ostali so za vedno v nedrjih najvišjih gora sveta.

PRVOBITNOST NEPALA OČARA OBISKOVALCE

Nepal – dežela presenečenj, pa tudi dežela, kjer se je ustavil čas. Prvobitna in nepotvorjena. Do kdaj bo tako?

Prvi vtis? Tropska vročina in mnogo umazanih otroških rok, ki hočejo pomagati tudi tam, kjer pomoč ni potrebna, samo da bi zaslužili nekaj rupij, ki so nepalska denarna enota. Revna je ta dežela in gosto naseljena. V njej pa kljub temu prebivajo zadovoljni in zelo prijazni ljudje. Pomoč Združenih narodov je bistveno prispevala k zmanjšanju

smrtnosti novorojenčkov. Pojavila pa se je nova težava – kako nasiti vsa ta lačna usta.

Nepal je parlamentarna monarhija, in sicer po nekakšnem angleškem vzoru. Pred šestimi leti so bile prve svobodne volitve, na katerih so zmagali komunisti. Oblast se trudi, da bi s turizmom zakrpala največje proračunske luknje.

Po velikosti je Nepal enak bivši Jugoslaviji. Ima 20 milijonov prebivalcev. Je gosto naseljen, predvsem v nižini, saj so najvišja gorstva neobljudena. Vasi so tudi na 4.000 m nadmorske višine.

V glavnem mestu Kathmanduju prevladuje umazanija, širi se smrad, ogromno je ljudi, ki nekaj ponujajo in hočejo pomagati za zelo skromen zaslužek. So mongolskega izvora, v zadnjem obdobju pa je zaradi kitajskega nasilja v Tibetu sem pribežalo tudi mnogo Tibetancev.

Veličastno
pogorje
Annapurn

Kolone taksistov z neprepoznavnimi vozili japonskega in korejskega porekla se prerivajo po levi strani cestišča. Trobijo za vsako malenkost, vendar se spretno izogibajo trčenjem. Med avtomobili hodijo pešci, se vozijo kolesarji, rikše in pomikajo krave – svete krave ter lačni in

**Deklici iz vasice Pisang,
3.100 metrov visoko**

popolnoma brezčutni psi, ki dremajo ob cestišču in se ne zmenijo za nič na svetu. Če psa pobožaš, te samo hvaležno pogleda in drema naprej.

Vse, kar imata človek ali žival odveč, odvržeta tam, kjer tega več ne potrebujeta: žival svoje iztrebke, človek pa vrečke, papir, odpadke hrane ... Takšen je Kathmandu, prestolnica najvišje ležeče države na svetu, velemesto s kakšnimi 800.000 "dušami". Zjutraj pridejo na ulice čistilci in zvoziijo vso to nesnago na deponije. Po kupih stikajo otroci in živali ter iščejo še kaj uporabnega. Preživeti je pač treba. Dokler tega ne vidiš in ne doživiš, ne verjameš!

Ogledi svetišč in žive boginje ter samostana lam ne morejo pregnati nekakšnega nelagodnega spoznanja, na kaj so pravzaprav obsojeni Nepalci, ki tako zelo spoštujejo sočloveka in živali. Prepričani so namreč, da se v naslednjem življenju pojavijo v obliki enega od njih.

Vsakdan popestri grozljivo sežiganje mrliča ob reki, ko gleda del nog ali celo cela noga z ognjišča; pa nato iskanje zlatnine, ki je ostala po umrlem, nekaj metrov stran. Mladenci z nekakšnimi grabljami stikajo za dragocenostmi.

Rib v tej reki seveda ne lovijo, saj bi lahko pojedli del svojega prednika.

Poleg nekaj bogatih posameznikov so še najbolj srečni lame. Preskrbljeni so z vsem, kar potrebujejo za življenje. So rdečelični in lepo okrogli ter vzbujajo vtis, da so zelo zadovoljni s svojim življenjem. Njim pač ne manjka najnujnejšega za preživljanje. Preprosti ljudje pa se morajo še kako pehati za svojo skorjico kruha. Prispodoba ni najboljša, saj kruha v našem pomenu besede ne poznajo.

Beračev, vračev in preprodajalcev je na ulicah na pretek. Pa neskončno mnogo otrok, ki čakajo na svoj bonbonček. Če ga daš enemu, gre takoj povedat svojim bratcem in sestricam, zato se kmalu okoli tebe nabere velika množica otrok.

Živo boginjo izberejo iz množice deklic. Ko dobi menstruacijo ali pa se tako poškoduje, da krvavi, jo zamenjajo. Dobi pa državno pokojnino. Prepovedano jo je fotografirati.

Agresivnih ver, kot je islam, ne marajo in muslimanov ne sprejemajo radi v svoji deželi. Budizem poudarja mir med ljudmi in to se tudi kaže v njihovi naravi. So zelo vljudni in se ne razburjajo brez tehtnega vzroka.

NA ENEM MESTU ZBRANE VSE LEPOTE GORSKEGA SVETA

Gremo na pot. Z avtobusom, dokler bo šlo. Vreščanje in skakanje okrog vozila pri nakladanju prtljage na njegovo streho spadata seveda k obredu. Končno je to opravljeno. Posedemo. Avtobus je nabito poln. Nekaj potnikov najde prostor tudi na strehi, na prtljagi. Kakšen avtobus? Podrtija! Nizka vrata, pa tudi v notranjosti se ne morem zravhati. Sem pač večji od domačinov.

Cesta je na začetku poti lepa, asfaltirana, široka. Kmalu se prikažejo posamezni beli vrhovi, veličastni v svoji podobi. Na filmu in razglednicah so lepi, v naravi nepopisno čudoviti. Ko jih opazujem, vedno bolj razumem hrabre može, v zadnjem obdobju pa tudi ženske, ki jih žele osvoboditi, pa čeprav za ceno življenja. Mnogi so ostali za vedno na visokih vrhovih, tudi naših rojakov je tam precej preminulo. Vzela jih je kruta belina zasneženih in zaledenelih gora, pa vendar tako lepa in enkratna. Oprema in tehnika omogočata čedalje večjemu številu udeležencev, da se lotijo podvigov. Pa so za življenjsko pomemben korak res dovolj usposobljeni? Mnenja so različna. Res pa je, da se nekje pri 7.000 m višine zabriše meja med življenjem in smrtjo. Često zmaga zadnja.

Vsega lepega je enkrat konec – tudi dobre ceste. Zapeljemo na makadam. Nič posebnega, tudi pri nas doma ga je še precej. Toda! Mostu ni več, reka ga je odplavila. Iščevo obvoz po brezpotju in nato prek struge med skalami. V bližini žalostno sameva v reki avtobus, ker njegov sofer ni dovolj dobro ocenil globine. Imamo srečo, uspemo!

Nagibamo se enkrat globoko levo, nato desno, pa vendar gre. Tedaj nas razveseli pogled na belega orjaka,

pravljico lepega in nedosegljivo visokega za navadnega Zemljana. Kje vse se lahko tak avtobus, star nekaj desetletij, prebija! Šofer ima več spremljevalcev, ki skrbijo za to, da voznika opozorijo, če so pred njim kakšne neprevozne ovire. Pomočniki stojijo na stopnicah ob odprtih vratih. S trkanjem in z žvižganjem opozarjajo šoferja na nevarnosti: kje bo šlo brez posledic, kje je treba posebej paziti, kje pa sploh ne bo šlo. Res nepozabno!

Zemeljski plazovi so povzročili, da so nagibi avtobusov prek zasilnih, razmočenih cestišč vse bolj drzni in vznemirljivi. Roke se samodejno oprimejo vsake možnosti, ki se ponudi. Končno je tudi takšne ceste konec. Izstopimo, zberemo svojo prtljago in se preselimo v "hotel" – lodge.

Hoja poteka po visokogorskih dolinah, malo gor – malo dol. Treba bo prehoditi okoli 275 km do cilja. Premagati bo treba tudi 5.416 m visoki Trunpla Pass. Ob reki na pobočjih gnezdi vasi. Povsod so obdelana polja, posejana z rižem. Prebivalci zadovoljno živijo svoje arhaično življenje. Čim višje gremo, tem bolj so vasi čiste in niso več tako grozno zasmetene z raznoraznimi odpadki. Otroci pozdravljajo, vse manj prosijo. Vsa pijača, ki se jo lahko kupi po vaseh, je v steklenicah, kar povzroči, da so tovari, ki jih nosijo nosači, še težji. To je zaradi tega, da se okolje manj onesnažuje. Voda pa je v plastenkah, ki jih turisti ob nakupu nove pijače vračajo.

Vse se prenaša, od vode do hlodov. Nosači so neuničljivi. Nosijo ogromne tovore, potrpežljivo in vztrajno. Med potjo si skušajo bomo kosilce, ki je v glavnem iz riža ali neke vrste močnik. Ob slovesu gostu povežejo svilen trak okrog vratu kot znak najglobljega spoštovanja. So zelo srečni, da sprejmejo gosta v svojem več kot skromnem domovanju.

Jutranji svit, še pred sončnim vzhodom, obarva zasnežene in zaledenele orjake z nekakšno svetlo zelenkasto barvo. Kot v pravljici se kaže orjaški kristal prečudovite barve in oblike. Ko vzhaja sonce, se barve spreminjajo – svetleče zelenkasta postaja pozlačeno bela. Samo narava lahko pričara takšno lepoto neverjetnih barvnih odtenkov, ki se prelivajo eden v drugega. Ne zrejo zaman vrli gorjanci v čudesa narave s spoštovanjem in z bojaznijo. Za njih so tam mogočna nadnaravna bitja. Nekaj vrhov je svetih. Nanje ne sme stopiti človeška noga, saj bi oskrunila domovanje demonov, ki tam prebivajo in nadzirajo drobne mravlje daleč tam spodaj, ki so umrljive in nemočne, ko se gospodar visoko zgoraj vznemiri in pokaže svoje nezadovoljstvo. Tedaj prihrumijo mogočne sile, ki so sposobne pokončati vse, kar se upira njihovi volji.

Poleg beline vrhov se neštevilno mnogo slapov vali in buči prek ostenj in skal ter mogočno pada v korita rek. Narava je nepredvidljiva – v tem delu sveta je zbrala vso lepoto in očarljivost, hkrati pa je poskrbela za revščino in bedo tukaj živečih ljudi.

Kot raznobarna očesa se lesketajo v soncu jezera: majhna, večja in velika, ter deželno, polno ledu, snega in voda, še dodatno lepšajo.

Voda se steka od vsepovsod v reko. Mnogo je slapov. Reke so mogočne in voda buči v dolino. Posebno ponoči je glasno. Reke so obarvane sivo – zaradi peska, ki se sipa s pobočij. Voda se zelo hitro vali po strugi, le tu in tam se umiri. Višiči mostovi so trdni in varni, čeprav te na sredi mostu zajame strah, da bo vse skupaj zgrmel v globoko in deročo reko.

Kot sem že omenil, je prebivalstvo mongolskega izvora in temne polti. Mnogo je priseljencev iz Tibeta. Med

Budistično svetišče

domačini in priseljenci ni nobene nestrpnosti. Ljudje so dobrodušni, pripravljeni pomagati, za izboljšanje svojega skromnega življenjskega standarda pa tudi nekaj zaslužiti.

Kakšno pa je "stanovanje" oziroma dom povprečnega Nepalca? Bil sem gost domačina iz Mananga, ki leži na nadmorski višini 3.350 m. Tla posameznih prostorov – lukenj so iz zemlje, ki je prekrita s slamo. Stolov in miz ni. Kuhajo na odprtem ognjišču. V kuhinji visijo posušeni kosi jake. (Samce lahko jedo, samic, ki so svete, pa, kolikor sem lahko doumel, ne!) Seveda so prostori bolj podobni majhnim škatlam. Gost je vsega spoštovanja vreden. Takoj pristavijo za juho. Odklonitev takšne pogostitve bi pomenila veliko sramoto za gostitelja. Treba pa je zbrati veliko poguma in pripraviti potrebna zdravila, če bi prišlo do posledic. Vzel sem jih takoj po obroku, in sicer zaradi preventive. Bilo je vse v redu, juha pa je bila izjemno okusna.

Treking se zaključuje v Pokhanti, drugem največjem mestu v Nepalju (ima okoli 400.000 prebivalcev). Ob poti, ki jo turisti prehodijo, se med drugimi zvrstijo naslednji orjaki, vsi beli in zaledeneli: Boudha (6.672 m), Himalchuli (7.893 m), Dakura (7.835 m), Manaslu (8.157 m), Lamjung (6.966 m), Annapurna II (7.937 m), Annapurna IV (7.525 m), Annapurna III (7.556 m), Gangapurna (7.485 m), sveta gora Machhapuchhre (6.9933 m) – njen vrh izgleda kot ribji rep, Annapurna I (8.091 m), Annapurna south (7.219), Dhaulagiri (8.167 m) ter drugi prelestni vrhovi. Zgodaj zjutraj ob lepem vremenu je mogoče nekaj kilometrov stran od Kathmanduja opazovati tudi Everest, goro vseh gora.

Čeprav je treba imeti dovolj kondicije in obilo dobre volje, je pot tako privlačna in zanimiva, da povrne ves znoj, ki ga turist prelije na petnajstdnevni pohod.

NA POT V TUJINO Z ZANESLJIVO IN IZKUŠENO ZAVAROVALNICO OB STRANI

Sodobni ljudje smo popotniki: delo in zabava nas vodita v bližnje in daljne kraje. Da je potovanje udobno in da čas hitreje mine, poskrbijo prevozniki, turistične agencije, zabavne institucije.

Kaj pa, če popotnika v tujini, daleč od doma, doleti nezgoda ali bolezen? Res neprijetna misel, ki jo tako radi odrinemo ob stran.

Zdravstvene storitve v tujini so ponavadi povezane z visokimi stroški, zato vam svetujemo, da se pred odhodom v tujino zdravstveno zavarujete.

Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije pri zagotavljanju kakovostnih in zanesljivih storitev zavarovanja z medicinsko asistenco v tujini sodeluje s priznano švicarsko zavarovalnico ELVIA, ki ima dolgoletne izkušnje po vsem svetu.

Z zavarovanjem, sklenjenim pri Zavodu za zdravstveno zavarovanje Slovenije, so potniki na tujem v zanesljivih rokah.

POSEBNA PONUDBA

ZA POSLOVNEŽE

Poslovneži, ki pogosto potujejo v tujino, lahko sklenejo letno polico in si zagotovijo varnost za vse leto. Zavarovanje velja za neomejeno število potovanj v celem letu, s pogojem, da posamezno potovanje ne preseže 30 zaporednih dni.

ZA ŠPORTNIKE

Z doplačilom se lahko zavarujejo tudi športniki, ki sodelujejo na organiziranih tekmovanjih in prireditvah v tujini.

KAJ OMOGOČA ZAVAROVANJE Z MEDICINSKO ASISTENCO V TUJINI

Če zavarovana oseba v tujini zboli, se poškoduje ali se ji zgodi najhujše, predstavnik zavarovalnice ELVIA v skladu s Posebnimi pogoji za dodatno prostovoljno zdravstveno zavarovanje "Tujina z medicinsko asistenco":

- izbere primerno bolnišnico ali kliniko glede na diagnozo,
- zagotovi prevoz zavarovanca do zdravstvenega centra ali bolnišnice,
- zagotovi medicinsko konzultacijo s splošnim zdravnikom ali z zdravnikom specialistom,
- pomaga pri sporazumevanju v tujem jeziku,
- sporoči vse potrebne informacije svojcem zavarovanca,
- zagotovi nujna zdravila, ki jih za zdravljenje potrebuje zavarovanec,
- organizira prevoz zavarovanca do bivališča ali bolnišnice v Sloveniji, po potrebi ga spremlja zdravstvena ekipa ELVIE,
- plača prevozne stroške svojcem zavarovanca, ki ga spremljajo na potovanju, če prvotnega prevoznega sredstva, s katerim naj bi se vrnil v Slovenijo, ni več možno uporabiti,
- krije stroške bivanja zavarovanega svojca v hotelu, če mora biti zavarovanec hospitaliziran v tujini po načrtovani vrnitvi v Slovenijo,
- organizira in plača povratno vožnjo za zavarovančevega otroka do doma v Sloveniji, če zavarovanca ne spremlja odrasel svojec,
- organizira spremembe na poti (hotelske in letalske rezervacije, sestanki ...) po navodilih zavarovanca,
- krije morebitne stroške odvetniških storitev do višine 2.500 DEM,
- organizira in plača prevoz umrlega zavarovanca v domovino.

POKROVITELJI

SLOVENSKE ŽELEZARNE
METAL • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

**KOS
IN
PARTNERJI**

ODVETNIŠKA PISARNA O.P.-D.N.O.
Koroška cesta 14
SI-2390 Ravne na Koroškem

Odvetniki:
MIRAN KOS
SUZANA LEŠ
EMA KOTNIK
ERIKA NABERNIK

SŽ-STROJI IN TEHNOLOŠKA OPREMA d.o.o.

RAVNE na Koroškem

Ravne na Koroškem • Slovenija

SLOVENSKE ŽELEZARNE
NOŽI • RAVNE d.o.o.

2390 Ravne na Koroškem • Slovenija

KOROŠKI
97,2 FM Radio
SLOVENJ GRADEC

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ARMATURE Mata • RAVNE d.o.o.
OE LIVARNA • RAVNE

TRANSKOR
PREVOZI • SERVIS • TRGOVINA

ENERGETIKA
RAVNE d.o.o.

Koroška cesta 14
SI-2390 Ravne na Koroškem
Slovenija
Telefon: 0602 / 21 131
Fax: 0602 / 21 762

**Varovanje oseb in
premoženja
Urejanje okolja**

VOgard
d.o.o.

VZMETI RAVNE d.o.o.

Podjetje za proizvodnjo vzmeti in stabilizatorjev

Koroška c.14, SI-2390 Ravne na Koroškem

ZIP SLOVENSKE ŽELEZARNE
center d.o.o.

podjetje za proizvodnjo, storitve,
usposabljanje in zaposlovanje invalidov

Koroška cesta 14
2390 Ravne na Koroškem

- GRAFIČNA DEJAVNOST
- LESARSKA DEJAVNOST
- GOSTINSTVO

